

BROEDVOGELINVENTARISATIE VAN HAPERT EN OMGEVING 1981

PUBLIKATIE N° 7

VOGELWERKGROEP DE KEMPEN

Door Marco Bakermans

Oktober 1981.

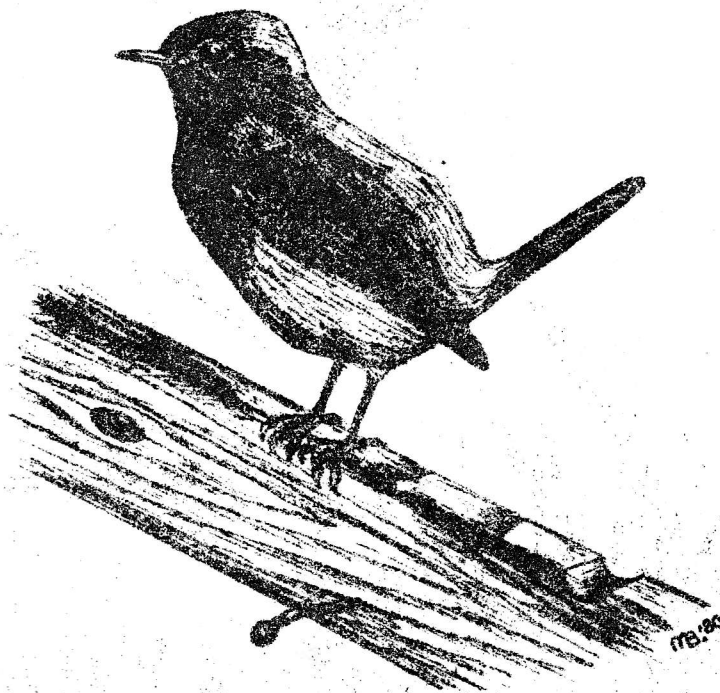

INHOUD

1. INLEIDING	blz. 2
2. REUZE VAN HET GEBIED	blz. 3
3. WERKWIJZE	blz. 3
4. GEBIEDSOMSCHRIJVING	blz. 6
5. HET VERWERKEN EN WERGEVEN VAN DE VERKREGEN GEGEVENS	blz. 12
6. BEHANDELING VAN DE BROEDVOGELS	blz. 16
7. KORTE BESPREKING VAN DE VOORMALIGE BROEDVOGELS	blz. 66
8. NABESCHOUWING	blz. 66
9. GERAADPLEEGDE LITERATUUR	blz. 67

Hapert, oktober 1981

Gelieve voor overname of verder gebruik kontakt op te nemen met de vogelwerkgroep of de schrijver.

1. INLEIDING

Om te beginnen gaan we eerst eens kijken wat er nou precies bekend is van de avifauna in de Kempen. Daarvoor kunnen we het beste de verschenen inventarisatieverslagen en het archief van VWG de Kempen raadplegen, die toch wel representatief geacht mogen worden voor wat er op vogelgebied van onze streek bekend is. Daarin zijn mij een tweetal dingen opgevallen die ik hier verder wil bespreken. Ten eerste: de gebieden in de Kempen waar iets over bekend is. Het valt onmiddellijk op dat de stroom vogelgegevens afkomstig is van een bepaald soort gebieden, die beslist niet de hele Kempen bedekken (was dat maar waar, zal menig een verzuchten). Met heiden, plassen en beekdalen noem ik hier 90% van de gebieden waar de gegevens vandaan komen, deze gebieden bedekken bij benadering 10% van het oppervlak in onze streek! Ten tweede: de soorten in de Kempen waar iets over bekend is. Bovengenoemde biotopen zijn in feite zeldzame biotopen (vergeleken met de rest) met als gevolg dat een aantal soorten die in deze biotopen voorkomen ook zeldzaam zijn. Het is juist de aantrekkingskracht van de soorten die de vogelaar naar een gebied toetrekt en hem misschien naar zijn notitieboekje doet grijpen. Wat in de notitieboekjes terechtkomt, komt ook (voor een deel) in het archief terecht, of misschien in een inventarisatierapport.

Bovenstaande is eigenlijk maar heel normaal, je kunt er alleen de mensen verwijten over maken die vinden dat er wel eens iets meer aan de 'rest' gedaan mag worden en die het daar dan verder bij laten. Het werken aan een redelijke kennis van de avifauna in de Kempen is tot nu toe beperkt gebleven tot eerder genoemde gebieden, die ik voor het gemak verder maar natuurgebieden zal noemen (er zijn natuurlijk uitzonderingen, bv. de nog steeds niet gebruikte gegevens van de 'streekorgaangebiedjes'). Kort samengevat zou je kunnen zeggen dat de kennis van niet-natuurgebieden en van algemenere soorten te gering is om tot een goed beeld van de vogelwereld in de Kempen te komen. Een tweede probleem volgt hier direkt uit voort: zijn de niet-natuurgebieden wel zo oninteressant als we denken, misschien vinden we hier best wel schaarsere soorten. En hoe zit het met die andere opvatting: het algemeen aksepteren dat bepaalde soorten schaars en andere algemeen zijn? Is dit in werkelijkheid ook zo? Er zijn natuurlijk wel globale indrukken van, maar die worden nooit of zelden getoetst. En zou het ook niet kunnen zijn dat voor sommige schaarse soorten de niet-natuurgebieden van groter belang zijn dan de

3. natuurgebieden, hoewel het andersom ~~aan~~genomen wordt? Zijn het ook meestal niet de niet-natuurgebieden die bedreigd worden door allerlei menselijke activiteiten? Je kunt moeilijk iets gaan verdedigen waarvan je de waarde niet kent.

Ongetwijfeld zijn er nog meer redenen, maar bovenstaande waren voor mij genoeg om een inventarisatie van een willekeurig niet-natuurgebied op poten te zetten. Ik hoop dat dit inventarisatieverslag een bijdrage zal vormen voor het vullen van de leemten die hierboven aangehaald zijn, en dat het een basis voor verder inventarisatiewerk zal worden.....

2. DE KEUZE VAN HET GEBIED

In een geval als dit zou de keuze van een willekeurig gebied ideaal zijn, maar daar is al een grote beperking aan verbonden: het moet te doen zijn. Vandaar dat de volgende selectiekriteria aan de gebiedskeuze vooraf gingen:

1. het mag geen natuurgebied insluiten

2. het moet alle belangrijke landschapsonderdelen van de niet-natuurgebieden bevatten (representativiteit)

3. het moet niet te groot zijn (haalbaarheid)

4. het moet overzichtelijk en bekend zijn

5. het moet niet te ver weg liggen (bereikbaarheid)

Het is duidelijk dat Hapert en omgeving door deze criteria al zeer snel gekozen werden. Voor de exakte begrenzing van het gebied zijn zo veel mogelijk zichtbare grenzen gebruikt, zoals wegen, bosranden en beken. De rare uitstulping in het noorden is erin gekomen omdat dan het gehele bosgebied van de Hooge Poort binnen het gebied zou vallen. De bebouwing aan de buitenkant van de grenswegen is meestal ook opgenomen omdat je daar vanzelf komt.

3. WERKWIJZE

De gehele inventarisatie lijkt een beetje een te ambitieuze onderneming als de uiteindelijke grootte van het te inventariseren gebied genoemd wordt: 990 hektare (voortaan ha). De vraag rijst dan meteen of dat er van zo'n kleine 10 vierkante kilometer wel een redelijk betrouwbare inventarisatie te leveren is. De redenen waarom dit toch zou kunnen zal ik hiëonder geven:

- a. Om de fouten veroorzaakt door subjektiviteit geheel uit te schakelen is het gebied door slechts een persoon geïnventariseerd.

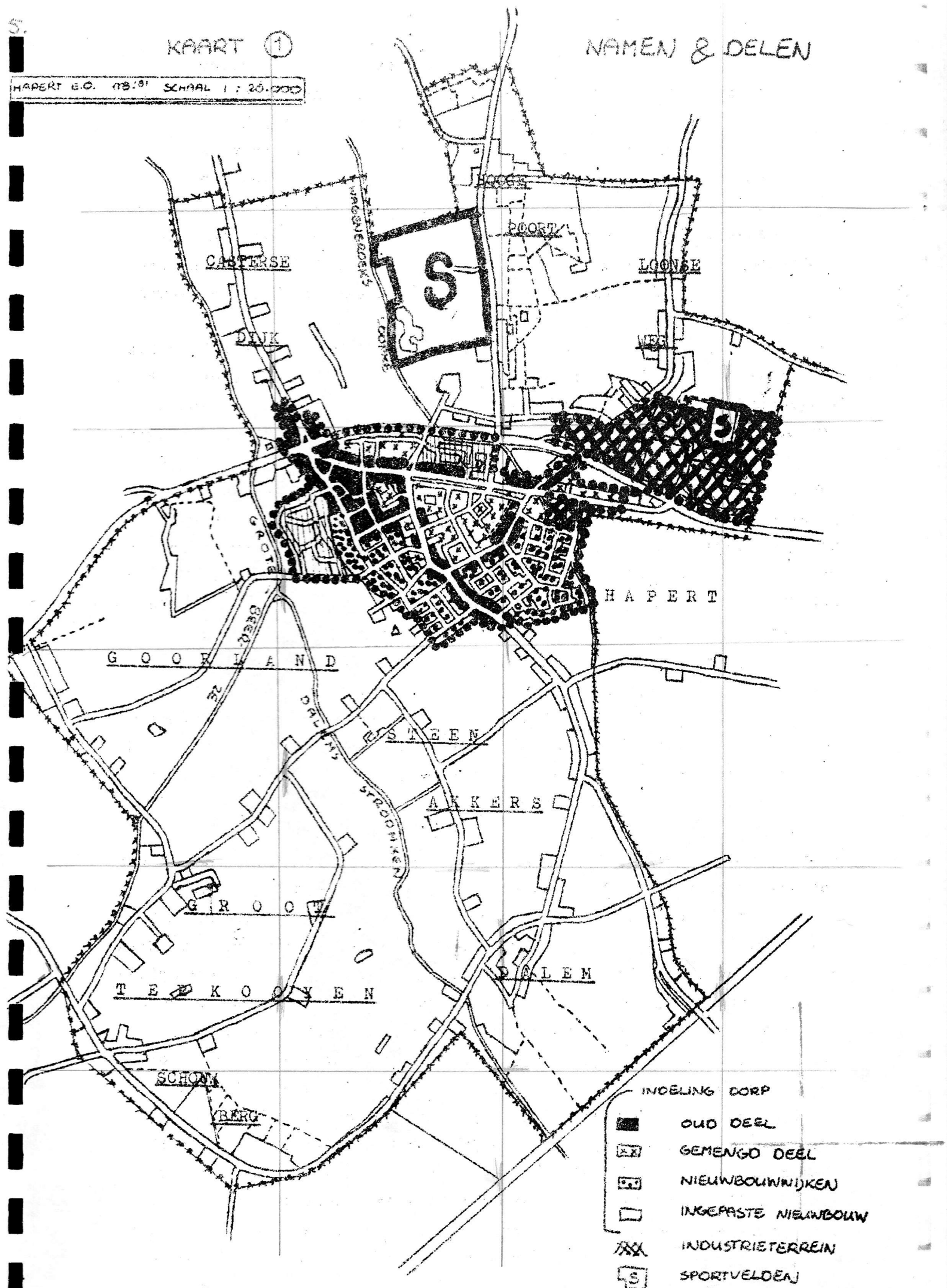
- b. Van de 990 ha die het gebied groot is bestaan 690 ha uit landbouwgrond die vanwege haar open karakter erg eenvoudig te inventariseren is. Bovendien is de broedvogeldichtheid er bijzonder laag.

c. Door studieomstandigheden en omdat ik in het te inventariseren gebied woon ben ik in staat geweest er een redelijke hoeveelheid tijd in te stoppen, vooral in de inventarisatie van Hapert zelf.

d. Omdat het inderdaad onmogelijk zou zijn om, ondanks bovenstaande, een goed beeld van het totale broedvogelbestand te verkrijgen zijn een aantal soorten uit het onderzoek weggelaten, de redenen daarvoor worden meestal bij de soortbehandeling genoemd, en hebben meestal betrekking op moeilijkheid om te inventariseren of tijd die er ingestoken moet worden. Meestal is dan alleen op de aanwezigheid in de verschillende delen van het gebied gelet.

De soorten waarop gericht en op aantal geïnventariseerd is zal ik hier noemen: Patrijs, Kwartel, Waterhoen, Meerkooi, Grutto, Wulp, Tortelduif, Steenuil, Ransuil, Huiszwaluw, Boompiper, Graspiper, Gele kwikstaart, Zwarte roodstaart, Gekraagde roodstaart, Zanglijster, Grote lijster, Bosrijtzwanger, Spotvogel, Braamsluiper, Grasmus, Tuinfluiter, Zwartkop, Grauwe vliegenvanger, Boomkruiper, Tjiftjaf (ged.), Ekster (ged.), Vink, Groenling en Geelgors. Een lijst van dertig soorten dus op een totaal aantal van zesenzestig broedvogels. Over het algemeen zijn de zeer algemene soorten in dit gebied niet op aantal gebracht omdat dit te veel tijd zou kosten, er is echter wel gelet op het voorkomen en de talrijkheid bij benadering in het gebied. De zeer schaarse soorten werden over het algemeen vanzelf meegepikt, zodat je zou kunnen stellen dat die ook goed uit de verf komen wat het op aantal brengen betreft. De gericht geïnventariseerde soorten hebben zowat allemaal de status vrij schaars tot zeer algemeen in de Atlas van de Nederlandse broedvogels.

Tijdens een niet meer na te tellen aantal bezoeken, is in de tijd eind maart-begin juli het gebied doorzocht. Voor het weilandengebied gebeurde dat overwegend per fiets en voor dorp- en bosgebied overwegend te voet (hoewel in het dorp de fiets ook vaak gebruikt is). De soorten werden daarbij op twee 1:20.000 kaarten ingetekend (vanwege de kleine schaal werden de vogels in twee groepen verdeeld). Er is voornamelijk geïnventariseerd op zang en broedgedrag. Eerst wat over het interpreteren van de zangposten. De volgende methode is gebruikt: bij elke inventarisatietocht zijn dezelfde kaarten gebruikt, waarop de zangposten als volgt ingetekend werden (het gebruikte teken voor de Zwartkop is een z): Zwartkop op bep. plaats zingend werd als z ingetekend, als hij een volgende keer op ongeveer dezelfde plaats zat te zingen werd het teken op de kaart z en als dat nog een keer gebeurde z, zo tot vijf of meer keer toe (z, z enz.). Indien twee vogels vlak bij elkaar op dezelfde tijd gehoord werden, werden ze door een lijntje verbonden (bv. z—z). Het voordeel van deze methode is dat het verschillend intekenen van twee verschillende zangposten beperkt wordt. Alarmerend gedrag kreeg er meteen drie streepjes bij in deze methode (gelijk aan drie keer een zangpost).

en nesten telden voor vijf. Er kan misschien nog wat aan gesleuteld worden maar in de praktijk bleek het een ideale methode voor zo'n grote gebieden en algemenere soorten. De methode is verder een hele verlichting voor het achteraf uitwerken van de gegevens.

Er is het meest in de avonduren (van 18.00 uur tot het donker) en in de morgen (8.00-12.00 uur) geïnventariseerd, in het dorp is een ochtend inventarisatie geweest (heel kort, alleen voor roodstaarten en grasmusachtigen).

4. GEBIEDSOMSCHRIJVING

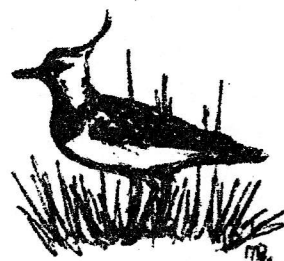
Voor een goed begrip van deze inventarisatie is het van belang dat je je een indruk van het gebied vormt. Bij natuurgebieden is zo'n beschrijving vaak niet nodig omdat de meeste mensen toch wel een redelijke kennis van zo'n gebied hebben. Het Goorven of de Strabrechtse heide hebben nauwelijks een beschrijving nodig, iedereen weet waar je het over hebt. Door de grote landschappelijke variatie kan voor het gebied het beste de volgende indeling gemaakt worden: a) het landbouwgebied, b) het bosgebied, c) het sportpark en het industrieterrein en d) het dorp.

Maar nu eerst een algemeen beeld. (Voor de benamingen zie kaart 1).

De geïnventariseerde gebieden vallen onder de gemeenten Hoogeloon c.a. en Bladel, en vormen voor een deel onderdeel van de oudste kultuurgebieden in de Kempen (voor de ligging zie kaart 2). Reeds in de vroegste tijden vestigden zich mensen op de hoge zandruggen, die het beekdal van de Groote Beerze flankeren. Vooral het gebied waar Dalems Stroomken en Grote Beerze samenvloeien is een zeer oud kultuurgebied. Het dorp Hapert moet een paar honderd jaar geleden dezelfde indruk gegeven hebben als het gehucht Dalem, wat we in het zuiden van het gebied vinden. Tot aan de oorlog kenmerkte het zich als een bijzonder stabiel dorp met weinig uitbreidingen: een dorp van boeren en sigarenmakers. Het landschap was kleinschalig in de buurt van het dorp, met daarbuiten enkele groot-schalige akkercomplexen, waarachter zich de onafzienbare heide uitstreckte. Wat we nu na ruilverkaveling, ontginningen en buitenproportieel dorps uitbreidingen voor ons zien is nauwelijks meer met het oude landschap te vergelijken, hoewel er nog altijd elementen van terug te vinden zijn.

A) HET LANDBOUWGEBIED

Dit deel beslaat zo ongeveer 70% van het totale oppervlakte en als je de daarin gelegen bosjes en bebouwing daarbij optelt kom je tot een nog veel groter deel. Van het oude agrarische landschap is nog maar een

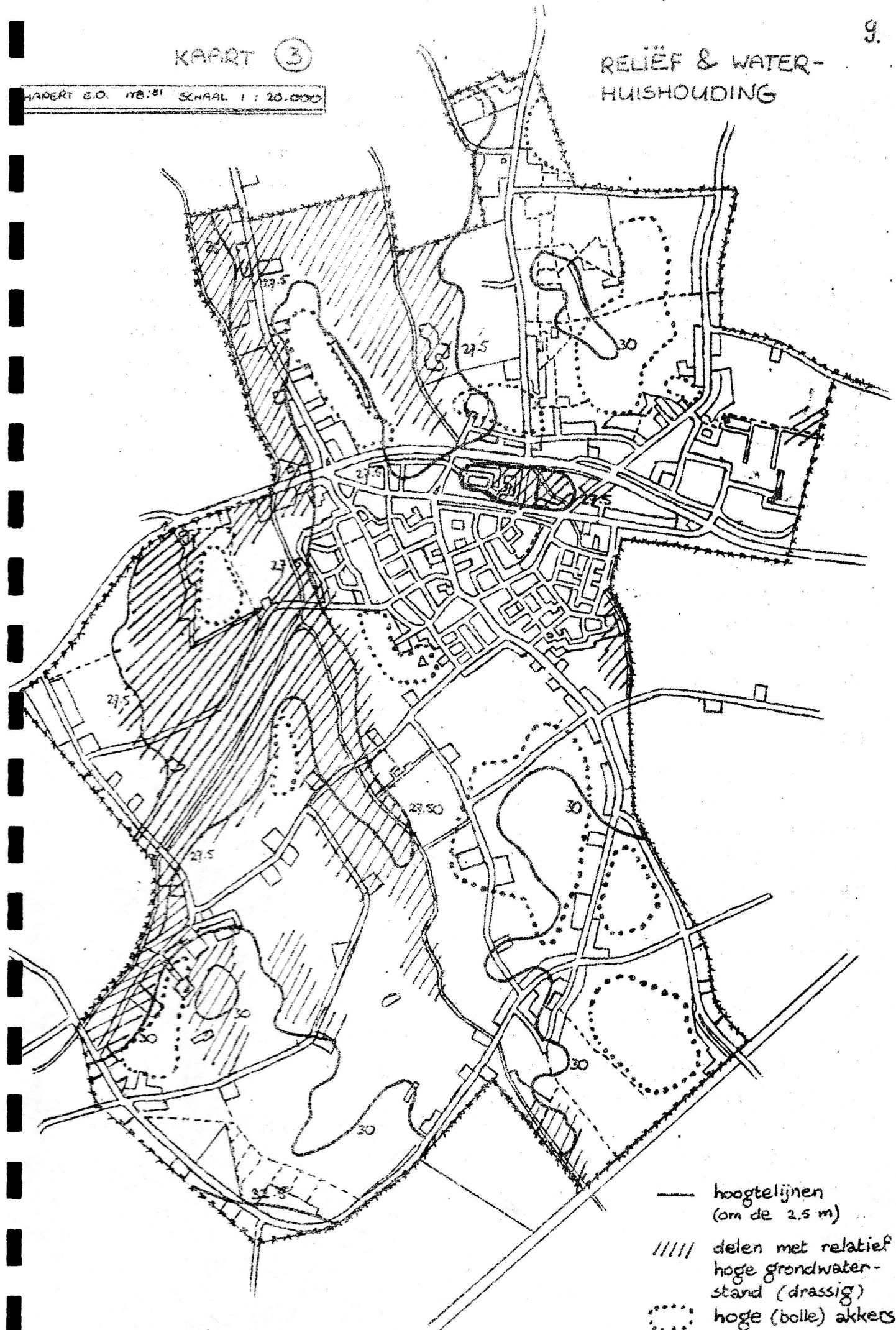

klein deeltje terug te vinden: wat ~~de~~ singels aan de rand van het dorp, een eenzame boom in de velden en gedselten van de hiervoor genoemde akkercomplexen. De rest is gewoon tijdens de ontginningen na de tweede wereldoorlog en de ruilverkavelingen aan het eind van de zestiger jaren voor de bijl gegaan. Landschappelijk zijn er toch nog wel verschillen in het landschap te konstatieren. Op de eerste plaats hebben we de ontginningen van de vochtige gebieden: het Goorland en het gebied langs de Casterse dijk. Deze gebieden kenmerken zich ook nu nog door hun hoge grondwaterstand. Ze zijn nogal grootschalig en over het algemeen in gebruik als weiland. Dan zijn er de ontginningen van de wat drogere heide, die grootschalig zijn en voor zo'n 80% als grasland in gebruik zijn. Dit zijn Groot Terkooyen en delen van de Steenakkers en het Goorland. Een volgende landschapstype zijn de van oudsher in cultuur zijnde vochtige gebieden, vrijwel steeds gelegen in de beekdalen. In de meeste van hen zijn nog kleinschalige landschapselementen aanwezig. Dit zijn de gebieden langs het Wagenbroeks Loopje en langs het Dalems stroomken ten zuiden van Dalem. De laatste groep landbouwgronden zijn de van oudsher in cultuur zijnde hoge gronden. Vaak zijn dit min of meer bolle akkers en zijn ze grootschalig van karakter, zij bestaan voor 90% uit bouwland. (zie voor dit alles kaart 3)

B) HET BOSGEBIED

Met zijn 45 ha zou het bos de kleinste gebiedseenheid zijn die we onderscheiden, maar we hebben het dan maar over de twee enige bosgebieden van enig formaat die in het gebied te onderscheiden zijn: de Hooge Poort, waar ook een klein stukje bos aan de Loonse weg toegerekend wordt en helemaal in het zuiden het gebied bij de Schouwberg. Buiten deze gebieden liggen er nog eens 45 ha bos en aanplant in kleine eenheden door het landbouwgebied verspreid, wat dus in het totaal 90 ha bos en aanplant geeft. Het bosgebied aan de Schouwberg is zowat helemaal een grove denbos met enkele jong ingeplante stukken en aan de rand plaatselijk veel loofbomen. De in het agrarische gebied gelegen kleine bospercelen bestaan voor het overgrote deel uit loofhout (vnl. broekbosjes en ruilverkavelingsaanplanten). Hier en daar vinden we een meer open bosje met riet en wilgenkoepels of een naaldperceeltje. Het bosgebied van de Hooge Poort is zeer afwisselend: $\pm 50\%$ naaldhout, $\pm 25\%$ loofhout en $\pm 25\%$ jonge aanplant, hiertussen vinden we ook een groot oppervl^k kerstbomenkweek. Sommige stukken bos in dit reliëfrijske gebied zijn vrij oude gemengde bossen met een rijke ondergroei. Tussen de bossen vinden we ook nog wat randjes hei. (nb. het gebied is niet aaneengesloten, maar bestaat uit verschillende met bouwland afgewisselde delen). zie ook kaart 4

RELIEF & WATER-
HUISHOUDING

- hoogtelijnen
(om de 2.5 m)
- //// delen met relatief
hoge grondwater-
stand (drassig)
- hoge (bolle) akkers

C) SPORTPARK EN INDUSTRIELGEBIED

Hoewel beiden gekenmerkt worden door een zeer intensief gebruik door de mens, zijn beiden toch niet zonder meer in een adem te noemen. Op het sportpark vinden we jongere aanplant, afgewisseld met vegetatie die stamt uit de tijd dat we hier een prachtig beekdalletje vonden. In het sportpark is een visvijver gegraven, die ondanks zijn geringe grootte toch nog wat watervogels aangetrokken heeft. Temidden van de industrie vinden we ook nog wat restanten van het oude sportpark. Het industrieterrein geeft over het algemeen nogal een kale indruk: de beplantingen zijn jong en schaars en tussen de bedrijven treffen we flinke lappen braakliggend terrein aan. De bebouwing is over het algemeen vrij nieuw en erg grootschalig. Aan de randen vinden we wat meer beplantingen en oudere bomen. Aan de rand van het dorp ligt ook nog een klein industrieterreintje. De oppervlakten van sportpark en industrieterrein zijn respectievelijk 25 en 32 ha.

zie ook kaart 1

D) HET DORP

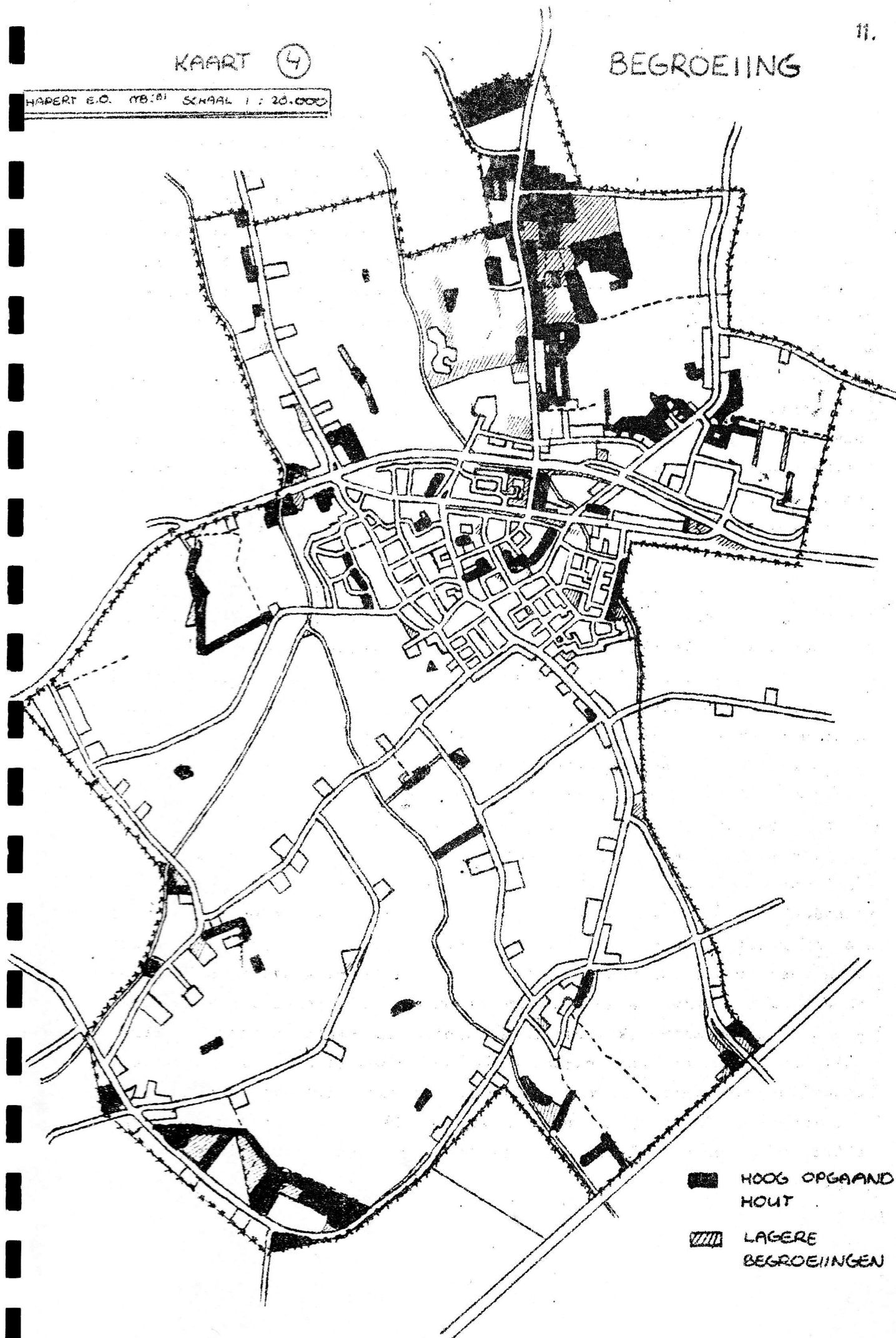
Wat aan Hapert opvalt is het jonge karakter van het dorp: historische gebouwen zijn er bijna niet te vinden en van buitenaf gezien bepalen nieuwbouwwijken het beeld. Verder ziet alles er nogal groen uit, vooral buiten de nieuwbouwwijken. Vele plantsoenen, wat grote grasvelden (vnl. ontstaan door afbraak van oude bebouwing) en een groot aantal oude bomen zijn er te vinden. Morfologies zouden we de volgende bebouwingstypen in het dorp kunnen onderscheiden: (zie hiervoor ook kaart 2): 1. het OUDE GEDEELTE, wat zich van de rest onderscheidt door zijn oudere bebouwing (voor het grootste deel van voor 1950). De bouwwijze is vaak kompakt, maar de tuinen zijn vrij groot en een groot deel daarvan is in gebruik als moestuin. Er is weinig openbaar groen en de weinige bomen die er aanwezig zijn zijn vrij oud.

2. het GEMENGDE GEDEELTE onderscheidt zich van de rest door de grote verscheidenheid aan huizen, afgewisseld met veel openbaar groen. De percelen zijn vrij groot en de bebouwing stamt voor een groot deel uit de zestiger jaren toen de nieuwbouw nog nauwelijks in wijkvorm plaatsvond. In het gemengd deel zijn vrijwel alle openbare gebouwen gesitueerd. We vinden hier vele oude bomen, maar ook veel jonge aanplant. Er bevinden zich ook verschillende grote grasvelden. 3. de NIEUWBOUWWIJKEN stammen allen uit de zeventiger jaren. Het zijn geplande, en in een korte tijd uitgevoerde uitbreidingen van het dorp in de vorm van een wijk. De bouwwijze is zeer kompakt, de tuintjes zijn klein en de openbare groenvoorziening is nog erg jong.

KAART ④

BEGROEIJING

HAPERT E.O. NB. 81 SCHAAAL 1 : 20.000

4. de INGEPASTE NIEUWBOUWWIJKEN stammen uit het eind van de jaren zeventig, begin jaren tachtig. Zij onderscheiden zich van de hiervoor behandelde nieuwbouwwijken, doordat ze in het bestaande landschap ingepast zijn. Ze zijn ruimer van opzet en de huizen worden afgewisseld door boomgroepjes en singels die tussen de bebouwing ingepland (niet ingeplant) zijn. Het lijkt vanzelfsprekend dat deze manier van wonen alleen maar voor mensen met een hoger dan gemiddeld loon weggelegd is. (kaart 1)

Hiermee hoop ik dat ook degenen die het gebied nog nooit bezocht hebben voldoende informatie gekregen hebben om zich een beeld te vormen van het gebied waarin de inventarisatie uitgevoerd is. Een naar mijn mening representatief gebied voor zijn hele omgeving, waarin alle landschapselementen die men in een niet natuurgebied kan aantreffen, wel zijn opgenomen. Misschien is het nodig om te vermelden dat de beekdalen in het gebied tot de zgn. 'oninteressante' beekdalen behoren: de beken zijn overal gekanaliseerd en genormaliseerd, en er is nauwelijks broekbos langs te vinden.

5. HET VERWERKEN EN WEERGEVEN VAN DE VERKREGEN GEGEVENS

In onderdeel 6 van dit inventarisatierapport zullen de uiteindelijk verkregen gegevens behandeld worden. Dit is op een over het algemeen uniforme methode gebeurd, die het best via deze uitleg vooraf begrepen kan worden. Uitsluitend de als broedvogel gevonden soorten zullen uitgebreid behandeld worden, aan de voormalige broedvogels, voor zover bekend, zal slechts een kort stukje gewijd worden, terwijl de overige soorten die in het gebied waargenomen zijn slechts vermeld zullen worden.

DE BEHANDELING VAN DE BROEDVOGELS

Deze zijn over het algemeen door middel van het volgende standaardmodel besproken: in de EERSTE ALLINEA worden de manier van inventariseren en de soortspecifieke problemen bij het inventariseren behandeld. De fouten die mogelijk gemaakt zijn en de betrouwbaarheid van het verkregen beeld worden aan de kaak gesteld. De overige tekst in deze allinea is meer van adviserend karakter, zodat de ervaringen, die tijdens deze inventarisatie opgedaan zijn, mogelijk als hulp bij andere inventarisaties kunnen dienen.

de TWEDE ALLINEA geeft de verwerkte uiteindelijke resultaten van de inventarisatie weer. Daarbij worden eerst de volgende statussen aan de broedvogels toegekend:

zeer schaarse broedvogel.....	1 broedpaar
schaarse broedvogel.....	2 tot 5 broedparen
vrij schaarse broedvogel.....	6 tot 10 broedparen
vrij algemene broedvogel.....	11 tot 20 broedparen
algemene broedvogel.....	21 tot 50 broedparen
zeer algemene broedvogel...	51 of meer broedparen

Het voordeel van een dergelijke status is dat er enige speelruimte ontstaat bij het op aantal brengen van een soort binnen een gebied. Zo'n bevoording geeft tevens al een ruwe indruk van de mate van voorkomen binnen het gebied, en spreekt meer aan dan een paar getallen. Hierachter wordt onmiddellijk het exakte aantal gegeven : bv. 6-8 paar. Wat houdt dit nu precies in? Het eerste cijfer staat voor het aantal zekere broedgevallen die in het gebied vastgesteld werden. Het tweede getal is dit aantal zekere broedgevallen, vermeerderd met het aantal waarschijnlijke broedgevallen. Een waarschijnlijk broedgeval is op de inventarisatielijsten terug te vinden als [2] of [2], en een zeker als [2] of meer (zie hiervoor, onder werkwijze). Het eerste getal (zie boven) kan als minimum voor het aantal broedparen gezien worden, maar het tweede zeker niet voor het maximum: vanwege de arbitraire scheidslijn bij het opnemen als waarschijnlijke broedvogel, kan het heel goed dat een 2 of misschien zelfs wel een 3, op een zeker broedgeval betrekking kan hebben. Het kan goed zijn dat ik op een ongelukkig tijdstip voor de soort in het gebiedje geweest ben waar deze zich bevond, of dat ik er niet vaak genoeg geweest ben. Ik denk dat met de grens van drie zangposten een ruim groter aantal doortrekkers uit de eindgegevens gezigd zijn dan het aantal broedvogels wat niet opgenomen werd. Dat met name aan de randen van het gebied een aantal vogels niet opgenomen kon worden is niet zo erg, omdat die waarschijnlijk ook voor een groter of kleiner deel van stukken buiten het gebied afhankelijk zijn.

Vervolgens worden de voor de soort belangrijke delen van het gebied genoemd en het meestal daarbinnen behorende dichtheidscijfer per ha. Hiervoor zijn de volgende gebieden met hun oppervlakte aangehouden:

Totale gebied	990 ha
Landbouwgebied	690 ha
Bosgebied	45 ha
Dorp	100 ha
Sportpark en industrieterrein	57 ha (resp. 25 en 32 ha)

Alles goed nageteld ontbreken er nog 88 ha, hieronder vallen 43 ha infrastructuur (wegen, beken etc.) en agrarische bebouwing en 45 ha beplantingen. Vooral bij het interpreteren van de dichtheden van niet-veldgebonden soorten in het landbouwgebied, moet je er daardoor rekening mee houden dat dan wel de totale oppervlakte van 778 ha voor het landbouwgebied gebruikt is. De veldgebonden soorten zijn: Patrijs, Kwartel, Grutto, Wulp, Veldleeuwerik, Graspieper en Gele kwikstaart. Dit is gedaan om zoveel mogelijk de dichtheden per geschikt biotoop uit te rekenen, een Grutto zal immers niet midden op de weg gaan broeden of foerageren. Die 690 ha slaan dus op de zuivere landbouwgrond. Ook het dorp wordt verder onderverdeeld in de al eerder genoemde delen:

Oud gedeelte	20 ha	Nieuwbouwwijken	30 ha
Gemengd gedeelte	35 ha	Ingepaste nb-wijken	15 ha

Verklaringen voor het verschil in dichtheden worden vaak genoemd, of anders zijn ze wel op te maken uit de beschrijving van het gebiedsdeel gekombineerd met de biotoopsbeschrijving. Indien er wat van bekend is, wordt ook de verandering in stand gedurende de laatste jaren besproken. De bespreking van de verspreiding en de interpretatie van de bijgevoegde kaartjes komt verderop aan de orde..

in de DERDE ALLINEA wordt de biotoopkeuze van de behandelde soort besproken. Deze bespreking is enerzijds gebaseerd op gegevens die uit literatuur gezifd zijn en anderzijds op ervaringen tijdens de inventarisatie opgedaan. Het is goed mogelijk dat de biotoopkeuze van een vogelsoort in de Kempen afwijkt van de meest voorkomende. Omdat van de algemene soorten daar nog niet veel van bekend is, hoop ik dat dit stukje een bijdrage is voor verdere inventarisaties van die soorten. Om het geheel inzichtelijk te maken, kan men langs de dichthedenkaartjes soortgelijke kaartjes van de verschillende belangrijke elementen die het biotoop vormen houden. Deze zijn voor het gemak los bijgevoegd.

DE VERSPREIDINGSKAARTJES

Bij elke gericht geïnventariseerde soort is een stippenkaart gegeven, die de verspreiding over het gebied laat zien. Een volle stip is daarbij een zeker broedgeval en een halfvolle een waarschijnlijk. Steeds is het de gemiddelde lokatie van een aantal zangposten die weergegeven is. Deze kaartjes laten de precieze lokatie van de soort in het gebied zien, zodat je je een indruk van de plaatsing in het landschap kunt maken.

DE DICHTHEDENKAARTJES

De dichthedenkaartjes zijn op grond van de verspreidingskaartjes ontworpen volgens de choroplethenmethode. Zij zijn in een kleinere schaal tussen de tekst afgebeeld en zijn opgedeeld in willekeurige hokken van 400 bij 400 meter. Zij zijn bedoeld om direkt inzichtelijk te maken hoe de verspreiding en dichtheid van een soort door het gehele gebied is, in den beginne niet gelet op het biotoop en geheel niet op de exakte aantallen. We vervagen hiermee als het ware het beeld wat in de inventarisatie verkregen is, waarmee we tot een veel reëler verspreidingsoverzicht van een soort komen. Dit komt omdat het aantal mogelijke fouten in het interpreteren van de gegevens sterk verminderd wordt door het gebruik van aantalskategorien in plaats van exakte aantallen. De indeling volgens kategorien is voor elke soort hetzelfde gebeurd:

- 1 broedpaar per hok
- 2 of 3 broedparen per hok
- 4 of 5 broedparen per hok
- 6 of meer broedparen per hok

Een wit hok wil vanzelfsprekend zeggen dat de soort hierin niet is vastgesteld. Van het voorkomen van de verschillende biotopen per blok zijn eveneens kaartjes gemaakt zodat de dichtheden en het voorkomen van een soort met het voorkomen van bepaalde biotopen vergeleken kan worden. Voor een aantal soorten is niet op de aantallen, maar wel op de aanwezigheid per blok gelet, waarvoor deze methode ook ideaal is. Op deze kaartjes zijn de volgende tekens per blok (=hok) gebruikt:

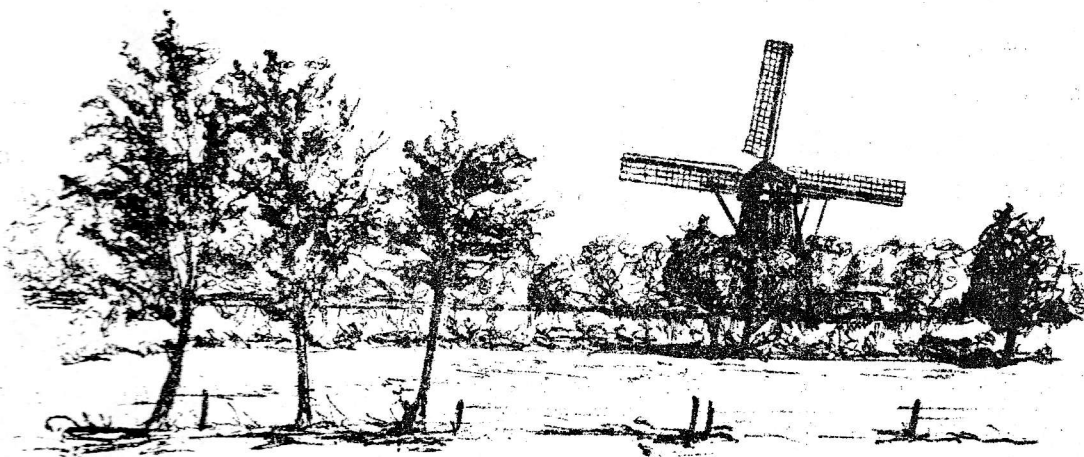
aanwezig als broedvogel in onbekend aantal

broeden niet zeker vastgesteld

niet aanwezig als broedvogel

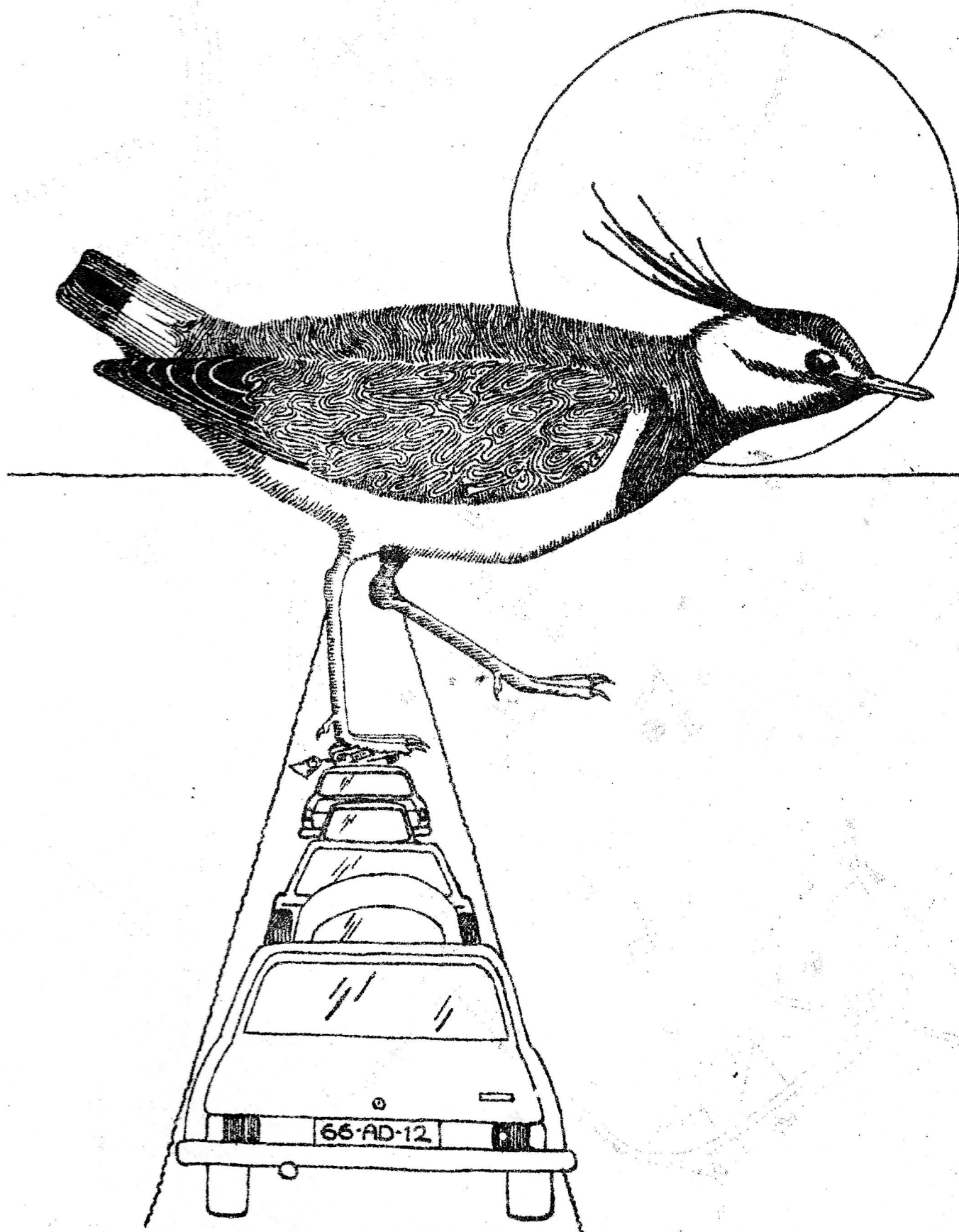
●	●
?	?

Voor een aantal zeer algemene soorten is het invullen van de kaartjes natte fingerwerk geweest, maar alle anderen zijn in het veld bekeken.

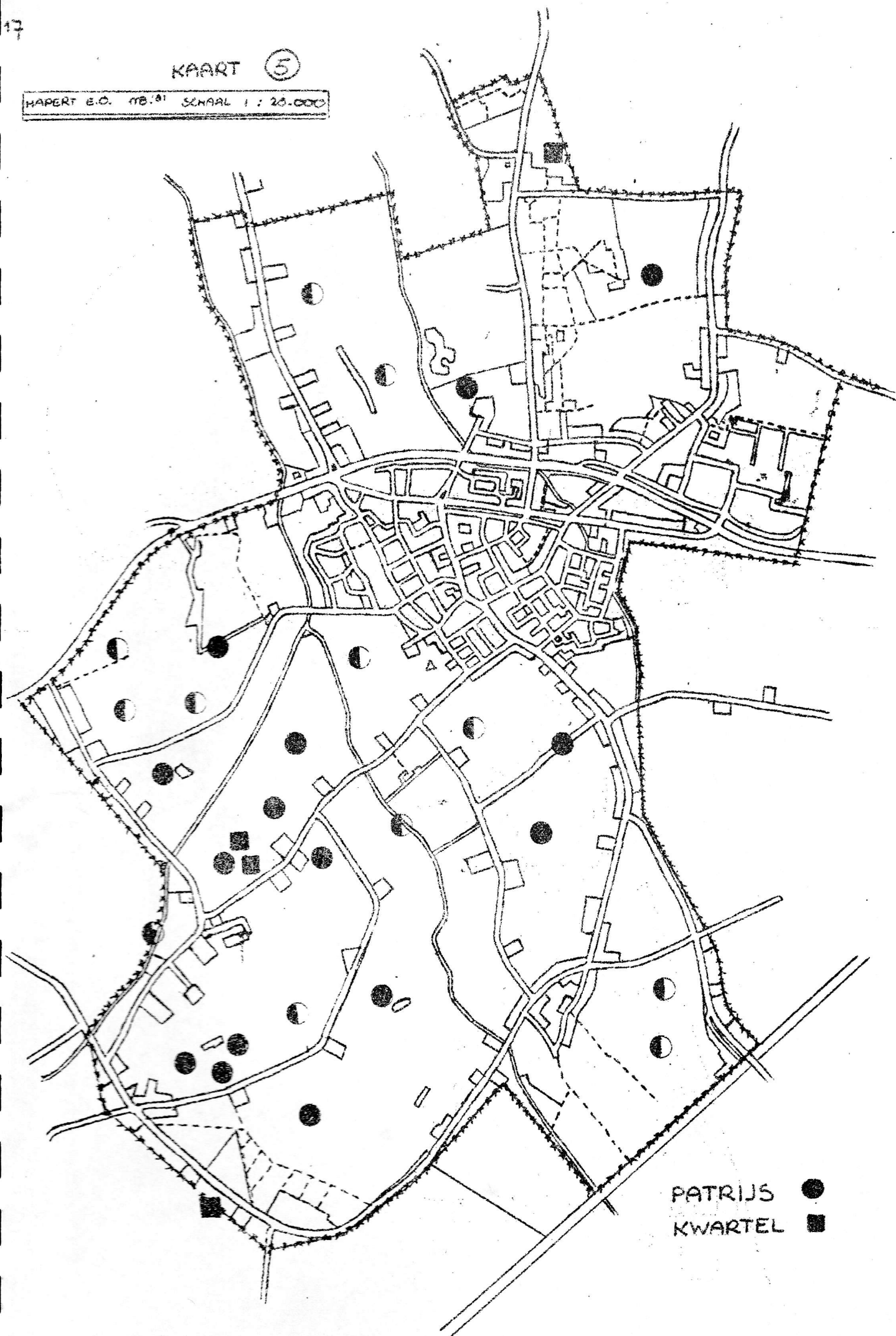
115:21

6. BEHANDELING VAN DE BROEDVOGELS

KAART ⑤

HAPERT E.O. TB. 81 SCHAAAL 1 : 25.000

PATRIJS ●
KWARTEL ■

1. WILDE EEND

Afgezien van enkele broedgevallen van bastaarden is de Wilde eend een schaarse broedvogel van het gebied (3-5 paar). De Wilde eenden werden gevonden langs de Grote Beerze, het Dalems Stroomken en in het weilandengebied van Groot Terkooyen.

2. WATERHOEN

Een schaarse broedvogel (2-3 paar), allen in het gebied van de visvijver en het Wagenbroeks Loopke.

3. MEERKOET

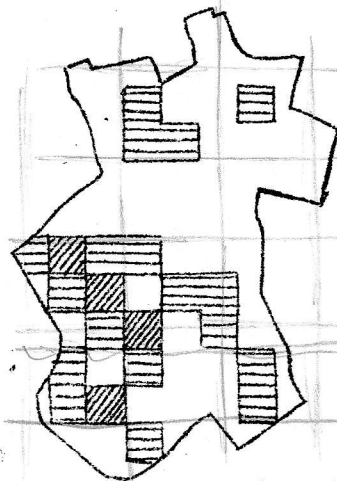
De Meerkoe is een zeer schaarse tot schaarse broedvogel van de visvijver op het sportpark (1-2 paar).

4. PATRIJS

Vooraf windstille, heldere avonden eind maart, begin april zijn ideaal gebleken om de Patrijzen te lokaliseren. Als je door het landbouwgebied fietst en dan om de paar honderd meter stopt, kun je op zo'n avond de meeste paartjes in een gebied vastleggen. Het gebeurt zelden dat er in zo'n gebiedje, na een telling op een goeie avond, nog extra paartjes uitkwamen. Bij territoriumgevechten is het me al een paar keer opgevallen dat er soms derde mannetjes mee komen vechten die van een heel eind verderop kwamen, zodat de dichtheden groter kunnen lijken dan dat ze in werkelijkheid zijn. Vooraf vanaf eind mei laat de Patrijs zich niet veel meer horen of zien.

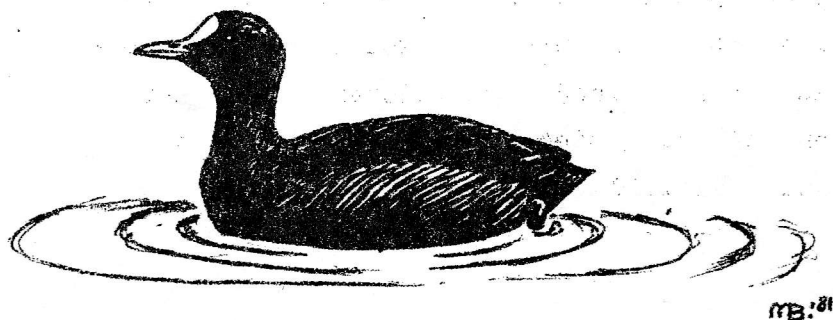
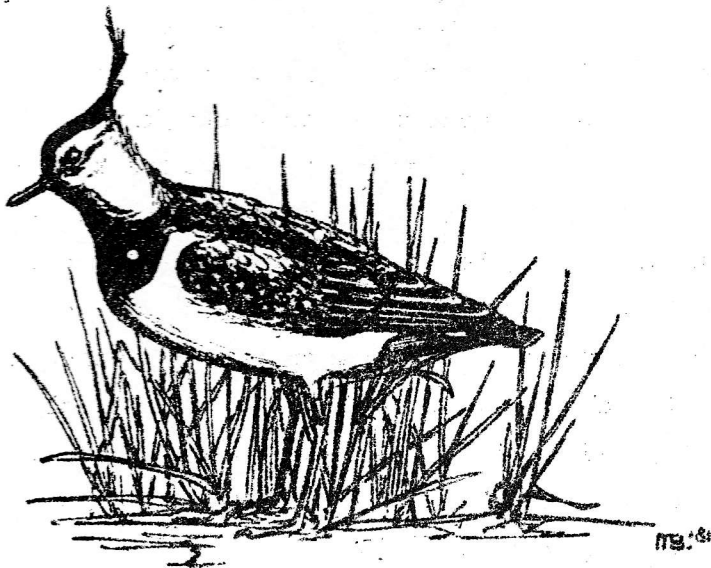
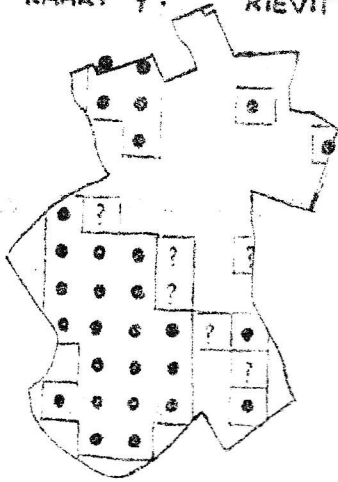
De Patrijs is een vrij algemene tot algemene broedvogel van het gebied (15-25 paar). Dichtheid in het totale landbouwgebied; 1 paar per 46 ha tot 1 paar per 28 ha. Uit het dichthedenkaartje blijken vooral de grootschalige jonge ontginningsgebieden rondom Groot Terkooyen de hoogste dichtheden te bereiken.

Vrijwel altijd is de Patrijs daar te vinden waar zij de nodige ruimte vindt: grootschalige landbouwcomplexen. Het meest ideale is wel dat er ook wat bouwland in de buurt is. Opvallend is dat vrijwel alle Patrijzen aangetroffen worden op de hogere gronden, zelfs in het nogal vochtige gebied van Groot Terkooyen en het Goorland. Op alle landbouwcomplexen buiten het konsentratiegebied, komt de soort slechts in kleine aantallen voor.

KAART 6: PATRIJS

KAART 7 : KIEVIT

5. KIEVIT

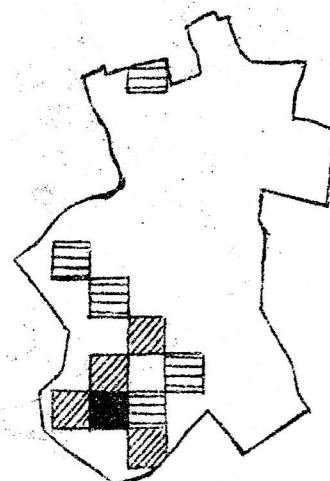
De Kievit is louter op zijn aanwezigheid geïnventariseerd, omdat het ondoenlijk leek de vele Kieviten in het gebied Goorland-Groot Terkooyen te tellen. In dit gebied komt de Kievit overal in vrij hoge dichtheden voor. Op het verspreidingskaartje zien we dat er een sterke geografiese Konsentratie is in enkele gebieden waar tevens de grootste dichtheden worden bereikt. Vanuit deze konsentratiegebieden neemt de dichtheid naar buiten toe af. In klein aantal broedt de soort verder nog op de dekzandruggen in het oostelijk deel, zowel op weilanden als in bouwland.

5. GRUTTO

De Grutto geldt wel als een van de makkelijkst te inventariseren soorten. Door het aantal aanwezige (al dan niet alarmerende) exemplaren te tellen en door twee te delen, krijg je een vrij betrouwbaar beeld van de broedpopulatie. Door verschillende keren met een dikke week tussenpoze te tellen worden eventuele doortrekkers ook geannuleerd. Mei en juni zijn de beste maanden om te tellen.

Als broedvogel is de Grutto in het gebied vrij algemeen (16-20 paren). Dichtheid in het totale landbouwgebied: 1 paar per 39 tot 1 paar per 35 ha. Op het dichthedenkaartje zien we dat de dichtheden het grootst zijn op Groot Terkooyen, waar de soort al jaren een soort van broedkolonie heeft, vandaar de sterke klustering op het kaartje. Na een aantal jaren van afname is de broedpopulatie al zo'n 3 jaar vrij konstant gebleven. In het verleden broedde de soort ook veel langs het Dalems Stroomken. Ook het broedsukces van de kolonie langs Groot Terkooyen was dit jaar bijzonder slecht: een groot aantal legfels mislukte doordat het perceel waarin zij zich bevonden omgeploegd werd. Op een ander perceel waar 3-4 nesten zaten werd een springkonkoers georganiseerd.

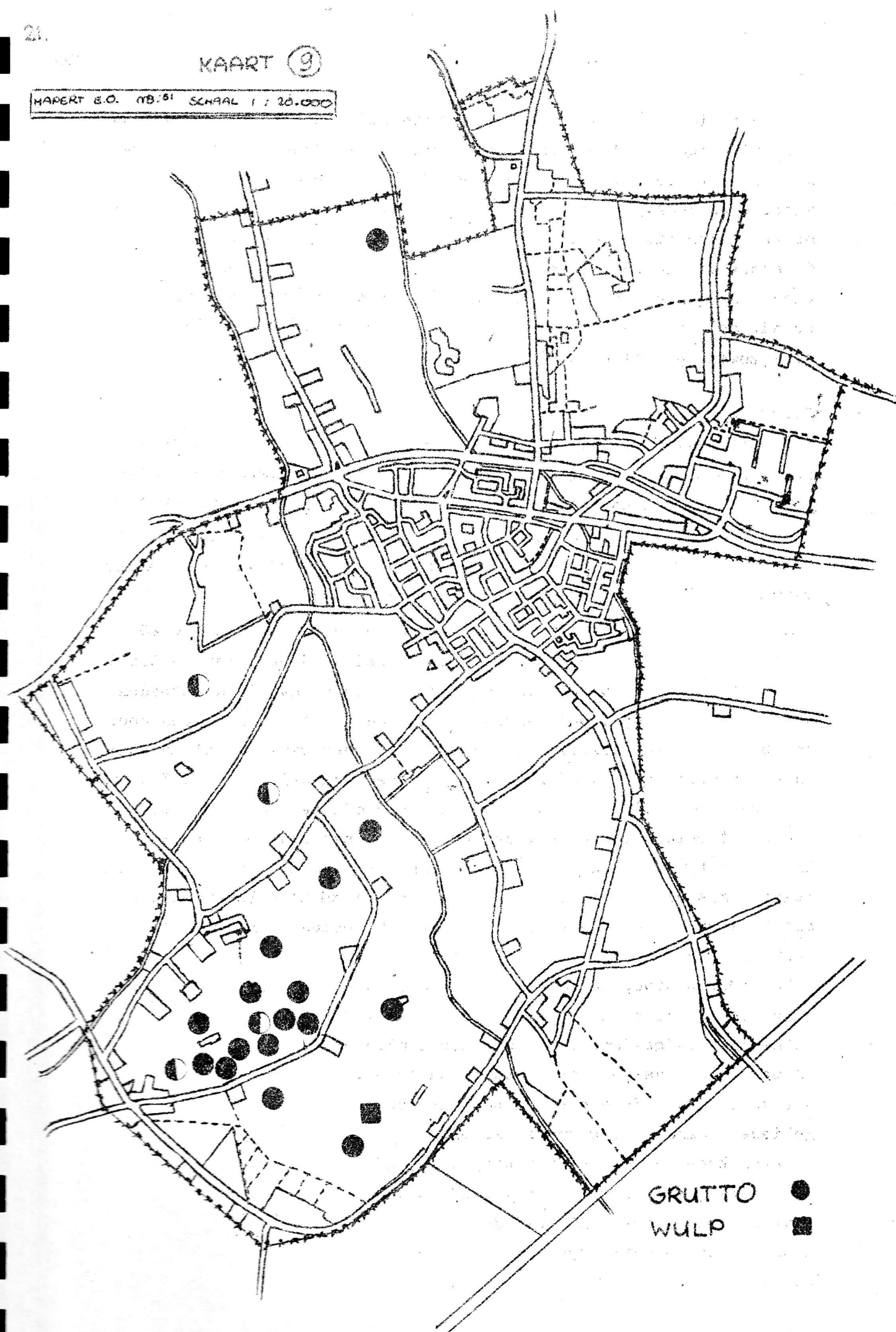
Het broedbiotoop van de Grutto wordt, zonder uitzondering, gevormd door uitgestrekte weilandekomplexen, afgewisseld met wat hooiland. Hierin worden steeds de vochtigste delen bezet. Het valt op dat de soort meestal onbewoonde gebieden waar het erg rustig is uitzoekt om te gaan broeden. Het is niet uitgesloten dat de aanwezigheid van de Cartierheide een paar kilometer naar het zuiden ook van belang is voor de Gruttopopulatie in het gebied.

KAART 8 : GRUTTO

KAART 9

MAPERT E.O. NB. 51 SCHAAL 1 : 20.000

7. WULP

Door zijn opvallende gedrag in de broedtijd is de Wulp een gemakkelijk te lokaliseren soort. Vooral april blijkt de ideale maand te zijn, omdat eventuele soorttrekkers/zwervers dan ook verdwenen zijn. De Wulp is in het verleden in elk geval een algemenere broedvogel van het zuidelijk deel van het gebied geweest, met name bij Dalem. Het betrof hier waarschijnlijk invloeden van de Cartierheide, die na de aanleg van de E3 steeds minder geworden zijn. De Wulp is een zeer schaarse broedvogel; het enige paar bevond zich op de ontginningsvlakte bij groot Terkooyen.

8. KWARTEL

Een niet moeilijk te inventariseren soort, als je maar weet waar je hem moet zoeken. Vrijwel alle keren dat ik een Kwartel hoorde was het 's avonds en een beetje mistroostig weer, meestal zonder regen. Vooral daar waar meer Kwartels bijeen zitten laat de vogel zich vaak horen. Juni is veruit de beste maand om te inventariseren.

De Kwartel is een schaarse broedvogel van het gebied (4 paar), maar men moet zich wel realiseren dat voor onze buurt 1981 een vrij goed Kwarteljaar was. De dichtheid in het landbouwgebied komt op 1 paar per 273 ha. Men moet er rekening mee houden dat twee Kwartels zich aan de rand van het gebied bevonden.

Vooral korenvelden die er niet al te netjes uitzien zijn erg in trek. Twee paar bevond zich in een roggeveld en beide andere paren bevonden zich samen in een kruidenrijk gerstveld van enorme afmetingen. De Kwartels bevonden zich op de wat hogere gronden.

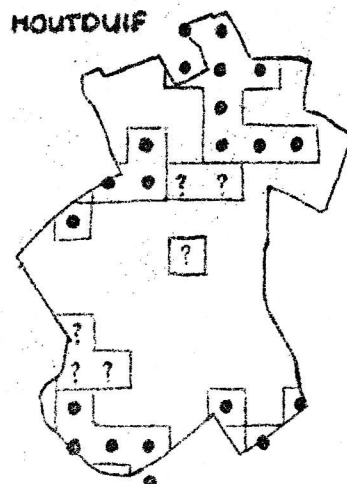
9. HOLENDUIF

Een schaarse broedvogel (2-3 paar), van de beide bosgebieden. Een enkele maal werd de typiese hos-roep ook in het dorp gehoord. De dichtheid voor het bosgebied bedraagt 1 paar per 23 tot een paar per 15 ha.

10. HOUTDUIF

Deze soort is een algemene tot zeer algemene broedvogel van het gebied, voornamelijk in de bosgebiedjes. Vooral in het gebied van de Hoo-ge Poort worden grotere dichtheden bereikt. Hoewel de literatuur het tegengestelde beweerd werd de soort maar sporadies in het dorp aangetroffen. In maart en april waren er wel groepjes Houtduiven in het dorp aanwezig, maar die broedden waarschijnlijk elders.

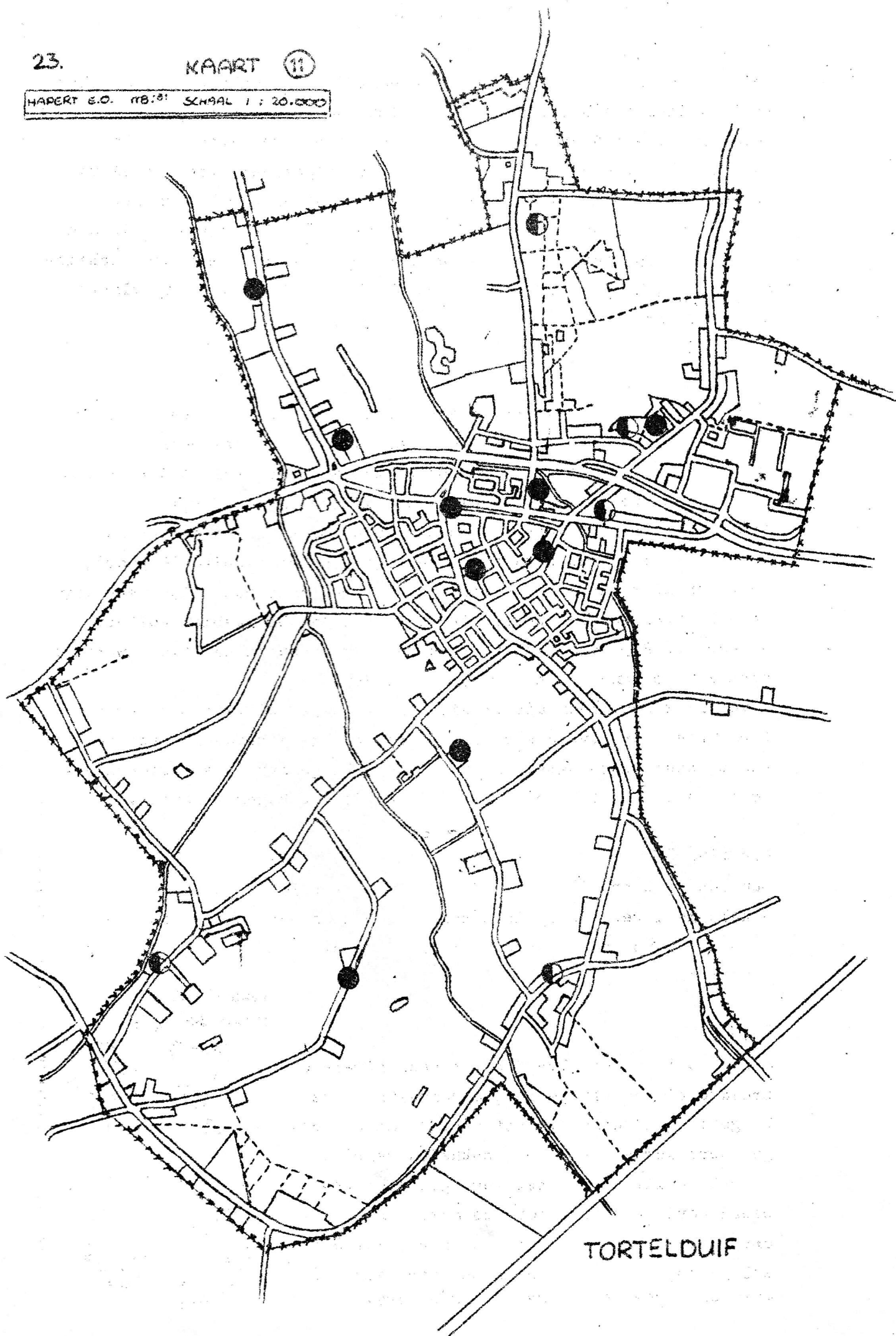
KAART 10:
HOUTDUIF

23.

KAART ⑪

HAPERT E.O. 118.01 SCHAL 1 : 20.000

11. TORTELDUIF

Dit is een van de moeilijker te inventariseren soorten, daar de territoria van de soort nogal groot blijken te zijn. Na veelvuldig bezoek wordt pas duidelijk welke zangposten bij welk exemplaar horen. Vooral de tweede helft van mei en begin juni bleken de ideale tijd om de zangposten op te sporen. Dat de soort eventueel onderschat is zou verdedigd kunnen worden met het feit dat er best wel wat eenmalige zangposten gekostateerd zijn.

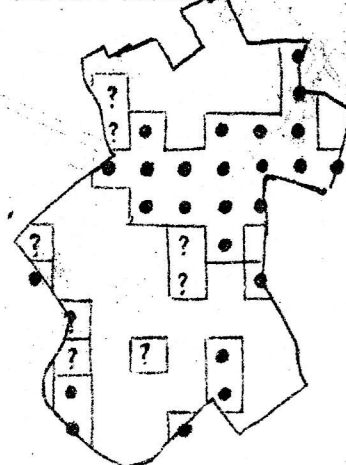
De Tortelduif is een vrij algemene broedvogel (9-14 paar). De dichtheid voor het totale gebied bedraagt 1 paar per 110 ha tot 1 paar per 71 ha. Voor het bosgebied wordt een dichtheid van 1 paar per 15 ha bereikt; voor het dorp is dat 1 paar per 16 ha, waarbij de soort ontbreekt in beide soorten nieuwbouwwijken. In het oud deel van Hapert is de dichtheid 1 paar per 20 ha, en voor het gemengd deel 1 paar per 5 ha. Dat de soort niet meer broedt in ingepaste nieuwbouw is waarschijnlijk te wijten aan de landschapsverandering op korte termijn. In de toekomst zou de soort hier best wel weer terug kunnen komen.

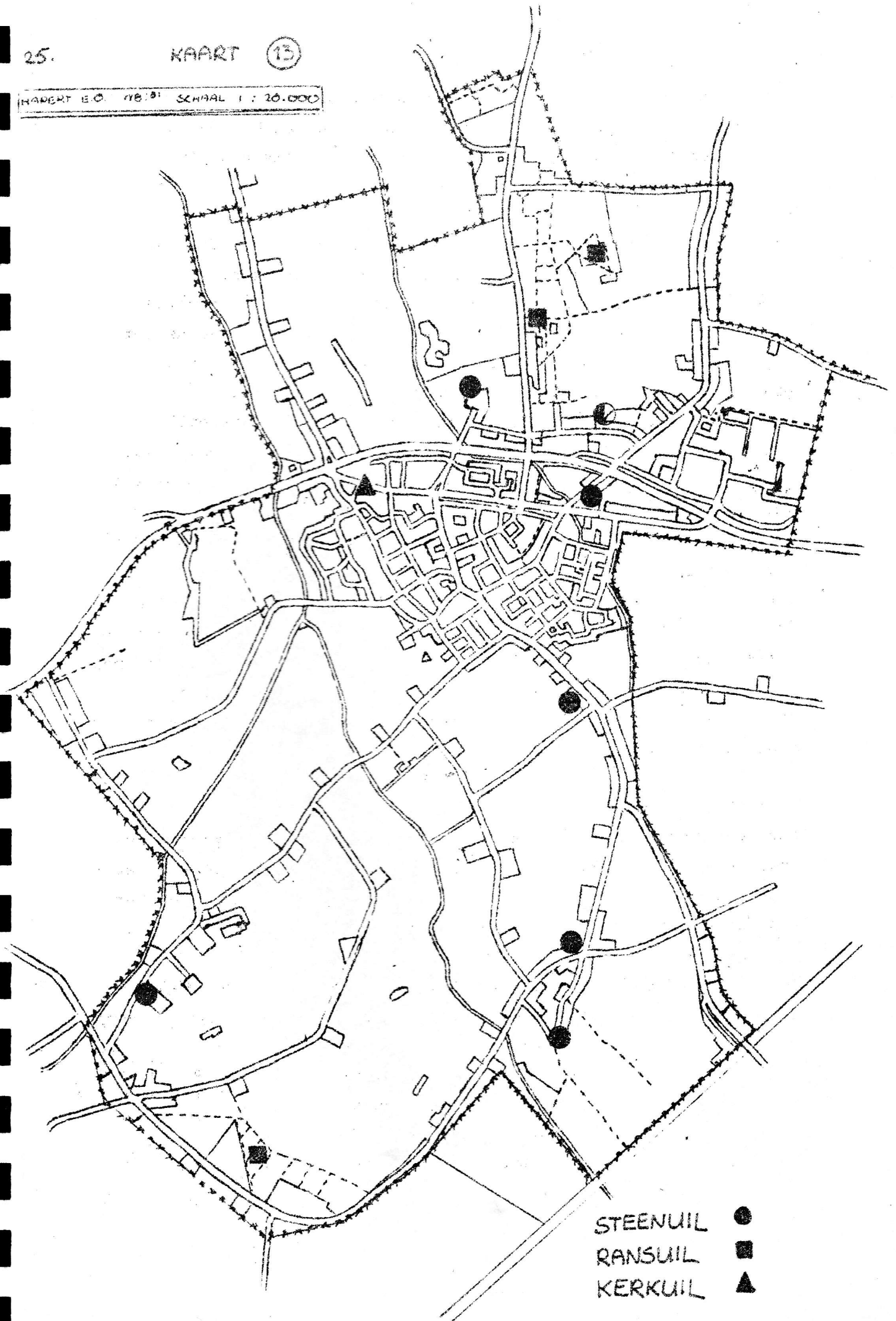
Het biotoop zou het best omschreven kunnen worden als begroeiing van afdoende hoogte, afgewisseld met open land. Een deel van de Tortelduiven is te vinden in kleine bosjes of singels die verspreid door het landbouwgebied liggen. In zo'n geval kunnen de zangposten van een vogel wel meer dan een halve kilometer van elkaar verwijderd zijn, wat inventariseren niet makkelijk maakt.

12. TURKSE TORTEL

Een zeer algemene broedvogel in het gebied. Op het verspreidingskaartje zien we duidelijk de samenhang met de bebouwing. Overal waar huizen staan en waar ook wat flinke bomen of struiken in de buurt zijn is de Turkse tortel wel te vinden. De grootste dichtheden (waarbij bijna niet meer te inventariseren is) worden in het dorp bereikt, met name in het gemengde deel. In de nieuwbouwwijken komt de soort heel wat minder algemeen voor. Het viel mij op dat de soort niet te vinden is in jonge ontginningsgebieden, ook al zijn daar boerderijen en bosjes aanwezig. Een wat ouder landschap lijkt toch wel de voorkeur te genieten voor vestiging van de Turkse tortel.

KAART 12 :
TURKSE TORTEL

STEENUIL ●
 RANSUIL ■
 KERKUIL ▲

13. KOEKOEK

Een opvallende soort die zich toch wat moeilijker laat inventariseren vanwege zijn omzwervingen in het gebied. In elk geval zal de Koekoek voor het gebied binnen de klasse vrij schaars vallen (geschat op 6-7 paar), de dichtheid voor het totale gebied zou dan uitkomen op 1 paar per 133 ha. De Koekoek is overal in het gebied aan te treffen, ook in het dorp, waar ik op een gegeven moment zelfs drie Koekoeken tegelijk hoorde roepen.

14. SPERWER

Het is meer een toevalstreffertje dat de soort in het gebied vastgesteld kon worden (zeer schaarse broedvogel). Dat er ergens in de buurt van het dorp wel een Sperwer moest broeden was wel te verwachten, omdat er al verschillende keren jagende Sperwers in april en mei in het dorp waren gezien. Twee keer is gezien dat een Sperwer een prooi ving: een keer 'n Zanglijster en een keer 'n mannetje Merel.

15. KERKUIL

Dit was dan het laatste jaar dat er een Kerkuil in een dichtgetimmerde oversteek van een dakgoot broedde, omdat de sigarenfabriek waar die goot aanzat na een brand gesloopt is. De beide jongen zijn nog gered kunnen worden, maar het is nog de vraag of de ouders een nieuw onderdak in Hapert kunnen vinden. Voordat de molen gerestaureerd werd (al 'n paar jaar terug) broedden er nog twee paar Kerkuilen in het dorp.

16. STEENUIL

De meest algemene uil in het gebied, die vooral 's avonds zijn aanwezigheid luid roepend verradt. Op welke avonden de Steenuil nou het best roept is me niet helemaal duidelijk geworden, maar meestal was het niet bij heldere hemel, zoals zo vaak gezegd wordt. Vooral eind maart en april zijn het beste om de soort te inventariseren. Bij drie of meer keer roepen op nagenoeg dezelfde plaats met enkele dagen tussenpoze is de soort als broedvogel opgenomen.

De Steenuil is een vrij schaarse broedvogel van het gebied (6-7 paar). Dichtheid voor het totale gebied: 1 paar per 165 tot 1 paar per 133 ha.

Alle Steenuilen zijn daar te vinden waar bebouwing, aan niet al te grootschalig landbouwgebied grenst, met name in de oudere kultuurlandschappen met oudere bebouwing. Het valt op dat de Steenuil vooral op de hogere gronden voorkomt.

17. RANSUIL

Sinds juni is het een koud kunstje om 's avonds even naar de stukjes geschikt biotoop te fietsen en dan te luisteren of er jongen roepen. Vooral in de maanden februari, maart en april jagen er vaak Ransuilen in het dorp, die het vermoeden zouden kunnen geven dat de soort daar ook broedt. Waarschijnlijk betreft het hier voedselvluchten vanuit het bosgebied de Hooge Poort. Soms zwerven Ransuilen met jongen zo ver uit dat ze in het dorp terecht komen.

De Ransuil is een schaarse broedvogel van het gebied (3 paar). De dichtheid voor het bosgebied bedraagt 1 paar per 15 ha.

Vooral wat afwisselend landschap is ideaal voor de Ransuil, in louter bosgebied komt de soort nauwelijks voor. De gegeven dichtheid is dus zeker niet representatief voor andere bosgebieden. Grove dennenaanplanten temidden van velden en eventueel ruig terrein, zijn het meest ideale broedbiotoop waar dichtheden als de bovenstaande gemiddeld zeker wel benaderd zullen worden.

18. FAZANT

De Fasant is een schaarse broedvogel van het gebied, die alleen te vinden is in het bosgebied van de Hooge Poort en in een klein bosje bij Dalen. Daar bij een mannetje vaak meerdere vrouwtjes horen, is het precieze aantal broedvogels moeilijk vast te stellen.

19. GIERZWALUW

Op de kerk broedden zeker 4 en waarschijnlijk wel 5 paartjes, waarmee de Gierzwaluw een schaarse tot vrij schaarse broedvogel is. Door de roodvliegende Gierzwaluwen een poging te volgen kom je er vrij snel achter waar ze broedden en hoeveel er broeden. Voor het dorp is de dichtheid 1 paar per 20 ha. Aangezien de soort alleen in het oude deel aanwezig is wordt de dichtheid voor dat deel 1 paar per 4 ha. Het broeden is zeer gekonsentreerd op het enige geschikte bouwwerk in het gebied.

20. GROENE SPECHT

Slechts een broedpaar (zeer schaarse broedvogel) in het gebied van de Hooge Poort. De dichtheid voor het bosgebied is daarmee 1 paar per 45 ha. Het is duidelijk dat er weinig geschikt biotoop aanwezig is.

21. GROTE BONTE SPECHT

Deze specht is een schaarse broedvogel van het gebied (2-3 paar). Dit is een schatting aan de hand van regelmatige waarnemingen, nestholten zijn niet gevonden. De Grote bonte specht wordt alleen in het wat meer aaneengesloten bosgebied aangetroffen, in de nawinter is hij echter ook vaak in het dorp te vinden. Ook in de zomer heb ik een paar keer juveniele exemplaren in het dorp gezien. De dichtheid voor het bosgebied bedraagt ongeveer 1 paar per 15 ha.

22. KUIFLEEUWERIK

De Kuifleeuwerik is een van de gemakkelijkere te inventariseren vogels. Zijn opvallende zang en geringe schuwheid verraden al snel zijn aanwezigheid. De soort is een zeer schaarse broedvogel in het gebied (dichtheid voor dorp+industrieterrein 1 paar per 132 ha). Op de een of andere manier is de Kuifleeuwerik sterk in aantal afgenomen voor het gebied: in '76 zaten er in één nieuwbouwwijk al minimaal drie paar, en in '80 broedden er nog zeker twee paar in het gebied. Het enige resterende paar bevindt zich op het industrie terrein.

23. VELDLIEUWERIK

Deze zeer algemene broedvogel is overal in het gebied aan te treffen, zelfs op verruigde veldjes in het dorp en tussen kerstbomenkweken. Doordat de territoria vrij groot zijn en nogal door elkaar lopen, is de soort niet geïnventariseerd. Mij werd de indruk gewekt dat de grootste dichtheden op de open stukken tussen de fabrieken op het industrieterrein en in het weide-gebied bereikt werden.

24. WITTE KWIKSTAART

Ook de Witte kwikstaart is niet geïnventariseerd, maar moet zeker een zeer algemene broedvogel van het gebied zijn. Het onduidelijke zanggedrag, de onduidelijke en door elkaar heenlopende territoria, en zijn talrijkheid maken de soort tot een moeilijk op aantallen te inventariseren broedvogel. De Witte kwik is door het gehele gebied aan te treffen, vooral in de buurt van bebouwing met landelijk gebied in de buurt. Vooral het industrieterrein is een waar eldorado voor Witte kwikken. Ook in het dorp ontbreekt de soort niet als broedvogel en is vooral te vinden in het gemengd deel en in de ingepaste nieuwbouwwijken.

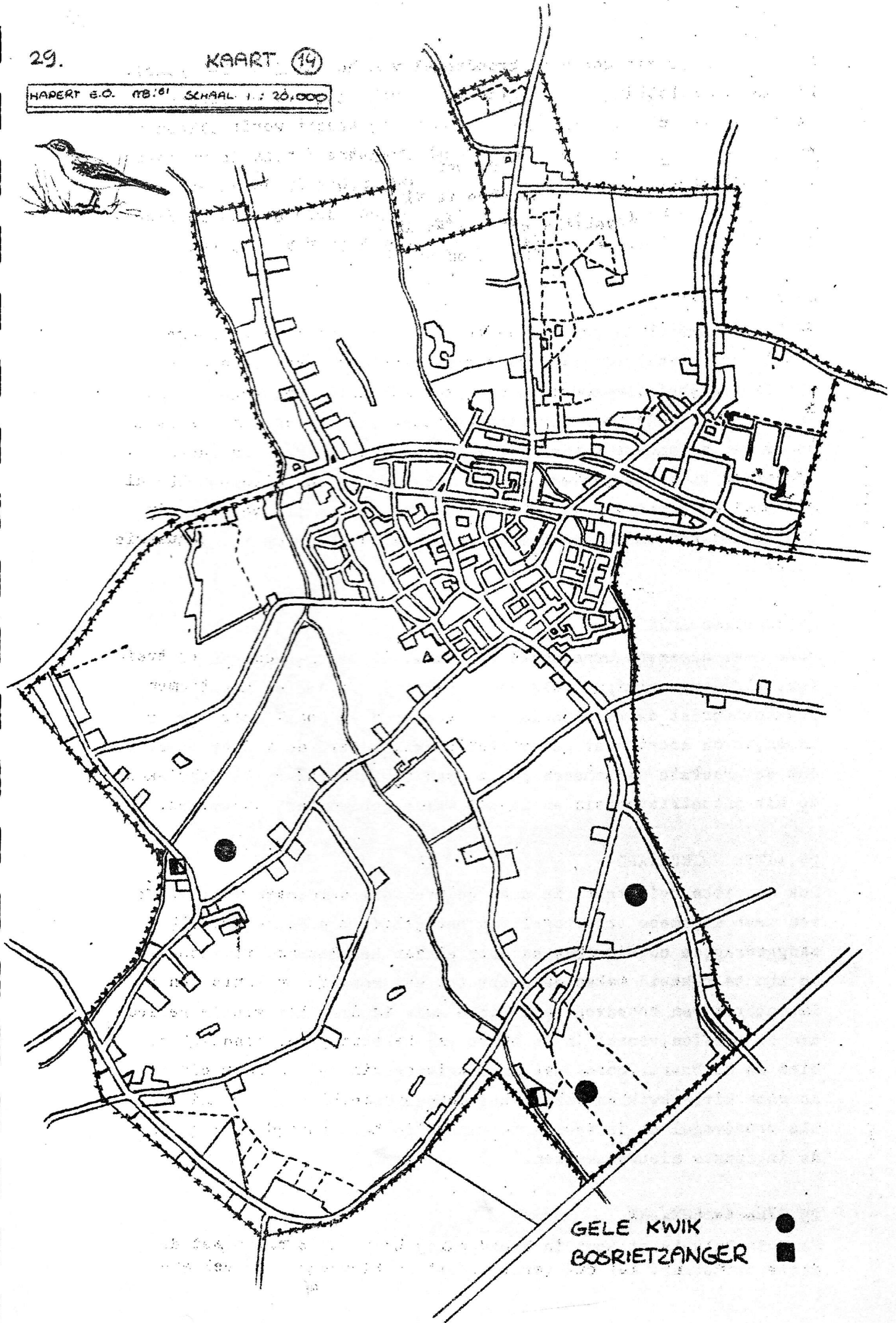
25. GELE KWIKSTAART

De gele kwikstaart komt in broedgedrag best wel overeen met de Witte kwikstaart met dat verschil dat de biotoopeisen heel an-

29.

KAART 14

HAPERT B.O. 17B.61 SCHAAL 1 : 20,000

GELE KWIK
BOSRIETZANGER

ders liggen, waardoor de soort veel minder voorkomt en dus beter te inventariseren is. De Gele kwikstaart is een schaarse broedvogel voor het gebied (3 paar), de dichtheid voor het totale landbouwgebied komt daarmee op 1 paar per 230 ha. In jaren waarin er meer koren op de hogere zandgronden verbouwd wordt is de soort echter talrijker. De Gele kwikken in het gebied bevonden zich steeds in hooiland op hogere gronden, vaak was daar ook wat koren in de buurt.

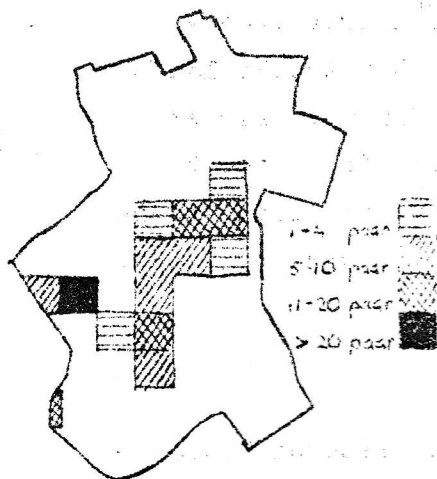
26. HUISZWALUW

De Huiszwaluw is wel een van de makkelijkst te lokaliseren broedvogels, die niet alleen zijn aanwezigheid verraad door zijn opvallende rondvliegen, maar ook door de gemakkelijk te vinden nesten. Door gewoon alle oversteken van daken op nesten te controleren, zijn vrijwel alle broedende Huiszwaluwen in een gebied vast te stellen. Een bewoond nest onderscheidt zich met name in de zomermaanden door de donkerdere kleur van de niet bewoonde nesten. Als je dan even bij het nest blijft staan zie ook al vrij snel of er oudervogels in en uit vliegen. Het inventariseren van de Huiszwaluw is dankbaar werk omdat je bijna het exakte aantal broedparen kunt vaststellen. Hier en daar kan een nest gemist worden wat aan een onbereikbare kant van een huis zit, maar met een stukje achterom rijden of vanuit een andere straat kijken kunnen bijna alle nesten ontdekt worden.

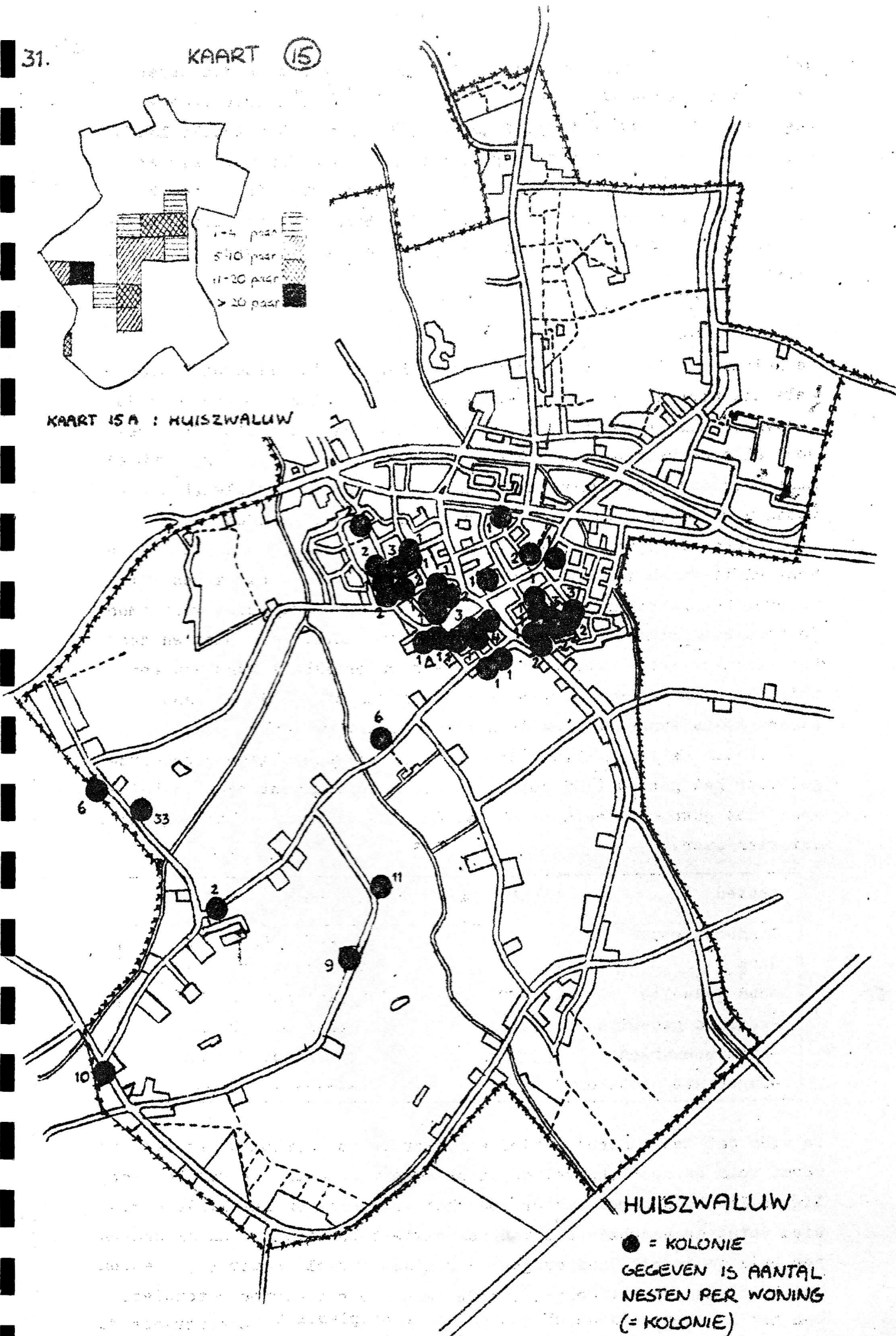
We kunnen de Huiszwaluw kenmerken als een zeer algemene broedvogel voor het gebied (135 paar), die tegen de verwachtingen in helemaal niet gekoncentreerd is op het dorp. De volgende tabel zegt daar wat meer over.

gebied	aantal paren	dichtheid
landbouwgebied	78	1 paar per 10 ha
dorp	57	1 paar per 1,8 ha
-oud gedeelte	2	1 paar per 10 ha
-gemengd gedeelte	5	1 paar per 7 ha
-nieuwbouwwijken	50	1 paar per 0,6 ha
-ingepaste nieuwbouw	0	-----

We zien dat het landbouwgebied een niet te verwaarlozen broedgebied vormt voor de soort, hoewel de dichtheden ver onder die van het dorp liggen. Een belangrijke faktor voor het voorkomen in het landbouwgebied vormt de aanwezigheid van geschikte bebouwing. Het aantal nesten per huis is in het landbouwgebied gemiddeld veel groter (9,7 nesten per huis) dan in het dorp (1,8). Dit wijst op het enorme potentieel van het landbouwgebied: bij gebrek aan broedplaatsen koncentreert de

KAART 15A : HUISZWALUW

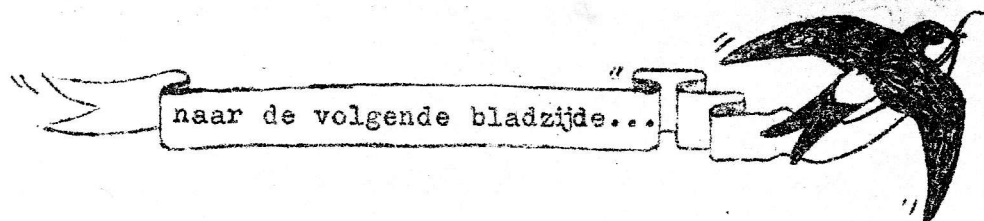

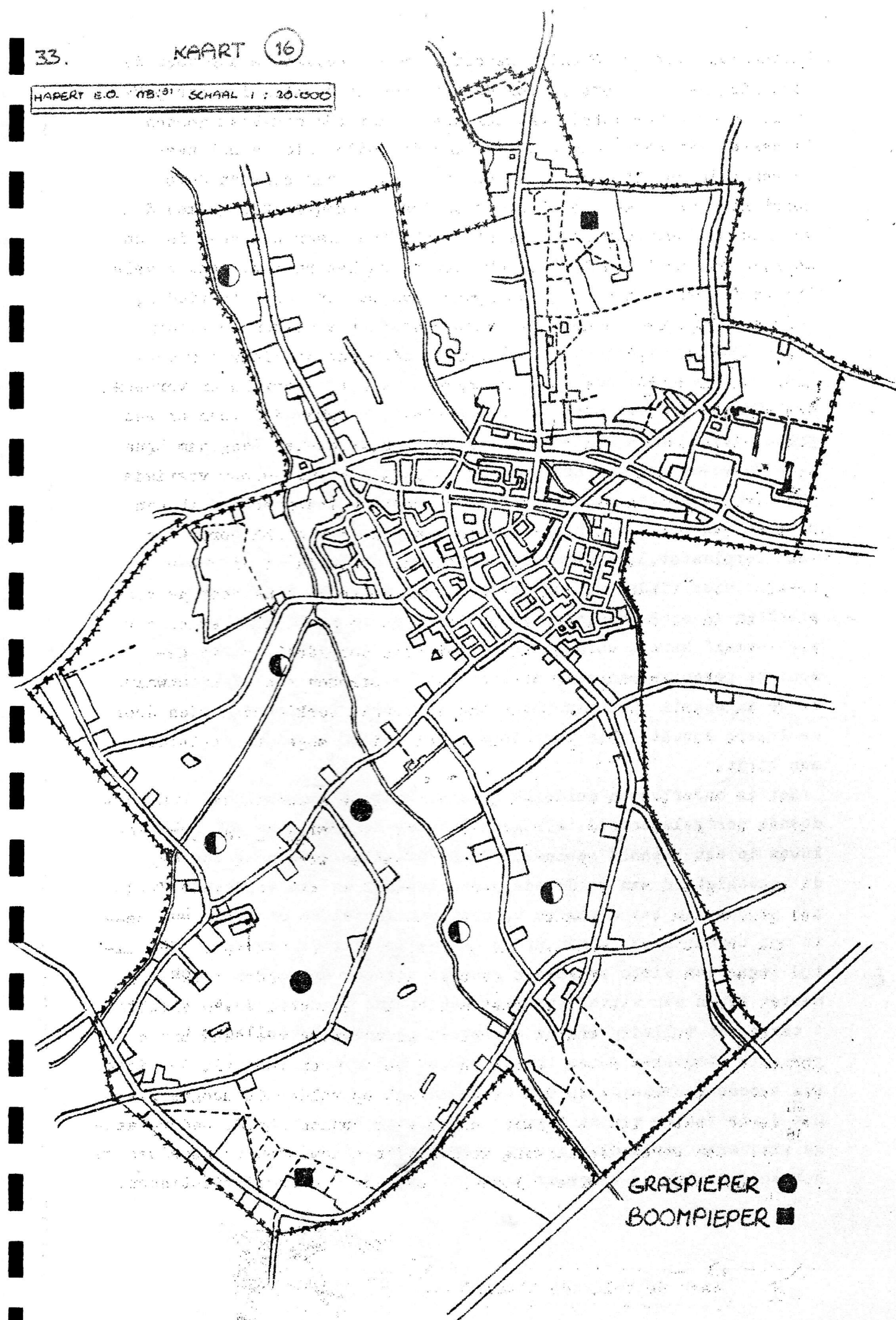
HUISZWALUW

● = KOLONIE
 GEGEVEN IS AANTAL
 NESTEN PER WONING
 (= KOLONIE)

Huiszwaluw zich op de enige geschikte plaatsen. Van belang voor de vestiging van de soort is ook de mate waarin de huiseigenaar prijs stelt op de aanwezigheid van zwaluwen onder zijn dak. Vaak worden de nesten met een slang uitgespoten: de modder die in het nest verwerkt is spoelt dan weg, en het nest valt naar beneden. Soms wordt het gewoon met een lange stok losgestoken. Vaak zegt men dan dat men zwaluwen aan het huis wel leuk vindt, maar een nest is genoeg, en het moet dan liefst ook niet boven het raam zitten. Op vele huizen in het dorp zijn nog de sporen van een oud nest te vinden, vaak zijn daar dan in de buurt niet eens nieuwe nesten te vinden. Waarschijnlijk verplaatst de Huiszwaluw zich met de nieuwbouw mee. Hier valt het volgende voor te zeggen: 1. Waar Huiszwaluwen verdwenen zijn, zijn ze lang niet altijd opzettelijk verwijderd. 2. Toen er een grote nieuwbouwwijk een stuk verderop kwam, verdwenen langzaam bijna alle Huiszwaluwen uit het gemengd deel. 3. In de nieuwbouw vestigde zich vrijwel meteen een kolonie. 4. De zwaluwen foerageren vaak aan de rand van het dorp, bij het bouwen van een nieuwe wijk wordt die rand verplaatst. 5. De grootste dichtheden wrden in de nieuwbouw bereikt. Hier vinden we ook een deel van de verklaring voor de verschillen in dichtheid, die uit de tabel op te maken zijn. Verder zou nog vermeld kunnen worden dat in het oude dorpsdeel weinig geschikte gebouwen aanwezig zijn. Het niet voorkomen van de Huiszwaluw in de ingepaste nieuwbouwwijken kan eenvoudig verklaard worden door de luxere bouwstijl die voor deze vogel weinig mogelijke nestplaatsen biedt.

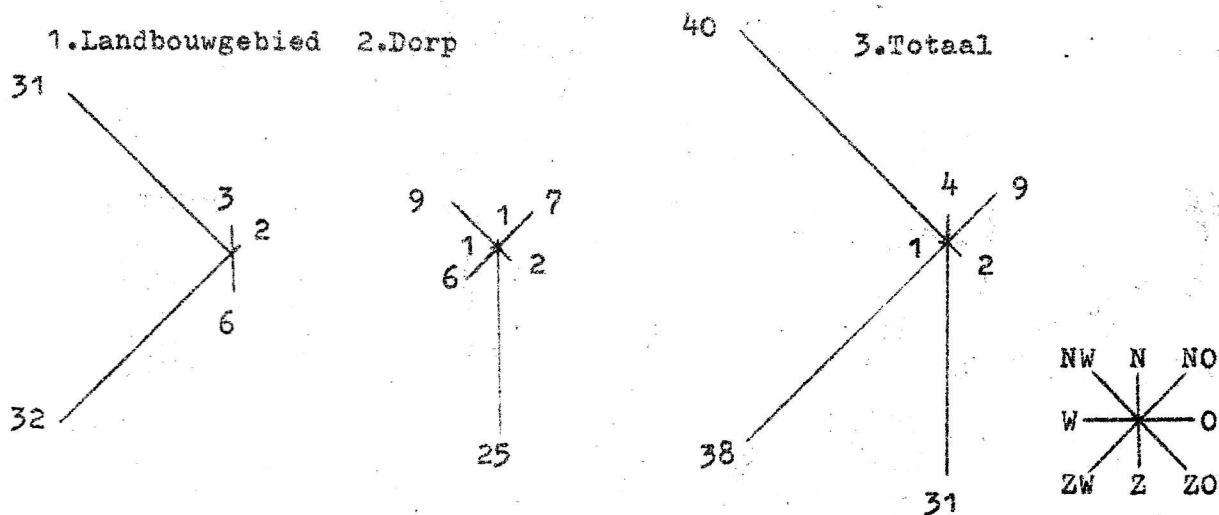
Het is ondertussen duidelijk geworden dat de aanwezigheid van voldoende nestgelegenheid belangrijk is voor de vestiging van Huiszwaluwen in een bepaald gebied. In de SOVON-atlas worden verder nog de aanwezigheid van voldoende nestmateriaal en van voldoende voedsel genoemd. In het algemeen voldoet een landelijke omgeving het beste aan bovenstaande eisen. Mij is opgevallen dat de nesten vrijwel altijd tegen een witte oversteek gebouwd worden: er werden slechts 3 nesten tegen een witte oversteek met bruine steunbalken, en slechts 1 tegen een volledig bruine oversteek gevonden. De volledig bruin gemaakte overstekes komen in het gebied zelfs meer voor als de witte. Een tweede voorwaarde is dat de oversteek op voldoende hoogte zit. Een derde faktor zou de ligging op de wind kunnen zijn, de onderstaande windrazen geven die ligging weer. Zuiden, zuidwesten en noordwesten hebben duidelijk de voorkeur boven de overige (koudere) richtingen.

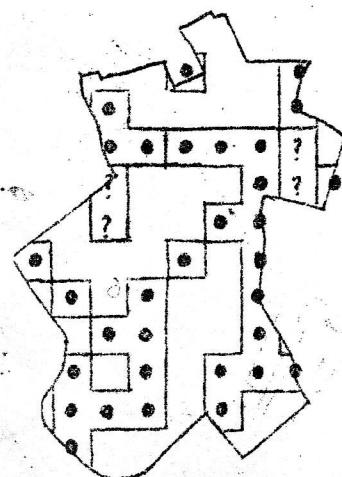
Windrichtingen waarop de nesten van de Huiszwaluwen gelegen zijn voor het gebied:

34.

27. BOERENZWALUW

Vanwege zijn nestplaatskeuze is de Boerenzwaluw een zeer moeilijk op aantal te brengen soort, vandaar dat de soort alleen maar op aanwezigheid bekeken is. Op het verspreidingskaartje zien we dat deze zwaluw een nog landelijker omgeving dan de Huiszwaluw eist, en vooral aan de rand van het dorp, maar meer nog in de buurt van verspreide bebouwing voorkomt. Vooral waar veel oude en rommelige bebouwing van agrarische karakter te vinden is bereikt de soort zijn hoogste dichtheden. De Boerenzwaluw is ruimschoots een zeer algemene broedvogel.

KAART 17 : BOERENZWALUW

28. GRASPIEPER

Vooraf in mei en juni verraad de Graspieper zijn aanwezigheid door zang en baltsvluchten: de vogels zijn dan konstant in de weer. De oorzaak van het, ondanks dat, kleine deel zekere broedgevallen is de vaak moeilijk bereikbare plaats waar de vogels zich ophouden. Een Grutto die een paar honderd meter van de weg afzit is makkelijker te ontdekken dan een Graspieper.

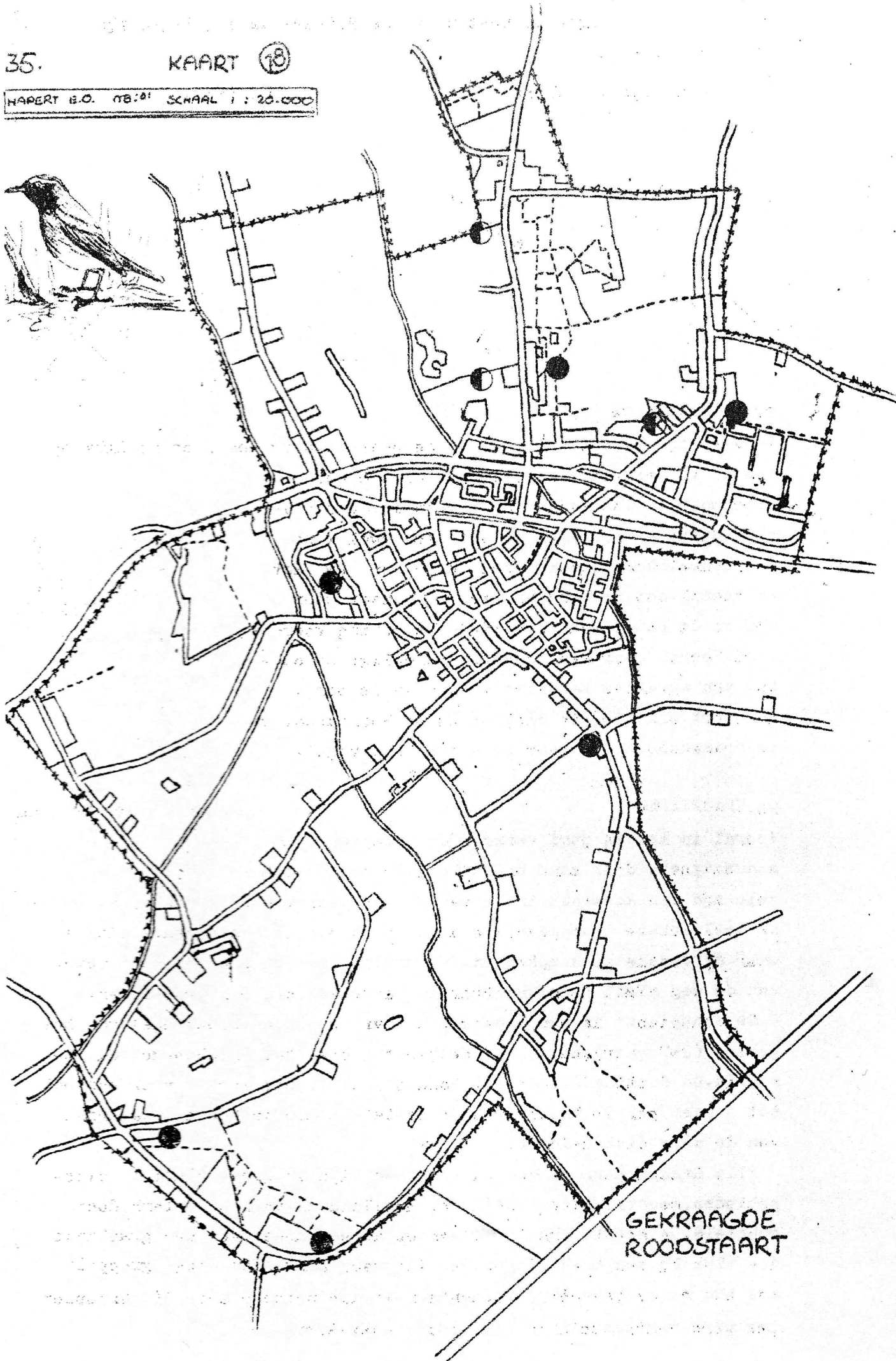
De Graspieper is een schaarse tot vrij schaarse broedvogel van het gebied (2-7 paar), en is vrij gelijkmatig over het landbouwgebied gespreid. De dichtheid voor het landbouwgebied bedraagt 1 paar per 345 tot 1 paar per 99 ha, waarvan de laatste zeker de beste benadering van de ware dichtheid is.

Alle Graspiepers op een na zijn gevestigd in grootschalige weidegebieden, meestal afgewisseld met hooiland en vaak ook sterk doorgegreppeld. De meeste zijn te vinden op de wat hoger gelegen graslanden die vlak bij een beek liggen. De hier vaak aanwezige droge greppels met hun ruige begroëing vormen een ideale nestelplaats. Een Graspieper werd vastgesteld in een koniferenkwekerij.

35.

KAART 18

HAPERT B.O. NB. 01 SCHAAL 1 : 25.000

GEKRAAGDE
ROODSTAART

29. BOOMPIEPER

Een nog opvallendere soort dan de Graspieper wat zang- en balts-gedrag betreft. Daar zijn biotoop beperkt is tot bosranden, heide en daarop gelijkende terreinen op hoge gronden, is de Boompieper met zijn 2 broedparen een schaarse broedvogel van het gebied. Het voorkomen is beperkt tot beide grotere bosgebieden, waarvoor de dichtheid zo op 1 paar per 23 ha komt.

30. ROODBORST

Overal waar wat meer bomen bijeen staan treffen we de Roodborst wel aan, hoewel hoge dichtheden nergens bereikt worden. De soort wordt daarom geklassificeerd als algemene broedvogel. In het dorp is de soort minder algemeen als verwacht en beperkt zich hoofdzakelijk tot de grotere tuinen. Vanwege de benodigde tijd is deze soort weggelaten (veel vroege bezoeken aan bosgebied en dorp).

31. HEGGEMUS

Om dezelfde redenen als de Roodborst, vanwege zijn onopvallendheid en vanwege de plaatselijk hoge dichtheden, is de Heggemus niet verder in het onderzoek opgenomen. De soort is overigens een zeer algemene broedvogel, die in het dorp de hoogste dichtheden bereikt.

32. WINTERKONING

Weer zo'n soort die problemen oplevert als boven, met uitzondering dat het zanggedrag van het Winterkoninkje een stuk opvallender is dan dat van de Heggemus. De soort is zeer algemeen en is vrijwel overal te vinden waar hogere begroeiing aanwezig is.

33. GEKRAAGDE ROODSTAART

Hoewel slechts een enkele keer in de ochtenduren, waarin de Gekraagde roodstaart het beste zingt, is geïnventariseerd, zijn de meeste zangposten toch wel vastgesteld. Door gewoon een paar keer terug te gaan naar de plaats waar een Gekraagde roodstaart gehoord werd kon meestal wel de status van zekere broedvogel bereikt worden.

De Gekraagde roodstaart is voor het gebied een vrij schaarse broedvogel (6-9 paar). Dichtheid voor het totale gebied: 1 paar per 165 tot 1 paar per 110 ha, voor het bosgebied: 1 paar per 11 ha. In het dorp komt de soort alleen in een ingepaste nieuwbouwwijk voor.

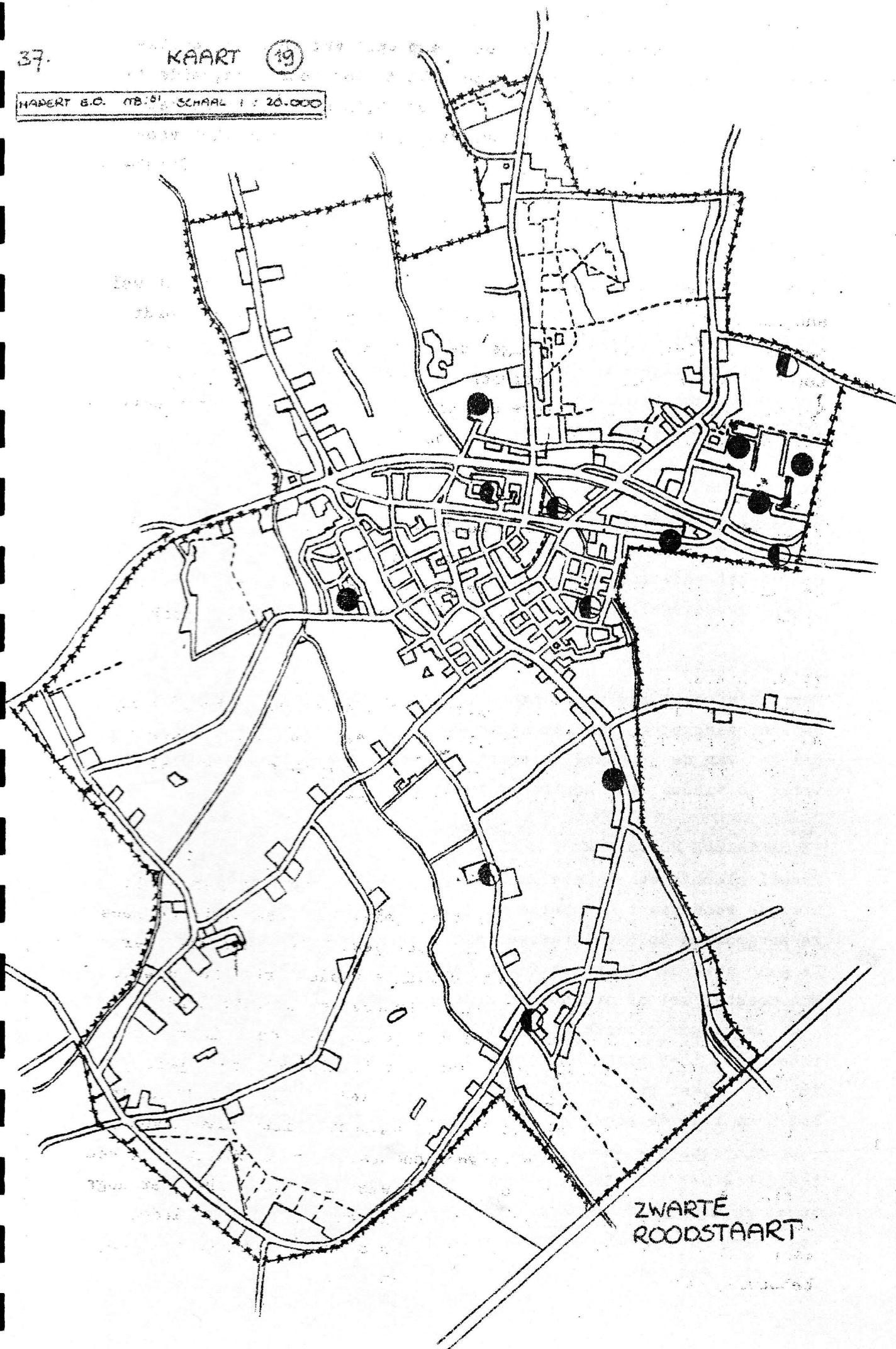
De biotoopkeuze van de Gekraagde roodstaart is me tijdens de inventarisatie wel duidelijk geworden: een afwisselend landschap met hoge bomen en een besloten karakter is ideaal. Het zijn altijd gebieden waar veel randen van landschapselementen aanwezig zijn: kapvlakten, bebouwing met veel bomen en oude houtsingels.

37.

KAART

19

HABERT B.O. MB:51 SCHAAL 1 : 20.000

ZWARTE
ROODSTAART

34. ZWARTÉ ROODSTAART

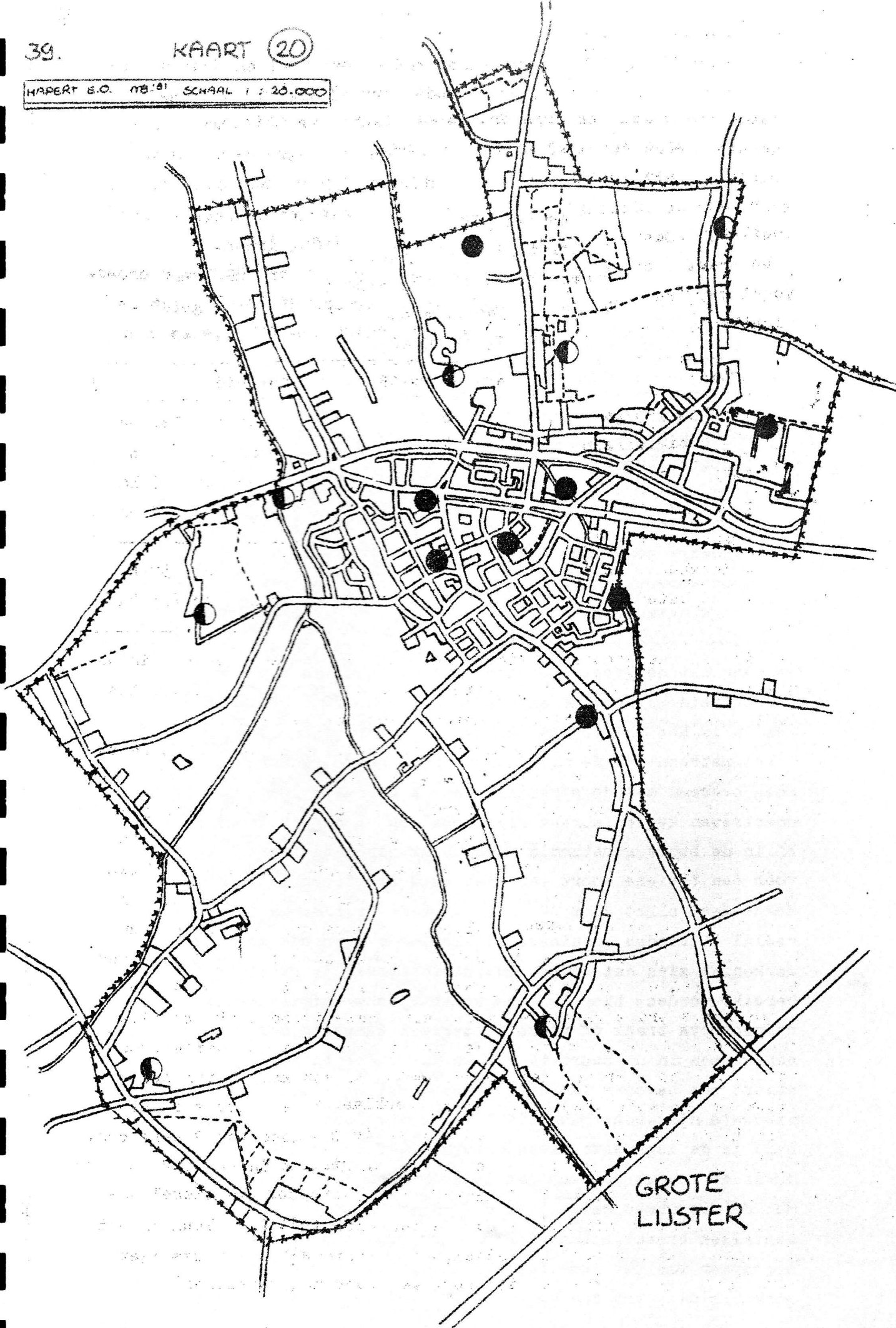
In tegenstelling tot de Gekraagde roodstaart (mei en juni zijn de beste maanden), moet de Zwarte roodstaart al vrij vroeg in het broedseizoen geïnventariseerd worden (april en mei). Soms zijn de mannetjes eind maart al op hun broedplaats aanwezig. Ook is de Zwarte roodstaart 's avonds wat aktiever dan de Gekraagde. Vooral daar waar de dichtheden wat groter zijn wordt het inventariseren moeilijker, omdat de territoria nogal door elkaar lopen.

De Zwarte roodstaart is een vrij schaarse tot vrij algemene broedvogel voor het gebied (7-14 paar). De onderstaande tabel geeft de dichtheden voor de verschillende onderdelen van het gebied weer:

gebied	aantal paren	dichtheid
landbouwgebied	6	1 paar per 130 ha
industrieterrein	4	1 paar per 8 ha
dorp	4	1 paar per 25 ha
-oud gedeelte	1	1 paar per 20 ha
-gemengd gedeelte	0	-----
-nieuwbouwwijken	1	1 paar per 30 ha
-ingepaste nieuwbouw	2	1 paar per 7,5 ha

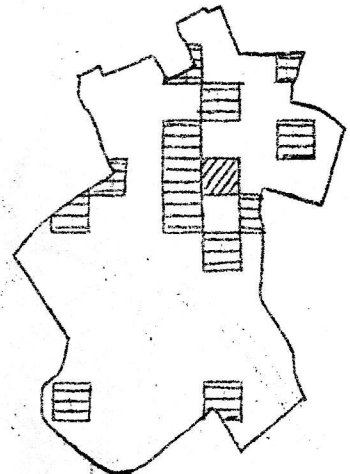
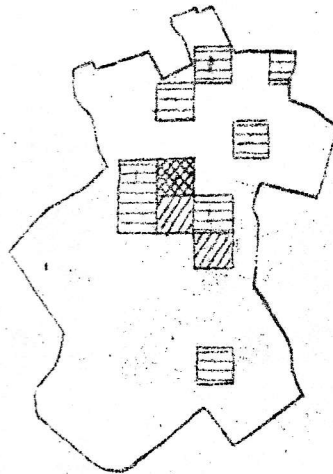
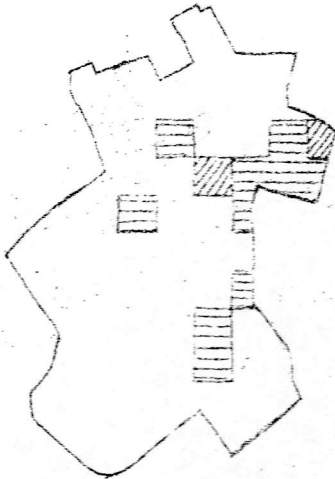
We zien dat de grootste dichtheden bereikt worden voor het industrieterrein en voor de ingepaste nieuwbouw. In absolute aantallen gezien is het landbouwgebied het belangrijkste voor de soort.

Het patroon van de spreiding van de Zwarte roodstaart komt nageenog overeen met de spreiding van de bebouwing. Het biotoop zou omschreven kunnen worden als nieuwbouw of andere bouwwerken waarbij in de buurt gerotzoid wordt. Vaak wordt de Zwarte roodstaart voor een typiese soort van stad en dorp uitgemaakt, maar ruim een derde deel blijkt voor te komen in het agrarises gebied. Ze zijn dan veelal te vinden op nieuwe stallen, maar soms ook op oudere bouwwerken. We zien dat op het industrieterrein de grootste dichtheden bereikt worden: hier zijn ook kontinu bouwactiviteiten en er is ruimschoots braak of rommelig terrein aanwezig, soms zijn er niet eens bomen in de buurt te vinden. In de dorpen is de Zwarte roodstaart een bewoner van heel oude, rommelige stukken of van de nieuwste nieuwbouwwijken. Dit laatste verklaart de grotere dichtheid in de ingepaste nieuwbouwwijken, wat de jongste van Hapert zijn. Mij is de indruk gegeven dat de Zwarte roodstaart in het dorp steeds met de nieuwbouw meegaat en dat hij in het dorp ook in wisselende aantallen broedt, afhankelijk van de bouwactiviteit. Erg leuk is het broedpaar van het oude dorpsdeel, waar Wittgen al in de zestiger jaren melding van maakte (de soort was toen nog schaarser).

GROTE
LIJSTER

35. MEREL

Een zeer algemeen broedvogel in het gebied, die mede daarom (en vanwege de benodigde tijd) niet geïnventariseerd is. Overal waar begroeiing van redelijke hoogte aanwezig is kunnen we de soort aantreffen. De hoogste dichtheden voor de Merel worden ongetwijfeld in het dorp bereikt, waar zich in sommige tuinen van gemiddelde grootte wel drie nesten bevonden. De dichtheden in het gemengd deel en in de ingepaste nieuwbouw liggen op het oog een heel stuk boven die in het oude deel en in de nieuwbouwwijken.

KAART 21 : ZWARTE ROODSTAART

KAART 22 : ZANGLUSTER

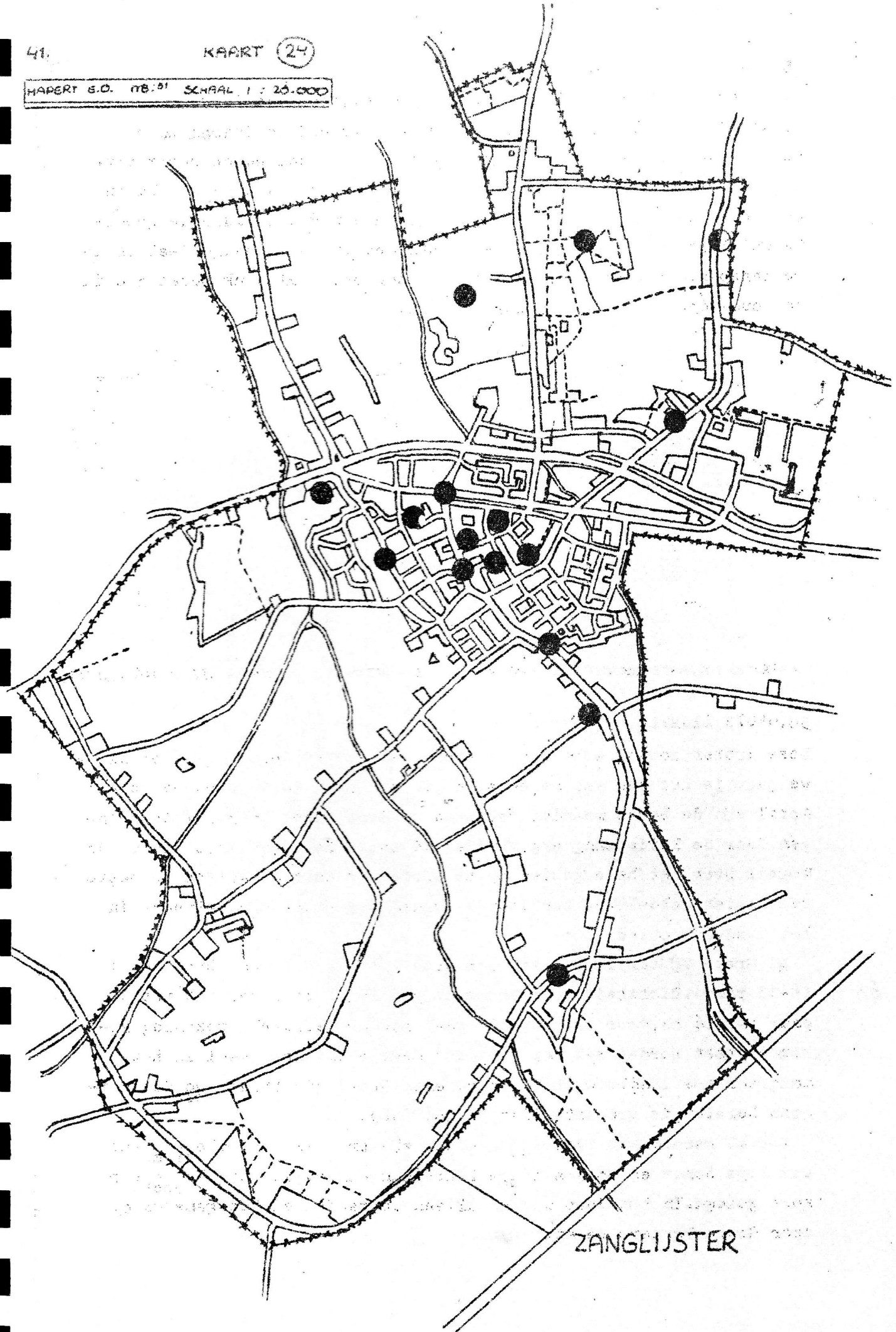
KAART 23 : GROTE LIJSTER

36. GROTE LIJSTER

Deze lijster zou je echt een vroege vogel kunnen noemen: in het nieuwe jaar is het een van de eersten die zijn zang laat horen. Maart en April zijn de beste maanden gebleken om deze vogel in kaart te brengen. Daar de luide zang erg verdragend is, is het geen groot karwij de vogels over het hele gebied op te sporen. 's Morgens worden de beste resultaten geboekt. De territoria kunnen erg groot zijn, met name in het landbouwgebied.

De Grote lijster is een vrij schaarse tot vrij algemene broedvogel (8-15 paar). Dichtheid voor het hele gebied: 1 paar per 124 tot 1 paar per 66 ha, voor het dorp: 1 paar per 20 ha, waarbij rekening gehouden moet worden met het feit dat deze exemplaren veel in het aangrenzende landbouwgebied foerageren. Grote dichtheden worden nergens bereikt, de grootste ligt in het dorp.

Vooral randen van bossen en dorpen zijn erg geliefd: als er maar wat hoge bomen en bosjes in de buurt zijn, een parkachtig landschap kort gezegd. In het dorp worden alleen de randen en het gemengd deel door Grote lijsters bezet.

37. ZANGLIJSTER

Je zou verwachten dat de Zanglijster met zijn opvallende zang een van de makkelijkst te lokaliseren soorten is. Daar de Zanglijster mij wel een leuke soort leek, heb ik daar wat extra aandacht aan besteed, ook mede vanwege de voor mij gunstige tijd dat hij het meeste zingt (rond het donker worden). Behalve dat de vogel erg onregelmatig zingt, heeft hij een vrij groot territorium van vaak zeer grillige vorm. Vooral warme avonden in mei en juni bleken ideaal om de lijsters te tellen. Om het goed te doen moeten eerst globaal alle zangposten in kaart gebracht worden, waarna je dan bij elke vogel een tijdje gaat posten: pas dan wordt duidelijk dat het aan de hand van de zangposten getelde aantal het werkelijke aantal ruimschoots overtreft, een fout die naar mijn idee maar al te vaak bij inventarisaties gemaakt wordt! Het komt echter ook voor dat je vanaf één plek naar vier Zanglijsters moet luisteren.

De Zanglijster is in het gebied een vrij algemene broedvogel (15-16 paar). Als we op het dichthedenkaartje kijken valt op dat de Zanglijster zowel gekoncentreerder, als in hogere dichtheden voorkomt dan de Grote lijster. Hieronder volgt een dichthedentabel:

gebied	aantal paren	dichtheid
totale gebied	16	1 paar per 63 ha
landbouwgebied	3	1 paar per 280 ha
bosgebied	1½ ⁺	1 paar per 30 ha
industrieterrein/sportpark	1½ ⁺	1 paar per 38 ha
dorp	10	1 paar per 10 ha
-oud gedeelte	1	1 paar per 20 ha
-gemengd gedeelte	7	1 paar per 5 ha
-nieuwbouwwijken	1	1 paar per 30 ha
-ingepaste nieuwbouw	1	1 paar per 15 ha

noot (+): een zangpost was net zo veel in het bosgebied als op het industrieterrein.

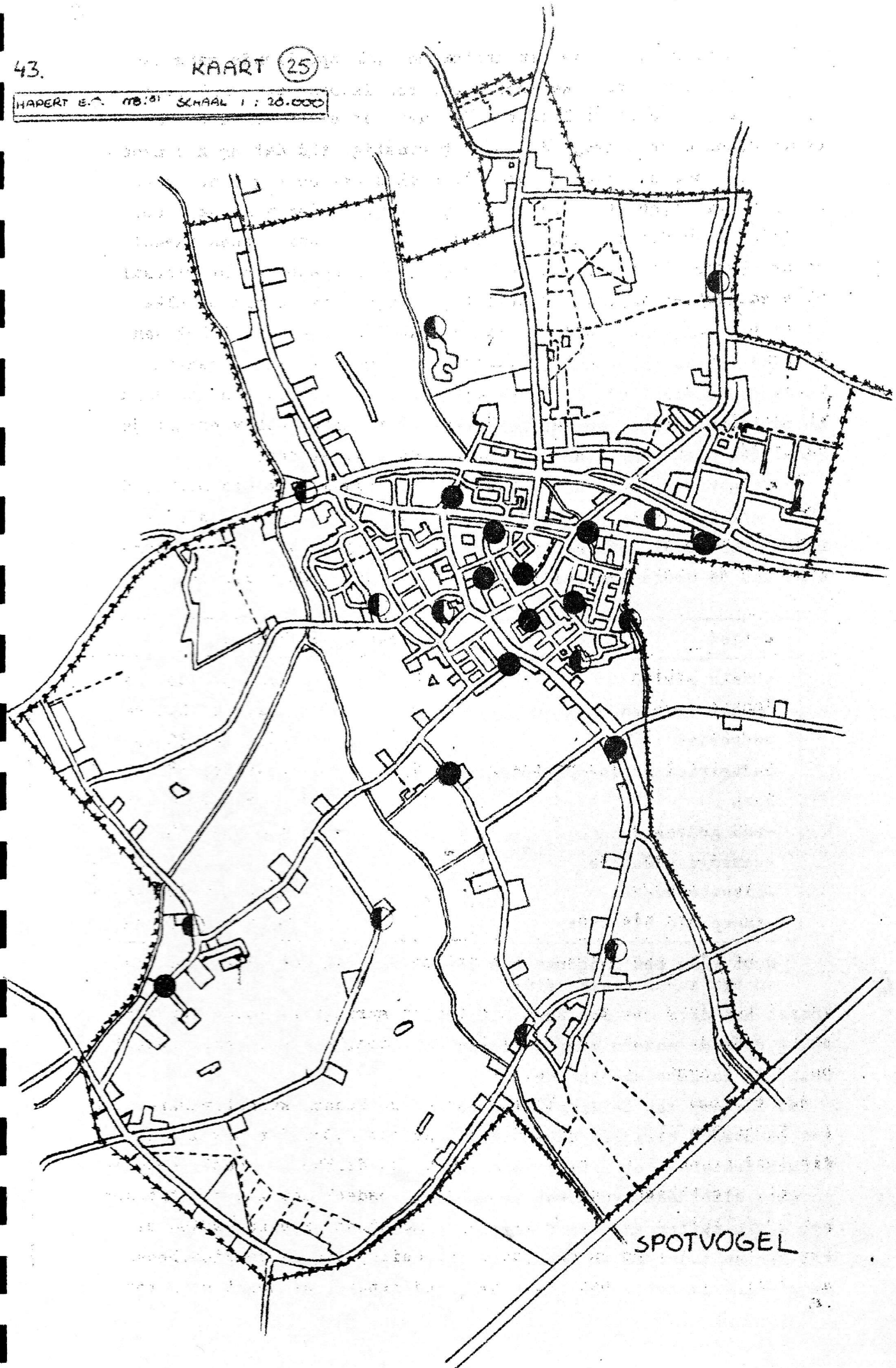
Vooral het dorp met zijn hoge dichtheden springt eruit, en wordt gevolgd door de andere meer besloten gebieden, het open landbouwgebied bezit de laagste dichtheden.

Het biotoop van de Zanglijster zouden we kunnen karakteriseren als een lichtelijk besloten gebied met hoge bomen. Dat dit ook in de dichthedentabel tot uiting komt is wel duidelijk: we constateren de hoogste dichtheden voor het gemengde dorpsdeel met z'n plantsoenen, vrij grote tuinen en oude bomen. In de monotone nieuwbouwwijken met vrij kleine tuintjes en een jonge begroeiing liggen de dichtheden aanzienlijk lager. In het landbouwgebied beperkt de soort zich tot

43.

KAART (25)

HAPERT E. A. 178:41 SCHAAL 1 : 20.000

SPOTVOGEL

37. ZANGLIJSTER

Je zou verwachten dat de Zanglijster met zijn opvallende zang een van de makkelijkst te lokaliseren soorten is. Daar de Zanglijster mij wel een leuke soort leek, heb ik daar wat extra aandacht aan besteed, ook mede vanwege de voor mij gunstige tijd dat hij het mees- te zingt (rond het donker worden). Behalve dat de vogel erg onre- gelmatig zingt, heeft hij een vrij groot territorium van vaak zeer grillige vorm. Vooral warme avonden in mei en juni bleken ideaal om de lijsters te tellen. Om het goed te doen moeten eerst globaal alle zangposten in kaart gebracht worden, waarna je dan bij elke vogel een tijdje gaat posten: pas dan wordt duidelijk dat het aan de hand van de zangposten getelde aantal het werkelijke aantal ruimschoots overtreft, een fout die naar mijn idee maar al te vaak bij inventarisaties gemaakt wordt! Het komt echter ook voor dat je vanaf één plek naar vier Zanglijsters moet luisteren.

De Zanglijster is in het gebied een vrij algemene broedvogel (15-16 paar). Als we op het dichthedenkaartje kijken valt op dat de Zanglijster zowel gekoncentreerder, als in hogere dichtheden voor- komt dan de Grote lijster. Hieronder volgt een dichthedentabel:

gebied	aantal paren	dichtheid
totale gebied	16	1 paar per 63 ha
landbouwgebied	3	1 paar per 280 ha
bosgebied	1½ ⁺	1 paar per 30 ha
industrieterrein/sportpark	1½ ⁺	1 paar per 38 ha
dorp	10	1 paar per 10 ha
-oud gedeelte	1	1 paar per 20 ha
-gemengd gedeelte	7	1 paar per 5 ha
-nieuwbouwwijken	1	1 paar per 30 ha
-ingepaste nieuwbouw	1	1 paar per 15 ha

noot (+): een zangpost was net zo veel in het bosgebied als op het industrieterrein.

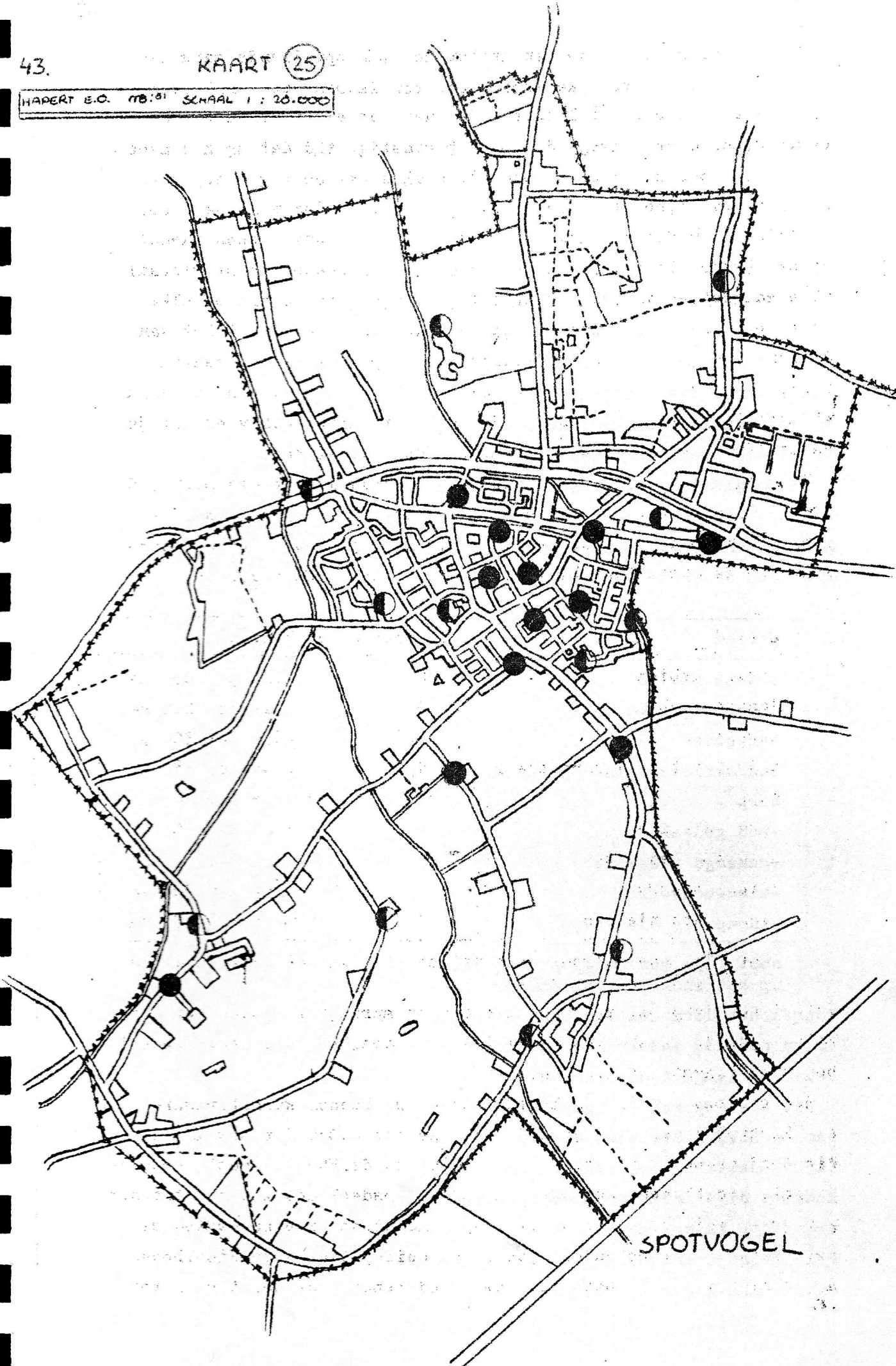
Vooral het dorp met zijn hoge dichtheden springt eruit, en wordt ge- volgd door de andere meer besloten gebieden, het open landbouwgebied bezit de laagste dichtheden.

Het biotoop van de Zanglijster zouden we kunnen karakteriseren als een lichtelijk besloten gebied met hoge bomen. Dat dit ook in de dichthedentabel tot uiting komt is wel duidelijk: we constateren de hoogste dichtheden voor het gemengde dorpsdeel met z'n plantsoenen, vrij grote tuinen en oude bomen. In de monotone nieuwbouwwijken met vrij kleine tuintjes en een jonge begroeiing liggen de dichtheden aanzienlijk lager. In het landbouwgebied beperkt de soort zich tot

43.

KAART 25

HAPERT E.O. 178:51 SCHAAL 1 : 20.000

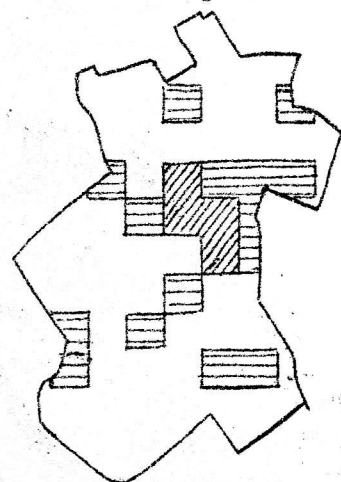
SPOTVOGEL

de stukken waar veel oude erfbepantingen en bosjes/bomenrijen aanwezig zijn. De Zanglijster is in mindere mate met landbouwgrond verbonden dan de Grote lijster, die, ook vanuit het dorp, veelvuldig in het landbouwgebied foerageert.

38. SPOTVOGEL

Hiermee noemen we wel een van de meest typerende vogelsoorten voor een gebied als dit. De Spotvogel keert vrij laat uit zijn overwinteringsgebied terug, zodat de beste inventarisatietijd van de soort pas in juni komt te liggen. De belangrijkste zangactiviteit is in de morgen (tot een uur of elf). Vanwege de opvallende zang, de territorium vastheid (vooral in juni) en de tijd van zang is van deze soort een zeer betrouwbaar beeld gekregen.

Het Spotvogeltje is een vrij algemene tot algemene broedvogel voor het gebied (12-24 paar). Echt hoge dichtheden worden niet bereikt, de hoogste liggen in het dorp, met een geleidelijke overgang naar de gebieden waar de soort niet voorkomt (puur landbouwgrond en bosgebied). Hieronder wordt een tabel met de verschillende dichtheden gegeven. Hierin zien we dat de soort toch gekoncentreerder voorkomt dan het dichthedenkaartje doet vermoeden: als je grenzen maar goed afbakt. Vooral de nieuwbouwwijken en het gemengd gedeelte springen er uit, er is dus sprake van een nog grotere concentratie binnen het concentratiegebied.

KAART 26: SPOTVOGEL

gebied	aantal	dichtheid
landbouwgebied	9	1 paar per 86 ha
sportpark	1	1 paar per 25 ha
dorp	14	1 paar per 7,1ha
-oud gedeelte	0	-----
-gemengd gedeelte	6	1 paar per 5,8ha
-nieuwbouwwijken	7	1 paar per 4,3ha
-ingepaste nieuwbouw	1	1 paar per 15 ha

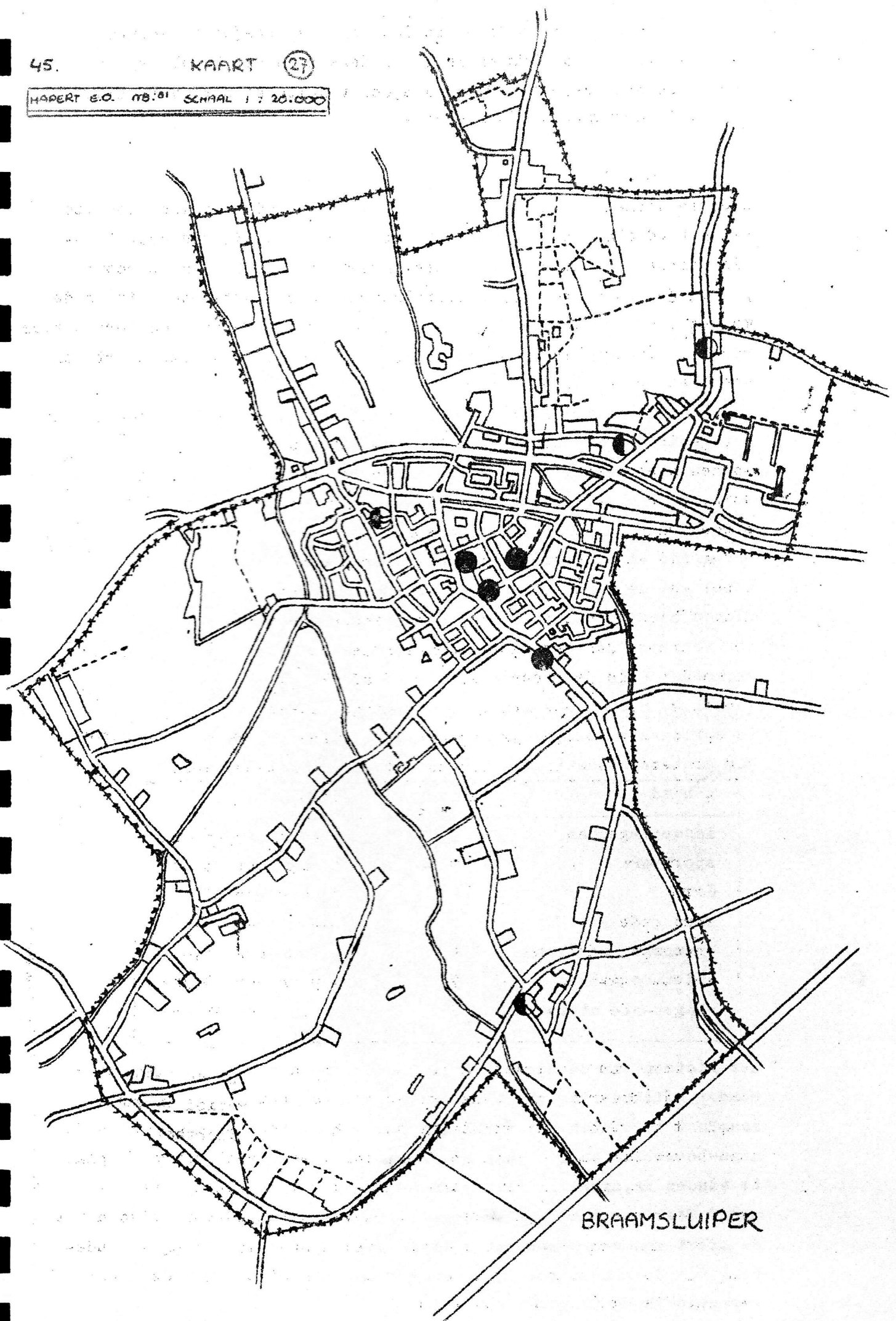
Het biotoop van de Spotvogel is te kenmerken als jonge aanplant: zonder uitzondering zijn alle spotvogels van het gebied in zo'n aanplant te vinden. Dit verklaart dan ook de hoge dichtheden in de nieuwbouwwijken en het gemengd deel, waar immers veel jonge aanplant te vinden is, zowel in plantsoenen als in tuinen (en in het gemengd deel ook rond openbare gebouwen). In het landbouwgebied dankt de soort zijn voorkomen aan ruilverkavelingsaanplanten. Bij veroudering van de aanplanten en het wegblijven van nieuwe, zal de soort vermoedelijk sterk achteruit gaan.

45.

KAART

(27)

HABERT E.O. 178.81 SCHAAAL 1 : 20.000

BRAAMSLUIPER

Een soort die in nogal wisselend aantal in het gebied broedt: het ene jaar zit er zeker vier paar, terwijl er in het andere jaar niet een te vinden was. Dit hangt vrijwel zeker samen met het biotoop: open moerasbosjes en korenvelden met randbegroeiing in een beetje 'n vochtig gebied? welke laatste van jaar tot jaar in aantal variëren. Dit jaar waren er 2 waarschijnlijke broedgevallen, beide in open broekbosjes van klein formaat, bij een daarvan was een groot gerstveld in de buurt.

40. BRAAMSLUIPER

Voor al begin mei laat de Braamsluiper zijn onmiskenbare rateltje horen en dat is tevens de enige tijd dat de soort een beetje redelijk te inventariseren is. Als de Braamsluiers pas terug zijn gaan ze door zang hun gebied afbakenen, wat soms erg uitgestrekt kan zijn. Ook binnen het dorp moet je sterk rekening houden met de grote afstanden die het Braamsluipertje af kan leggen. Om een zingend mannetje te volgen moest ik wel eens een paar honderd meter afleggen, maar na een tijdje beperkt de zang zich meestal tot het gebiedje waarbinnen het nest gebouwd gaat worden.

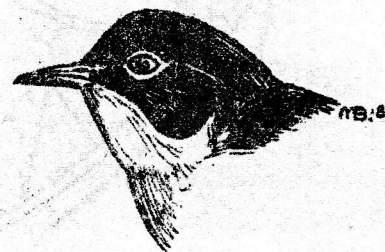
De Braamsluiper is een schaarse tot vrij schaarse broedvogel van het gebied (4-8 paar). In het dorp is de soort vrijwel geheel gekoncentreerd op het gemengd deel waar een dichtheid van 1 paar per 11,6 ha bereikt wordt.

We vinden de Braamsluiper vooral in dichte, zeer afwisselende beplantingen, in het gebied allen door de mens aangebracht, zoals heggen en dichte aanplanten.

41. GRASMUS

Voor al in de morgen bij goed weer laat de Grasmus zich horen, met name eind mei, begin juni. Door dan gewoon door het gebied te fietsen kan men op een goeie morgen een groot deel van de Grasmussen in kaart brengen. Men moet er wel rekening mee houden dat er vaak meerdere territoria vlak bij elkaar liggen, en de vogels hoeven zeker niet gelijktijd te zingen: bij deze soort dus eerder onderschatting dan overschatting.

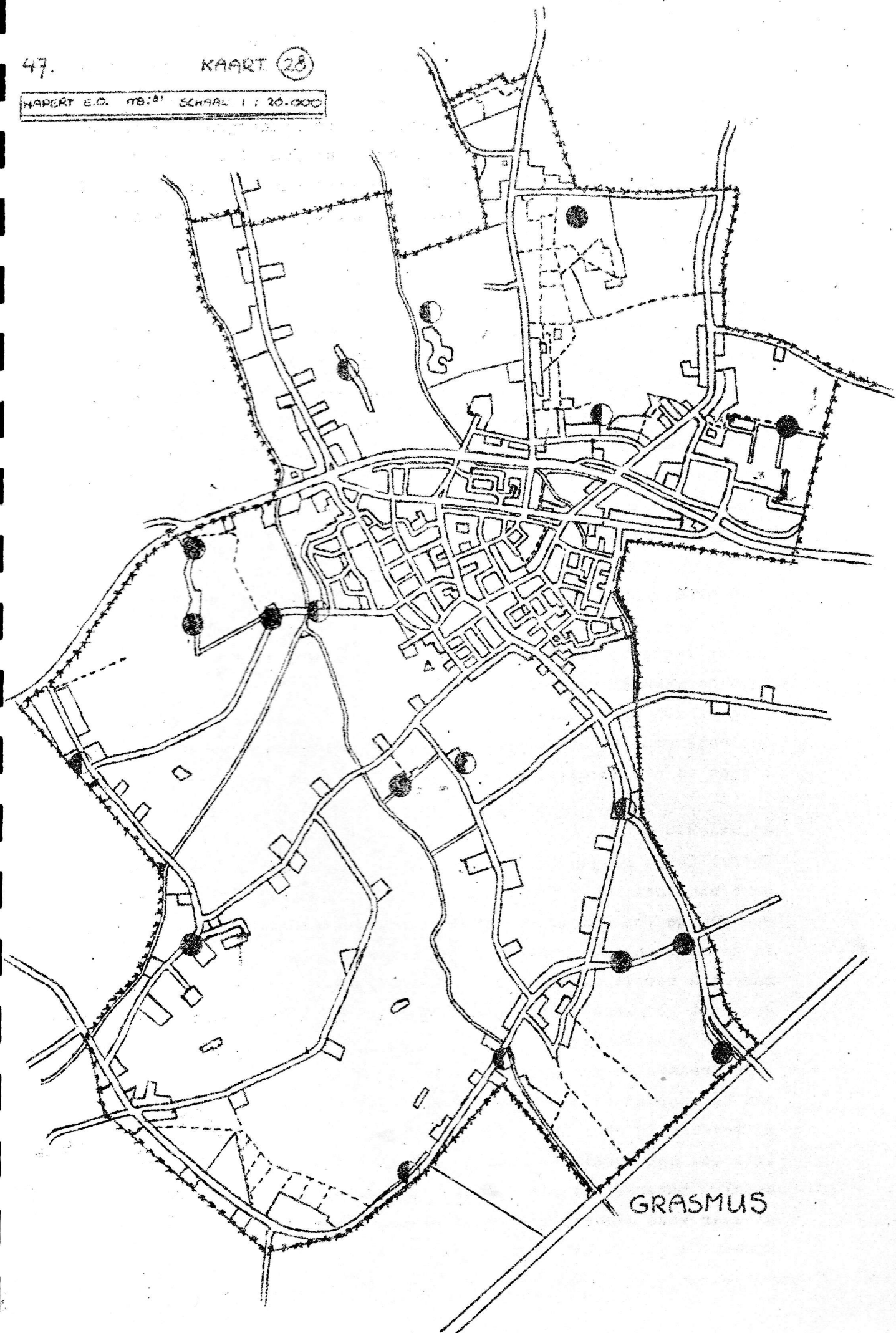
De Grasmus is een vrij algemene broedvogel van het gebied (10-19 paar). De soort is nog al regelmatig over het gebied verspreid (zie ook het dichthedenkaartje), en is voornamelijk beperkt tot het landbouwgebied. Voor al waar veel singels en bosjes aanwezig zijn kunnen de dichtheden oplopen.

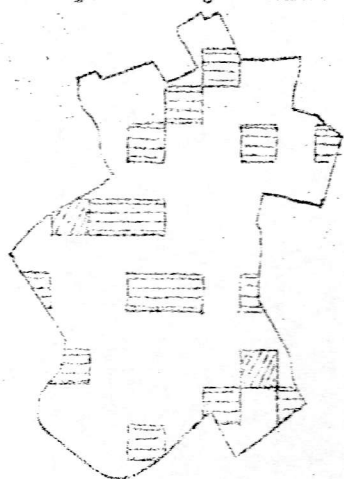
47.

KAART 28

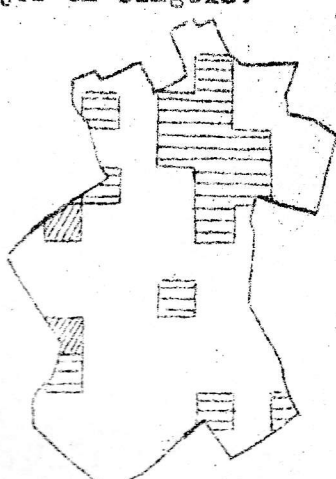
WAPERT E.O. 178:01 SCHAAL 1 : 20.000

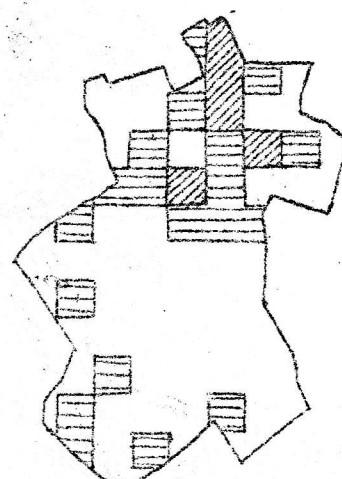
Het biotoop van de Grasmus is het beste te omschrijven als ruig terrein van sterk wisselende grootte (van slootkant tot heide), met middelhoge (soms lagere) begroeiing. In het gebied worden de vogels in de volgende landschapselementen aangetroffen: Houtsingels (4), wegbepantingen (6), open moerasbosjes (1), ruilverkavelingsaanplanten (8), onder de laatste vallen ook aanplanten van de gemeente (sportpark, industrieterrein, dorpsrand) die daar qua structuur sterk mee overeen komen. Een Grasmus bevond zich in de ingepaste nieuwbouw. Uit de ingepaste nieuwbouwwijken verdwenen sinds het gereedkomen minstens drie paar Grasmussen. Zoals bij de Spotvogel zien we het grote belang van aanplanten, waar ook weer de bedreiging van het verouderen van de begroeiing uit voortvloeit. Zij vormen voor de soort slechts een tijdelijk alternatief voor het oude Kempiëse landschap met zijn wallen, bosjes en singels.

KAART 29 : GRASMUS

KAART 30 : TUINFLUITER

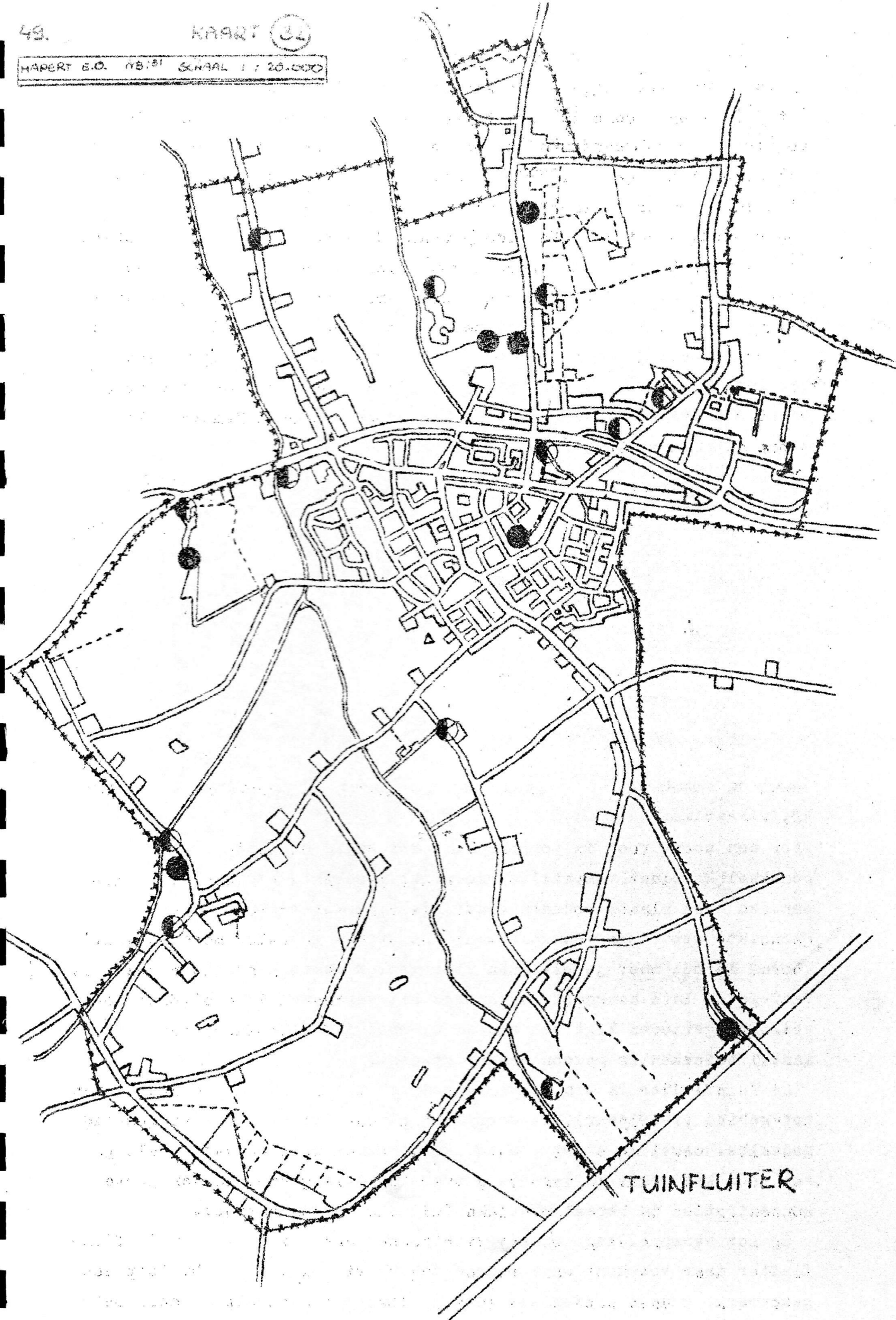
KAART 31 : ZWARTKOP

42. TUINFLUITER

Weer een soort voor de periode eind mei, begin juni, die zich het gemakkelijkst laat vaststellen door het geschikte biotoop af te lopen. Een zeer plaatsgebonden vogel, die vaak met meerdere paren in geschikte gebiedjes voorkomt, waar dus steeds op gelet moet worden. Vooral in mei moet je uitkijken voor vrolijk meezingende doortrekkers. Vanwege de late aankomst en vanwege het vertoeven in moeilijk bereikbare gebieden ligt het aantal waarschijnlijke broeders hoog; het aantal bezoeken is gewoon minder geweest.

De Tuinfluiter is een vrij schaarse tot vrij algemene broedvogel van het gebied (7-19 paar). Het dorp kent slecht een paar in het gemengd gedeelte. Hoewel de soort plaatselijk in concentraties van enkele paren voor kan komen is verdeling over het hele gebied zonder grote concentraties in bepaalde delen (zie dichthedenkaartje).

Op het verspreidings en het dichthedenkaartje zien we dat de Tuinfluiter daar voorkomt waar begroeiing te vinden is. Het biotoop zou gekenmerkt kunnen worden als lage loofbegroeiingen afgewisseld met

hogere bomen, het geheel moet liefst een beetje dicht en ruw zijn. In tegenstelling tot wat zijn naam doet vermoeden is de Tuinfluiter nergens in de meer open tuinen aangetroffen.

43. ZWARTKOP

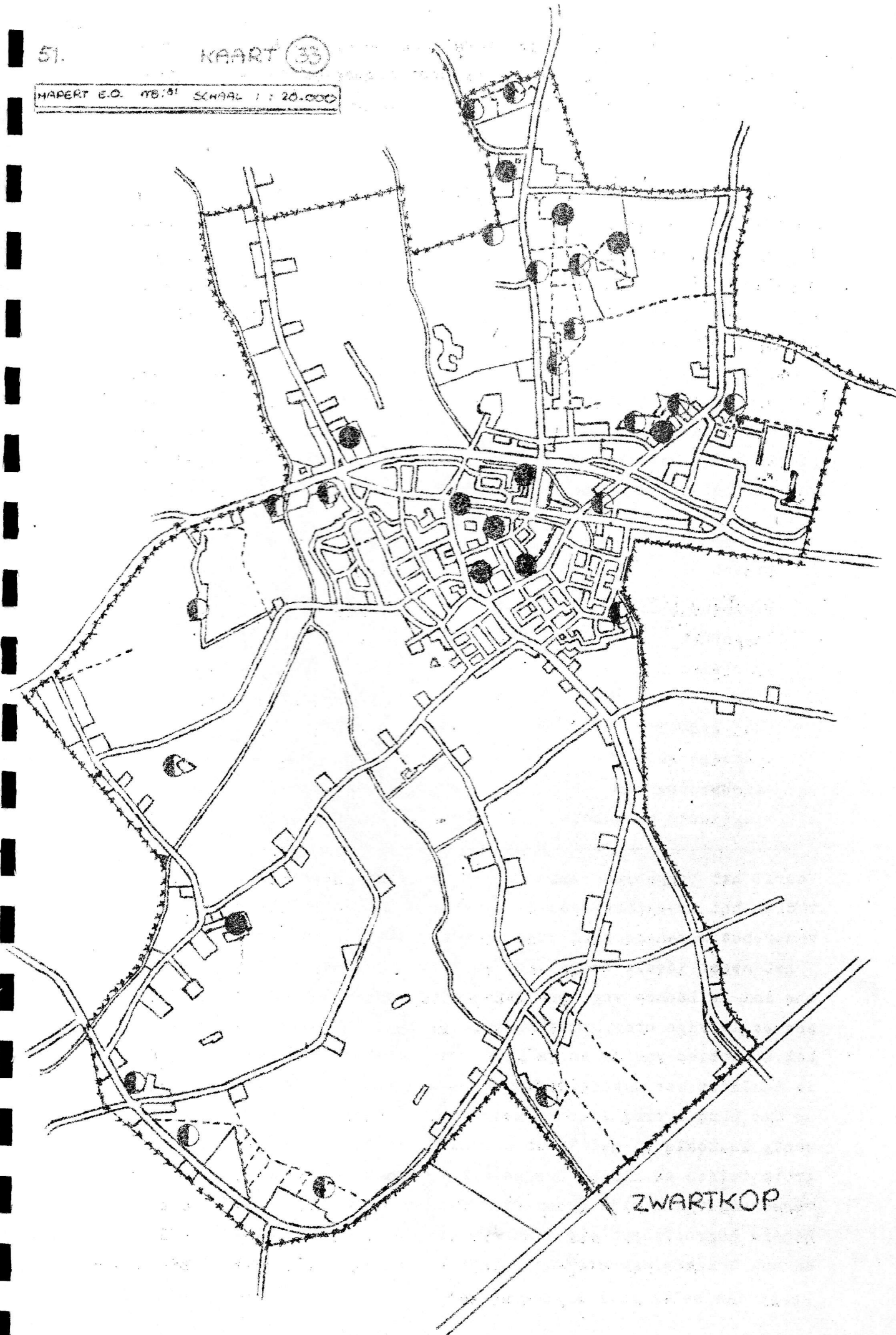
Ook dit vierde lid van de grasmussenfamilie is in het gebied aan te treffen. Vanwege zijn luide welluidende zang is de soort makkelijk te lokaliseren, het beste in de maand april. Vooral in de meer afgelegen stukken komen de vele waarschijnlijklijke broeders voor, dit dus vanwege het geringere aantal bezoeken. Vooral begin april zijn er nogal wat doortrekkers ^{vrij} geconstateerd die volop zongen.

De Zwartkop geldt als een ^{vrij} algemene tot algemene broedvogel van het gebied (11-31 paar), en is voornamelijk gekoncentreerd op het noordelijk deel, waar ook de hoogste dichtheden worden bereikt (zie hiervoor het dichthedenkaartje). Als we de verschillende onderdelen van het gebied in ogenschouw nemen onderscheiden we de volgende dichtheden:

gebied	aantal	dichtheid
landbouwgebied	9	1 paar per 8,6 ha
bosgebied	14	1 paar per 3,2 ha
sportpark	1	1 paar per 25 ha
dorp	7	1 paar per 14,2 ha
-oud gedeelte	1	1 paar per 20 ha
-gemengd gedeelte	4	1 paar per 8,8 ha
-nieuwbouwwijken	1	1 paar per 30 ha
-ingepaste nieuwbouw	1	1 paar per 15 ha

Vooral het bosgebied bezit in het oog springende dichtheden, wat tijdens het inventariseren al opviel. In het dorp onderscheid zoals vaker, het gemengde deel zich van de rest door hogere dichtheden.

het meest ideale bosje voor de Zwartkop bleek een klein stukje bos aan de Loonse weg: een stukje hoog opgaand gemengd bos met een weelderige ondergroei en hier en daar wat open plekken. Ook in het bosgebied van de Hooge Poort komt de Zwartkop veel voor: dit is naaldbos met enkele loofstukjes en veel ondergroei. Het viel mij op dat bijna overal waar de Zwartkop voorkomt wel wat naaldbout aanwezig is. Zoals in het landbouwgebied bewoont de soort in het dorp grote tuinen en kleine bosjes. Als we op het dichtheden en op het verspreidingskaartje kijken zien we dat de Zwartkop zowel vaker in hogere begroeiingen als vaker in het dorp voorkomt dan Tuinfluiter en ook Grasmus. Waarschijnlijk heeft de Zwartkop een ruimere biotoopkeuze dan beide andere grasmussen.

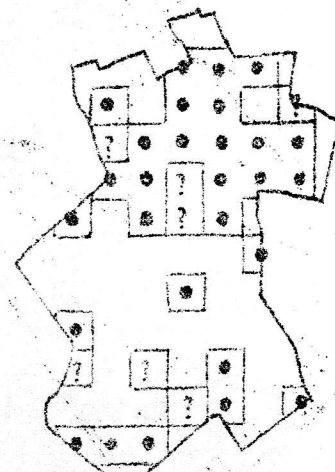
Achteraf gezien is de Tjiftjaf een soort geweest die gemakkelijk in de inventarisatie meegenomen had kunnen worden, maar die vanwege de verwachte talrijkheid alleen op aanwezigheid bekeken is. Wat laat in het seizoen (april en mei zijn de beste maanden), namelijk in juni is tijdens de tellingen speciaal op de Tjiftjaf gelet, met als resultaat een dichthedenkaartje, wat dan met het bovenstaande in het achterhoofd bekeken moet worden (het is slechts een ruwe benadering).

De Tjiftjaf is een algemene broedvogel voor het gebied (een dikke 20 broedparen), die nergens grote dichtheden bereikt. Het grootste deel van de populatie bevindt zich in het noorden van het gebied.

Evenals voor enkele hiervoor behandelde soorten zijn aanplanten van belang, mits er wat hogere bomen bijstaan. De Tjif is een typische bosvogel, met name van bossen met veel loof. In ^{het} dorp vinden we de soort dan ook op die plaatsen, waar groepjes hoge bomen aanwezig zijn, met name als er ook nog struikbegroeiing bij in de buurt is.

KAART 34 : TJIFTJAF

KAART 35 : FITIS

45. FITIS

De Fitis is een zeer algemene broedvogel voor het gebied. Vanwege de algemeenheid en plaatselijk grote dichtheden is alleen op de aanwezigheid gelet. Enorme dichtheden worden bereikt in beide grote bosgebieden, met name in de jonge aanplanten. Ook in het dorp komt de soort regelmatig voor. Wat lagere begroeiing heeft de voorkeur.

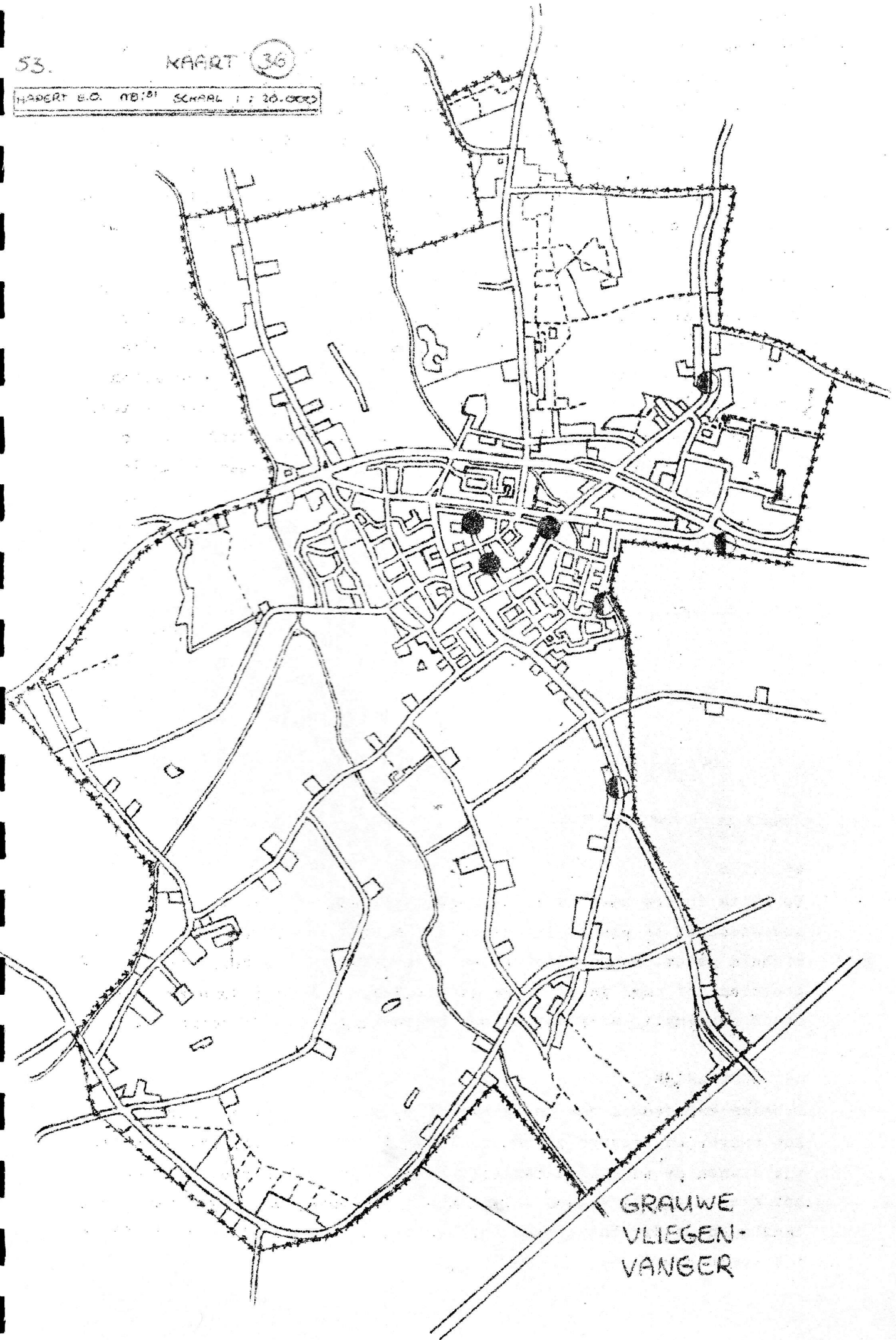
46. GOUDHAANTJE

Schaars broedvogel van het gebied (3-5 paar), die zich beperkt tot het bosgebied. Vanwege de onopvallendheid van dit piepkleine vogeltje kunnen de aantallen makkelijk hoger liggen. Alle goudhaantjes in het gebied zijn te vinden in volgroeid dennebos, soms afgewisseld met loofbomen. De dichtheid voor het bosgebied bedraagt 1 paar per 15 ha tot 1 paar per 9 ha.

53.

KAART 36

HABERT E.O. NB:81 SCHAL 1 : 20.000

47. GRAUWE Vliegenvanger

Als er een soort het moeilijkst te inventariseren is een gebied als dit, dan is het de Grauwe vliegenvanger wel. Ik heb de soort maar opgenomen omdat het een typiese soort is voor een gebied als dit. Zijn onopvallende kleed, zang en roep en het zich voortdurende ophouden in boomkruinen maken dat men de aantallen voor deze soort maar voor een heel ruwe benadering moet houden van het werkelijke aantal. Daar komt ook nog eens bij dat de soort laat aankomt, en de tijd tot de vakantie om te inventariseren maar kort was.

De Grauwe vliegenvanger is waarschijnlijk een vrij schaarse broedvogel van het gebied (3-7 paar). De dichtheid voor het dorp zou 1 paar per 25 ha kunnen zijn, met het gemengd gedeelte als belangrijkste stuk daarvan (1 paar per 12 ha).

Over het algemeen houdt de soort zich het liefst op in hogere loofbomen. Het landschap moet het liefst een beetje parkachtig zijn: loofhout met veel open stukken en wat lagere begroeiing in de buurt. Alle Grauwe vliegenvangers in het gebied bevonden zich in oude, grote tuinen of hoog opgaande en open erfbeplantingen.

48. STAARTMEES

Om me te beperken is de hele groep mezen niet op aantal geïnventariseerd, een flinke verlichting van het werk. De Staartmees is bijvoorbeeld zo'n soort voor welke het vaststellen van een broedgeval, een enorme hoeveelheid werk inhoudt: de soort zingt nauwelijks en heeft een verborgen leefwijze in de broedtijd. De soort is een vrij schaarse tot vrij algemene broedvogel, voornamelijk van het bosgebied. Ook in het dorp, en wel in het gemengd gedeelte en in de ingepaste nieuwbouw, komt de soort als broedvogel voor.

49. MATKOP

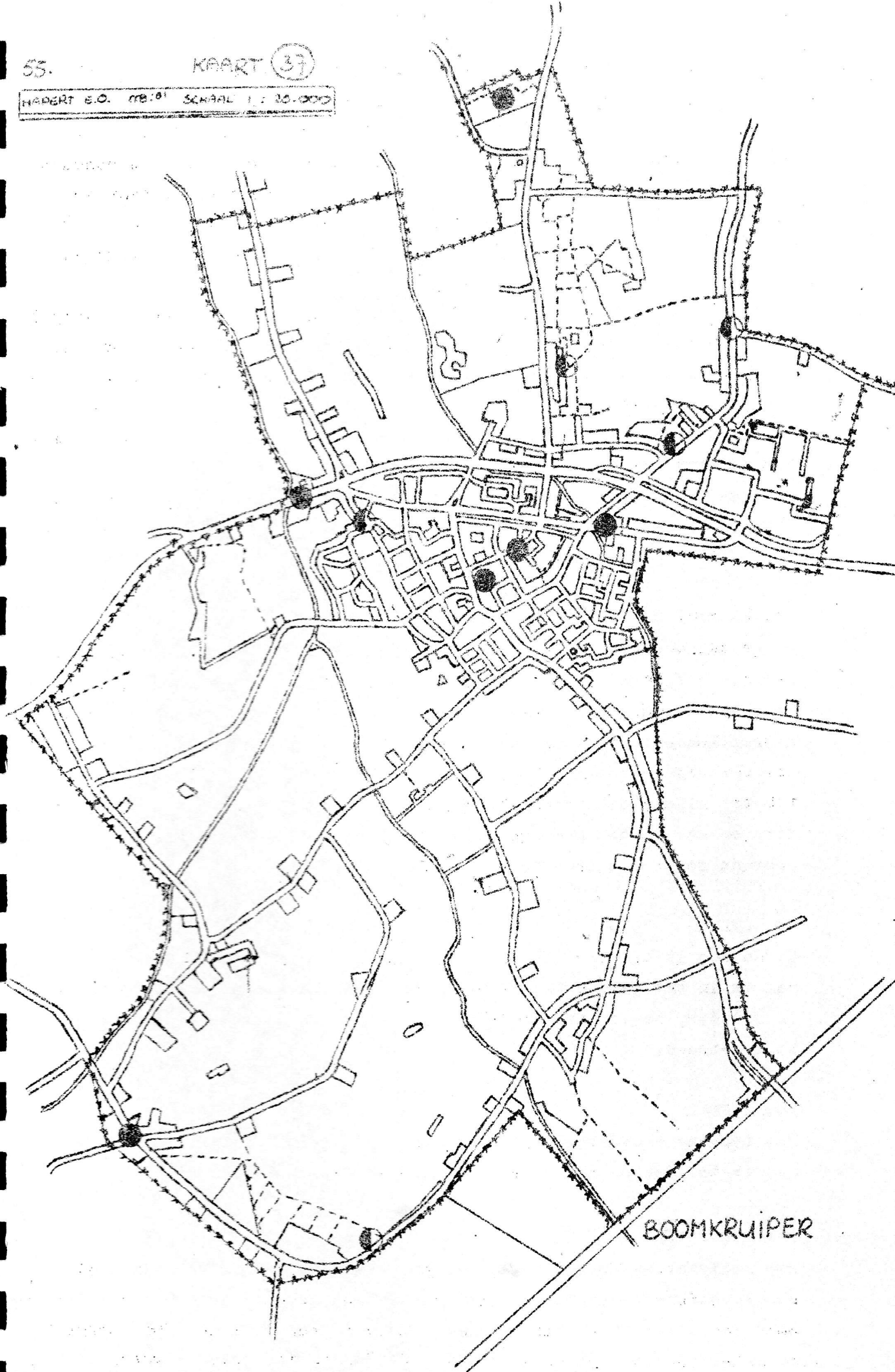
De Matkop is een vrij schaarse broedvogel van het gebied, die te vinden is in het gebied van de Hooge Poort en in de grotere broekbosjes. In het dorp heeft minstens een paar Matkoppen in de ingepaste nieuwbouw gebroed.

50. KUIFMEES

De typiese broedvogel van naaldbos is in beide grotere boscomplexen aan te treffen. De status voor het gebied is schaarse broedvogel.

51. ZWARTE MEES

Zie Kuifmees. De Zwarte mees lijkt mij iets minder nauw aan het naaldbos gebonden te zijn dan de Kuifmees. In het gemengd gedeelte van het dorp was konstant een zangpost aanwezig in een stuk met 90% loofhout en enkele jonge sparren, waar later de jongen in gezien werden!

52. PIMPELMEES

De Pimpelmees is een algemene broedvogel in het gebied. Zijn voorkomen komt in grote mate overeen met het voorkomen van begroeiingen van redelijke omvang. De grootste dichtheden worden waarschijnlijk bereikt in de verwaarloosde gemengde bospercelen van de Hooge Poort. Ook in het dorp ontbreekt de Pimpelmees niet, hoewel de dichtheden ver onder die van de Koolmees blijven.

53. KOOLMEES

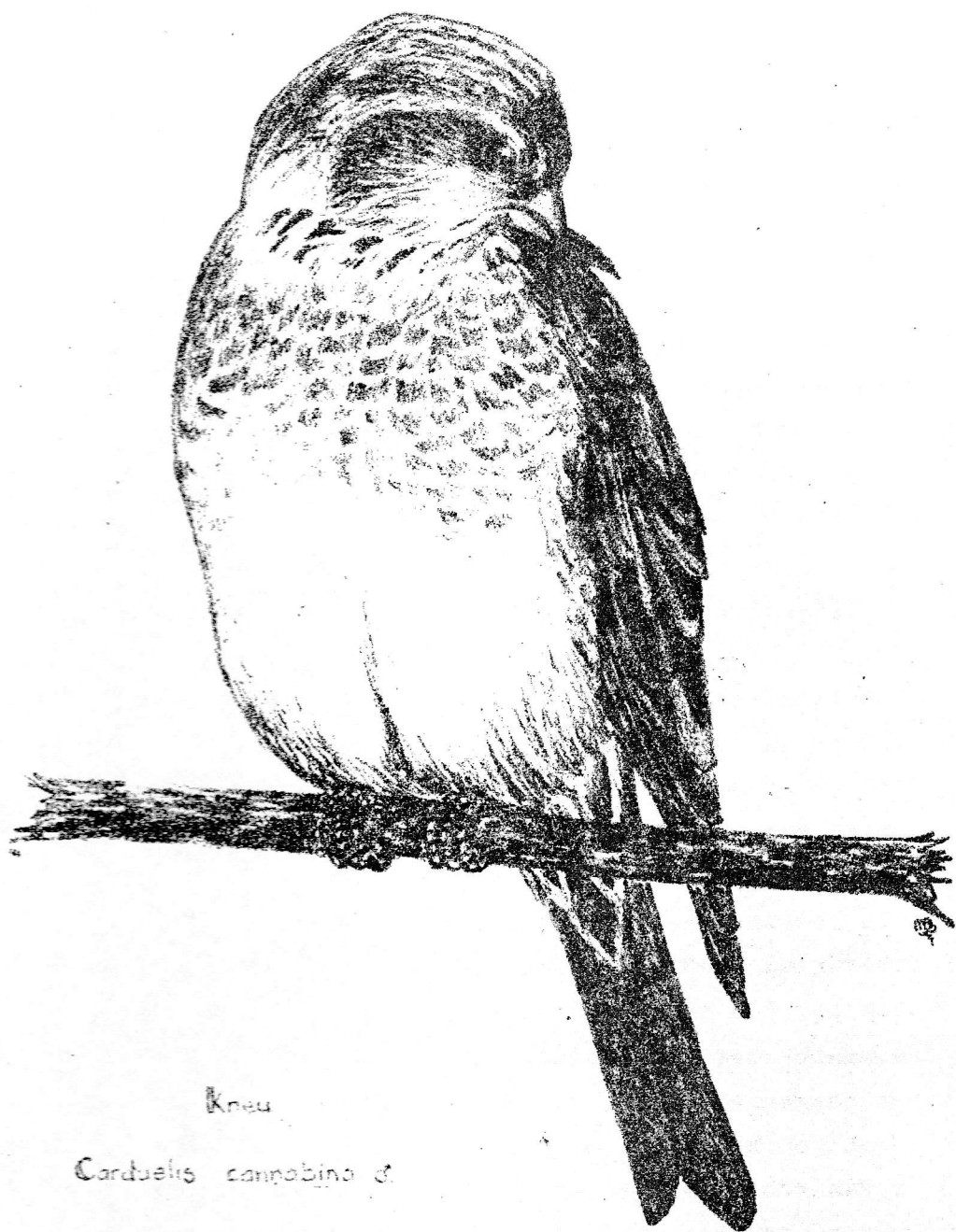
Deze mees is de algemeenste in het gebied, en de status is ruim zeer talrijk. Zelfs in de kleinste erfbeplantingen van het landbouwgebied is de Koolmees wel te vinden. In het dorp komt de Koolmees ook in grote aantallen voor, ook in de nieuwbouw, waar de soort in nestkastjes of brievenbussen broedt (in '81 waren er dat alleen al 4 aan mij bekend!). Ook in het bosgebied worden hoge dichtheden bereikt.

54. BOOMKRUIPER

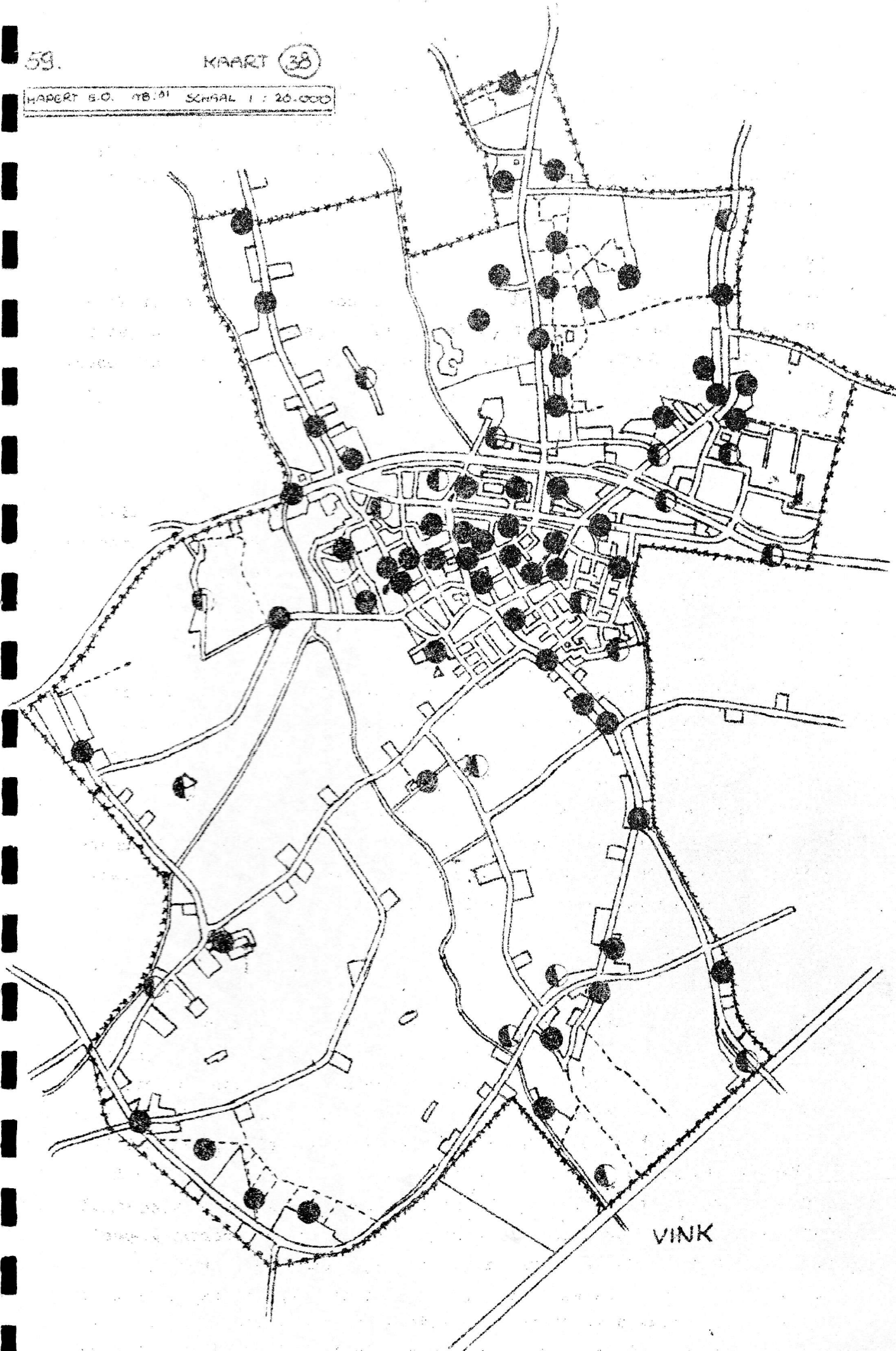
Dit is ^{een} van de gemakkelijker in lokaliseren soorten, die vooral in maart en april zijn aanwezigheid door zijn typiese zang verraaft. Vooral tot omstreeks het middaguur zijn ze erg fanatiek. Een probleem bij de Boomkruiper is de sterk verschillende territoriumgrootte; in een gebied met veel en oude loofbomen is die vaak een heel stuk kleiner dan in een gebied met minder en jongere boomgroei. Vooral in het dorp is dit van belang om een goed beeld van de populatie te krijgen.

De Boomkruiper is voor het gebied een vrij schaarse tot vrij algemene broedvogel (6-17 paar). De dichtheid voor het hele gebied bedraagt 1 paar per 165 tot 1 paar per 99 ha. Voor het dorp is die 1 paar per 25 ha, waarbij het gemengd deel erg belangrijk is (1 paar per 12 ha). Ook in het bosgebied vinden we een dichtheid van 1 paar per 12 ha.

Het voorkomen van oude loofbomen in de bossen van de Hooge Poort, is van grote invloed op het voorkomen van de boomkruiper aldaar; in zuiver naaldbos treffen we hem zelden aan. Ook elders is het voorkomen van grote loofbomen van grote invloed op de soort, die daar zowel wat voedsel als wat nestgelegenheid voor het grootste deel van afhankelijk is. Het totale oppervlakte en de ruwheid van de boomstammen bepalen samen met de aantrekkingskracht van die stammen voor allerlei gedierte, het voedselaanbod voor de Boomkruiper. Het is daarom niet verwonderlijk dat het gemengde deel van het dorp met zijn oude loofbomen zo'n grote dichtheid bezit.

Kneu
Carduelis cannabina ♂

De Vink is voor mij een van de fijnste soorten geweest om te inventariseren, niet alleen vanwege het gemak, maar ook vanwege de hoge aantallen. Het is gewoon een prettig gevoel als je steeds weer wat op kunt schrijven. Bij de Vink valt steeds weer duidelijk op dat hij een territorium bezit, wat hij door zang of soms zelfs agressief gedrag tegen rivalen verdedigt. Vaak zijn de beide buurlui tegen elkaar op aan het zingen, vooral in de tijd april-mei. Door het opvallende gedrag van de soort is het aantal zekere broedgevallen verhoudingsgewijs groot.

De Vink is voor het gebied een zeer algemene broedvogel (63-81 paar). Op het dichthedenkaartje valt de ontzettende concentratie op het dorp en omgeving op: naar buiten toe worden de dichtheden steeds geringer. Hieronder volgt een tabel met de dichtheden voor de verschillende delen van het gebied:

gebied	aantal	dichtheid
totale gebied	81	1 paar per 12,2 ha
landbouwgebied	34	1 paar per 22,8 ha
bosgebied	14	1 paar per 3,2 ha
sportpark/industrieterrein	5	1 paar per 10,1 ha
dorp	28	1 paar per 3,9 ha
-oud gedeelte	6	1 paar per 3,3 ha
-gemengd gedeelte	12	1 paar per 2,9 ha
-nieuwbouwwijken	6	1 paar per 5 ha
-ingepaste nieuwbouwwijken	4	1 paar per 3,8 ha

Van de nader bekeken soorten bereikt de Vink de grootste dichtheden (uitgezonderd de Huiskwaluw, die echter geen duidelijk territorium bezit). We kunnen aan de hand van deze dichtheden rustig stellen dat naast de bosgebieden de dorpen de belangrijkste bolwerken van de Vink in de Kempen vormen, waarbij de landbouwgebieden ook zeker niet verwaarloost mogen worden (dit dankzij hun oppervlak, maar niet dankzij hun dichtheid). In het dorp komen de nieuwbouwwijken slechter uit de verf vanwege hun kaal karakter (weinig en jong groen), de meeste Vinken bevinden zich hier bovendien aan de randen. In het oud gedeelte is het vooral de aanwezigheid van enkele hoge bomen die de dichtheid beïnvloed. Door het vele groen in de overige dorpsdelen worden de dichtheden daar ook verlaard.

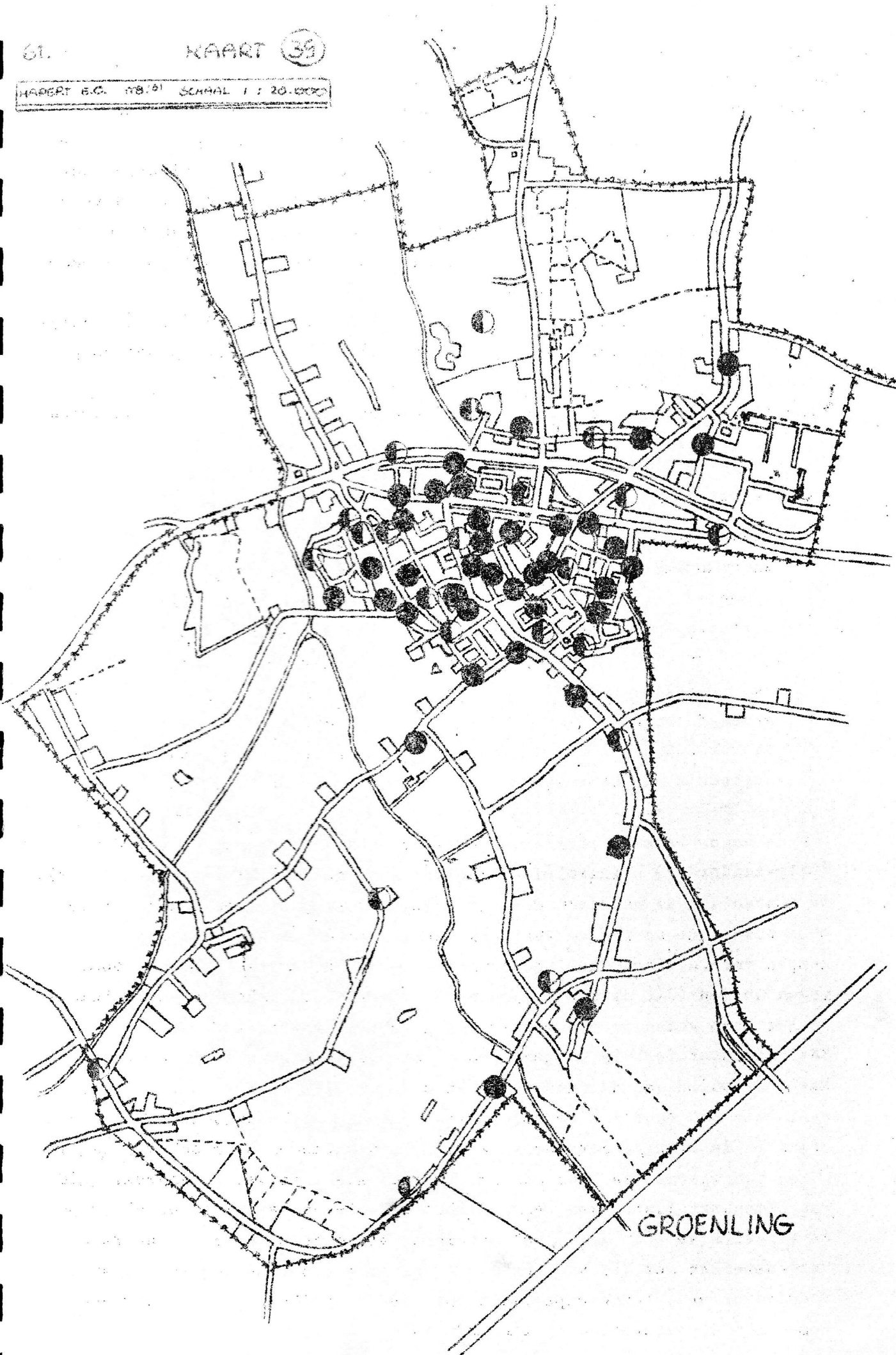
Een voorwaarde die Vink aan zijn biotoop stelt is wel de aanwezigheid van bomen, het liefst van een redelijke grootte. Op het dichthedenkaartje is duidelijk te zien dat zowel spreiding als dichtheid van de soort overeenstemmen met die van bos en andere hogere begroeiing. Daar waar bovendien op een kleine oppervlakte sterke variaties in begroeiing voorkomen zijn de dichtheden op zijn hoogst.

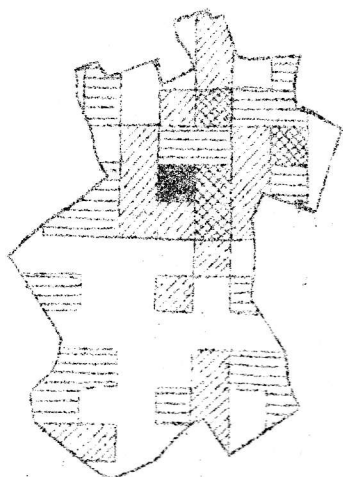
61.

KAART

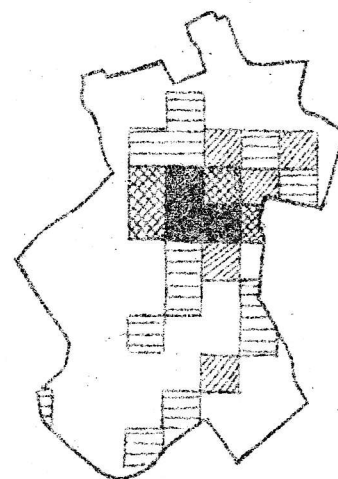
39

HABERT B.C. 18791 SCHAAAL 1 : 20.000

KAART 40 : VINK

KAART 41 : GROENLING

61. GROENLING

Ook deze vinkachtige laat zich niet moeilijk vaststellen, zowel zang als gedrag zijn erg opvallend. Een groot probleem vormen de dichtheden waarin de soort voorkomt: soms weet je amper waar je moet luisteren. Een ander probleem is dat de soort ook in de broedtijd niet erg plaatsgebonden is, maar omdat ikzelf op de plaats woon waar bijna alle Groenlingen gekoncentreerd zijn (het dorp), kon ik het af en aanvliegen van de vogels een beetje in de gaten houden. De verschillende zangposten bevinden zich meestal in de hoge bomen in de buurt van het nest, soms ook wel een heel eind verder. In april blijft de vogel meer bij het nest zodat dan de beste inventarisatietijd is, maar zogauw als er jongen zijn (mei), zwerft hij verder uit om voedsel te zoeken, waarbij regelmatig gezongen wordt.

De Groenling is een algemene tot zeer algemene broedvogel voor het gebied (38-60 paar), die vrijwel geheel op het dorp gekoncentreerd is. De dichtheden liggen als volgt:

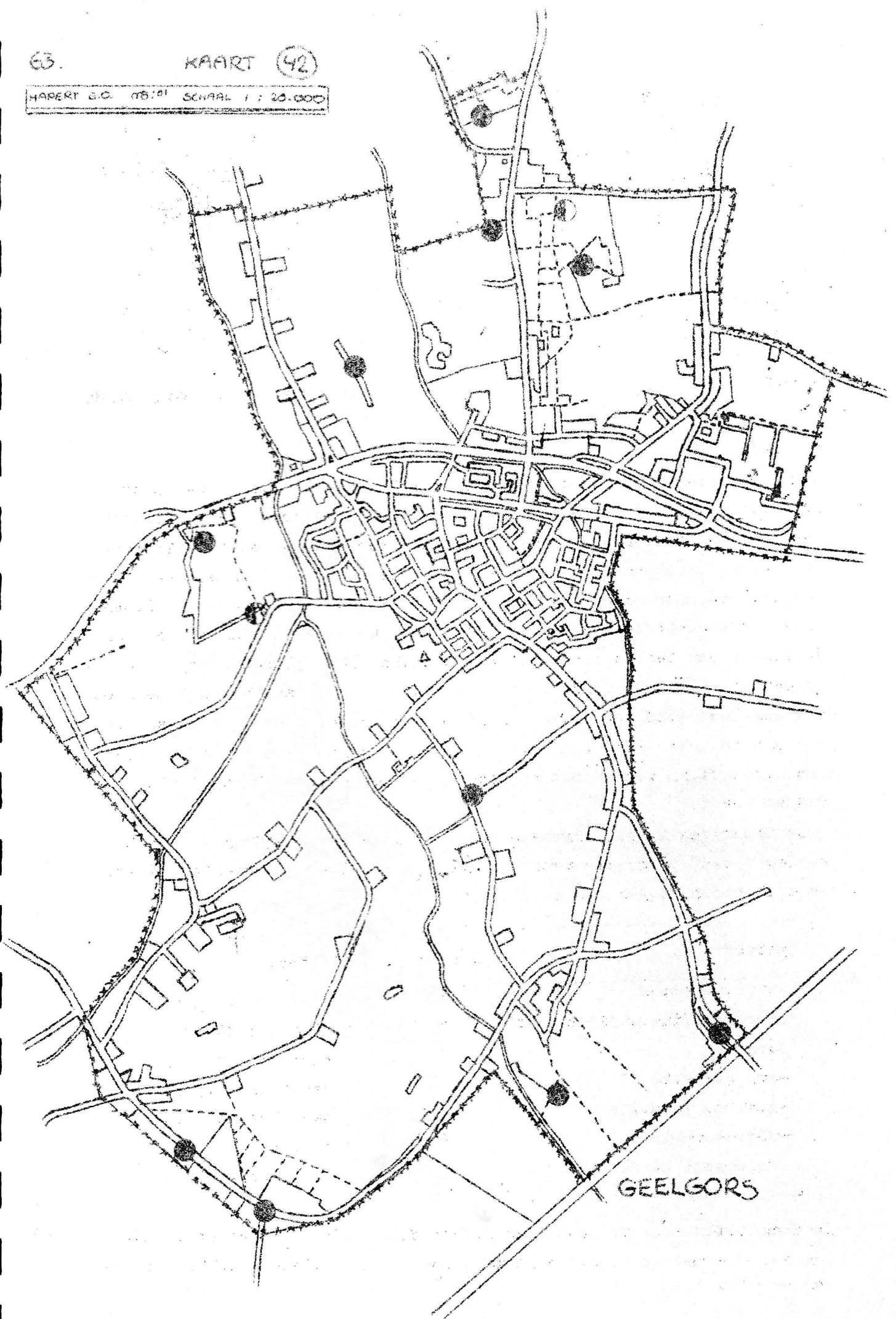
gebied	aantal	dichtheid
landbouwgebied	15	1 paar per 51,9 ha
sportpark/industrieterrein	4	1 paar per 14,3 ha
dorp	41	1 paar per 2, ha
-oud gedeelte	6	1 paar per 3,3 ha
-gemengd gedeelte	11	1 paar per 3,1 ha
-nieuwbouwwijken	16	1 paar per 1,9 ha
-ingepaste nieuwbouwwijken	8	1 paar per 1,9 ha

De dichtheden voor de Groenling in het dorp blijken nog hoger te liggen dan die van de Vink. Vooral de beide soorten nieuwbouwwijken springen er echt uit.

63.

KAART (42)

HARERT G.O. 1881 SCHAAL 1 : 20.000

Qua biotoopkeuze is de Groenling met geen enkele andere soort te vergelijken: het is de enige soort die in kersverse nieuwbouw hoge dichtheden bereikt. De soort concentreert zich op de jonge plantsoenen, die tussen de nieuwbouw aangelegd zijn, en het is helemaal te gek als daar ook nog wat hogere begroeiing in de buurt te vinden is. In het landbouwgebied is de soort overwegend te vinden in jonge aanplanten bij boerderijen, afgewisseld met hoge bomen. Vaak zijn er grote stukken onbegroeid gebied in de buurt (landbouwgrond, sportvelden en grotere grasvelden).

62. GEELGORS

Vanaf half april heeft het zin om op de Beethoven-zang van de Geelgors te letten, want voor die tijd hebben de vogels nogal sterke zwerf-neigingen. Het lijkt erop alsof ze dan de omgeving van hun broedgebied aan het verkenen zijn. Het karteren van deze vogels heeft nogal eens weinig zin, met name omdat ze later binnen hun territorium een aantal vrij vaste zangposten zoeken.

De aantallen van deze typiese vogel van het Kempiese kultuurlandschap, met name op de hogere gronden, zijn erg tegengevallen, zeker als je van wat oudere mensen hoort hoe talrijk de 'Schrëiver' eens was. De Geelgors is nu voor het gebied een vrij algemene broedvogel (10-12 paar). Wat hogere dichtheden worden in het gebied van de Hooge Poort bereikt, voor de rest is de soort maar dun gezaaid. Voor dichtheden zie onder.

In tegenstelling tot verschillende andere soorten, heeft de Geelgors na de ruilverkaveling geen toevlucht kunnen zoeken tot de ruilverkavelingsaanplanten, omdat hij hogere bomen (liefst eiken) in het landschap vereist. Kleinschalig landschap met veel akkerbouw (liefst geen mais), vormen het gebied voor de Geelgors, vooral op de hogere gronden. Het komt regelmatig voor dat er in een geschikt stuk meerdere paren langs elkaar voorkomen, zodat de dichtheden plaatselijk op kunnen lopen. In het bosgebied bedraagt de dichtheid 1 paar per 2,5 ha (voor het hele gebied is deze maximaal 1 paar per 8 ha en voor het landbouwgebied 1 paar per 14,5 ha). Men moet erechter rekening mee houden dat de dichtheid in het bosgebied veroorzaakt wordt door haar sterke versnijding met akkers, kapvlakten en jonge aanplanten. Hierdoor zal de dichtheid in een gemiddeld landbouwgebied iets hoger liggen.

63. ZWARTE KRAAI

De Zwarte kraai is een schaarse broedvogel van het gebied (2-4 paar). De kraaien die je in de broedtijd vooral in de weilanden ziet zijn bijna allemaal broeders van aangrenzende bosgebieden. Slechts hier en daar broedt zo'n zwarte piet in een stukje bos wat in het gebied ligt. Er zijn twee bewoonde nesten gevonden, en twee keer werd een kraai er van verdacht ergens te broeden. Het werkelijke aantal broedvogels ligt waarschijnlijk niet erg veel hoger.

64. KAUW

Deze zeer algemene broedvogel kunnen we in de broedtijd door het hele gebied heen aantreffen, ook waar de soort niet broedt. Schoorstenen en boomholten zijn de meest gekozen nestplaatsen. Vooral in het dorp vinden we de Kauw als broedvogel.

65. VLAAMSE GAAL

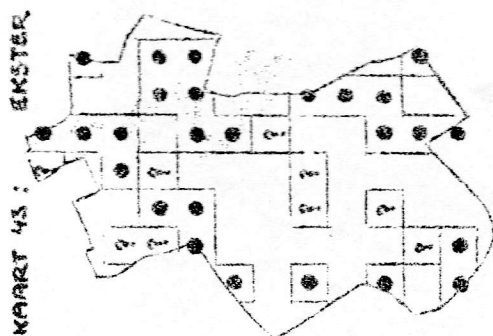
Hoewel de soort in de broedtijd wel eens in het dorp te zien is, is zijn broedgebied beperkt tot de bossen. Naar schatting broeden in de Hooge Poort 2 paar en op de Schouwberg 1 paar, dat geeft een dichtheid voor het bosgebied van 1 paar per 15 ha.

66. EKSTER

De Ekster is de enige soort die op zijn aanwezigheid geïnventariseerd is door het zoeken van nesten. Dit is in de maanden februari en maart gedaan, als de bomen nog kaal zijn, en de nesten dus gemakkelijk te vinden zijn. Je kunt met deze methode alleen de nesten in loofbomen ontdekken, zodat je een deel van de nesten mist. Omdat echter in de meeste hokken waarin naaldbomen aanwezig waren nesten in loofbomen gevonden zijn, is het verspreidingskaartje toch vrij volledig. In veel van de hokken waarin het broeden onbekend is, is wel een naaldbosperceeltje te vinden.

De Ekster is in het gebied een algemene broedvogel, die vrijwel zeker naar grootste dichtheden rond Dalem bereikt.

Eigenlijk is de Ekster overal te vinden waar geschikte nestbomen aanwezig zijn, zowel in het dorp als in het landbouwgebied. Ook in het bosgebied is de soort aanwezig, maar waarschijnlijk slechts in lage dichtheden, vooral in het grensgebied met kultuurland.

Tja, die pasten er niet meer tussen....

7. KORTE BESPREKING VAN VOORMALIGE BROEDVOGELS VOOR ZOVER BEKEND

Torenvalk: het is nogal wisselend hoeveel Torenvalken er in dit gebied broeden: in '78 waren er dit minstens 2, en vorig jaar minstens 1. Dit jaar broedden er wel 2 paar Torenvalken juist buiten het gebied.

Kleine bonte specht: in '80 is de soort regelmatig, ook rofflend, in het dorp waargenomen. Dit jaar slechts één waarneming van het vroege voorjaar.

Nachtegaal: dit is eigenlijk het eerste jaar dat deze zanger niet in het gebied broedt. Van een paar jaar terug is bekend: '75 4 zangposten, '76 2, '77 2, '78 2, '79 3, '80 1 zangpost.

Hoodborsttapuit: ook hier zijn uitgebreide gegevens van: '75 4 paar, '76 3, '77 5, '78 4, '79 1 & 2, '80 0 & 1 en in '81 geen broedparen.

Grauwe klauwier: in '74 is gedurende de hele zomer een paartje aan de rand van Bapert aanwezig geweest volgens een mededeling. In dat jaar heb ik daar ook enkele keren Grauwe klauwieren gezien, het laatst op 2-8.

Waar eens meidoorns, beukenheggen, bramen en houtsingels stonden, vinden we nu een nieuwbouwwijk.....

Oeverzwaluw: de avifauna van Noord Brabant vermeld een kolonie in de zestiger jaren.

Roek: in de jaren zestig moet een kleine kolonie bij het dorp gelegen hebben.

Europese kanarie: in '77 werden in juni en begin juli verschillende malen Europese kanaries waargenomen in het dorp, zowel een zingend mannetje als een vrouwtje. Teruggekomen van vakantie waren ze ws. niet meer aanwezig.

Ortolaan: in '74 was er minstens 1 zangpost bij de Hooge Poort, in '75 is daar nog eenmaal een mannetje zingend gezien en is er verder niet meer opgelet. Deze vogels maakten ws. deel uit van de populatie aan de weg Hoogeloon-Casteren (Vossenbussel) die beter bekend is. Op de plaats waar toentertijd de Ortolaan zong, ligt nu de ingang van het sportpark...

Rietgors: in '79 enkele malen zingend in een broekbosje in het Goorland.

8. NABESCHOUWING

Of aan de doelstellingen van dit verslag voldaan is ligt geheel aan de gene die dit leest: als je er het nut van inziet, en er iets van opsteekt is het al heel wat. Nog beter is het dat dit verslag een aanzet of basis is voor verder onderzoek. Mijns inziens kan dit verslag als ^{tot} nu toe ontbrekend referentiekader voor andere verslagen dienen. De interpretatie van de gegevens laat ik verder dan ook aan degenen die ze verder gaan gebruiken. Voor mensen die nog ooit een dorp of een stuk daarvan willen inventariseren nog twee tips: pas op voor zingende volièrevogels, en bedenk dat de afstanden in een dorp kleiner zijn dan ze lijken. Een vogel is nog geen andere omdat hij in een andere straat zit te zingen!

Het beeld wat door een zeer globale inventarisatie van een dorp gevormd zal worden, zal meestal tot overschatting van het aantal broedparen van een bepaalde soort leiden, vanwege die overschatting van afstanden. Met dit verslag hoop ik dan een bijdrage geleverd te hebben voor het opvullen van een belangrijk gat wat er in de vogelkennis van de Kempen te vinden is : de kennis van meer voorkomende vogelsoorten in/en van meer voorkomende gebieden.

verantwoording en uitvoering:

Marco Bakermans

Bernhardstraat 41

5527 AX Hapert

9. GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Bakermans M.

De Roodborsttapuit in de Kempen-publikatie 6 V.W.G. de Kempen-1980

Erve F.J.H. e.a.

Avifauna van Noord-brabant'-Assen 1967

Haggett P.

Geography: a modern synthesis-Harper & Row New York 1975

Heinzel, Fitter & Parslow

De Europese vogels in kleur-Elseviers 1974

Peterson R.T., Mountfort & Hollom

Petersons vogelgids'-Elseviers 1976

Texeira R.M.

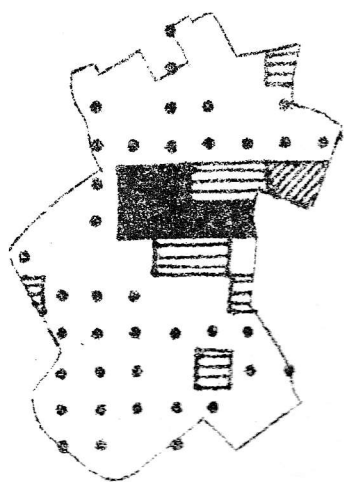
Atlas van de Nederlandse broedvogels-SOVON/Natuurmonumenten 1979

Vogelwerkgroep de Grote Rivieren

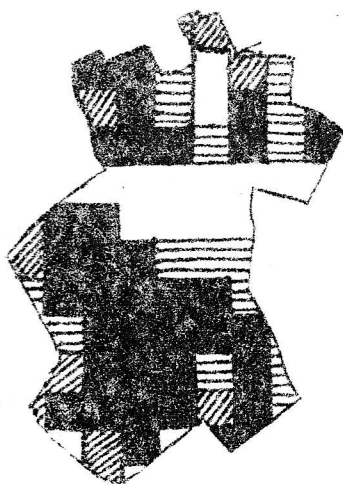
Handleiding voor het inventariseren van broedvogels in Nederland

Wetenschappelijke mededeling 96 K.N.N.V.-1973

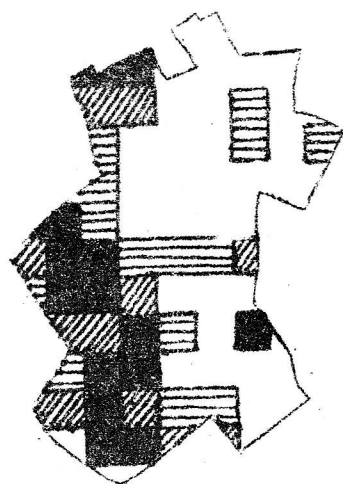
I BEBOUWING

II LANDBOUWGROND

II A GRASLAND

bijlage : verschillende biotopen naar choroplethen-hokken

LEGENDA

AANWEZIG

KAART I

0-25%

25-50%

50-75%

75-100%

KAARTEN I, II, II A en II B

AANWEZIG (21 HA AANEENGESLOTEN)

12 1/2 - 25% (2-4 HA VOOR HELE HOKKEN)

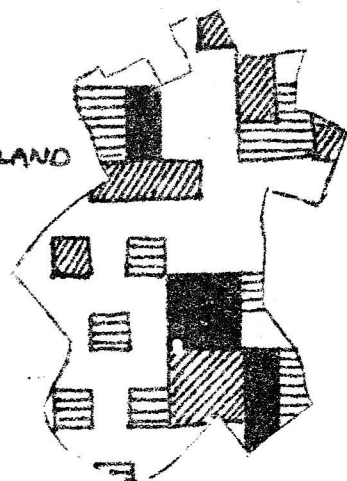
> 25% (2-4 HA VOOR HELE HOKKEN)

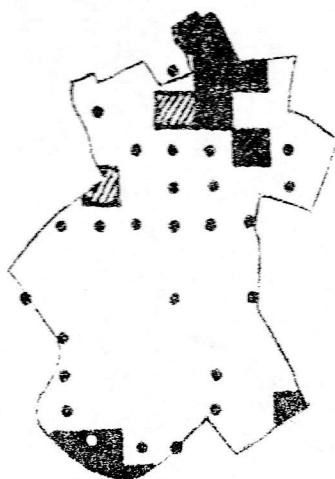
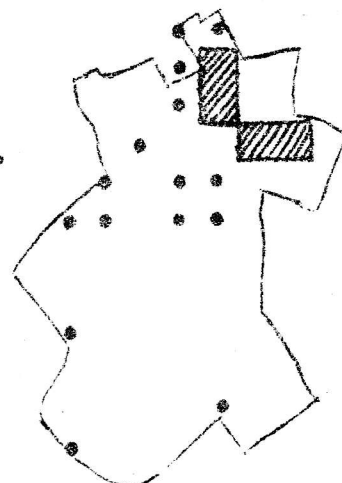
KAARTEN III, III A, III B en III C

□ = 16 ha.

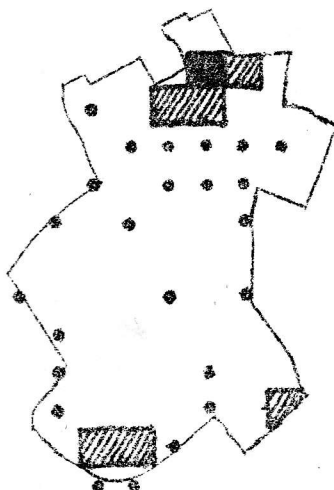
II B BOUWLAND

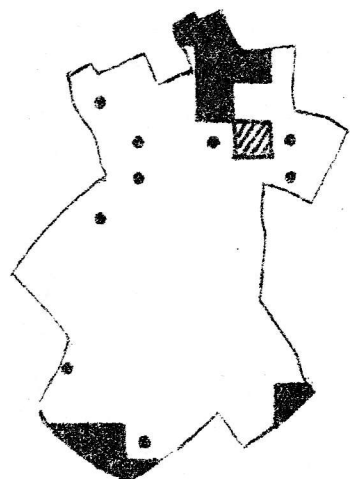
III A LOOFBOS

III BEBOSSING

III C AANPLANT

III B NAALDBOS